

શયતાની સંસાર.

Deputy Co.
32251 વ.
વાર્તા.

324

નવ મેનકાન્ય

આશીક:- ડા. પ્રાણદાસ જીવજીભાઈ બુડસેલર અને પબ્લીશર.

કીમત આઠ આના

This page printed at Shahkar Press-Surat.

શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય

રાવર રોડ,
સુરત.

તમામ ભાતનાં સસ્તાં પુસ્તકો, એળવવાનું વિદ્યાસપાત્ર ઠેકાણું:-

માલિક:- ડા. પ્રાણલાલ જીવણદાસ બુકસેલર.

શંકર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ-સુરત

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૭૮૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રીયતનાં ૨૪-૧૧૨

વિષય ૬-૩

॥ ओ३म् ॥

શયતાની સંસાર

—: અથવા :—

ભયંકર દ્રવ્યલોભ.

લેખક:-

માધવરાવ ભાસ્કરરાવ કલ્પિક.

પ્રકાશક:-

પ્રાણુલલ જીવાણુદાસ ઠક્કર.

માલો:- શ્રી પ્રાણુજીવન પુસ્તકાલય.

જીરસેલર અ પંચવીશર.

ટાવર રોડ-સુરત.

[સંપાદક પ્રકાશકને સમર્પીત છે.]

સુરત-ચંદા પુત્ર ઉપર આવેલા "શંકર" પ્રી મુદ્રા
નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકેમ જાણી.

આવૃત્તિ બીજી] કીંમત બારે આના. [પ્રત ૫૦૦૦.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીશર્ટ્સ-સંગ્રહ
જોડાએ છે,

વિશ્વાસુ એજન્ટો. જોડાએ છે.

બહારગામ માટે અમારો લોઝખંધી માલ વેચવા માટે
ખાસ વિદ્યાસુ માણસોનેજ એજન્ટ્સી આપવામાં આવશે.

લખો યા મળે:— શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય.

માલીક:-ડા. પ્રાણલાલ જીવજીદાસ બુકસેલર એન્ડ પબ્લીશર.

ટાવર રોડ-મુરત.

જો તમારે કોઈપણ જાતનાં વાર્તાનાં, નાટકનાં, ધાર્મિક
વૈદિકનાં, જાદુનાં, હુન્નરને લગતાં, સ્કુલોનાં વગેરે કોઈ પણ
જાતનાં કાથા યા પાકા લાયબ્રેરીનાં આશુપણુરૂપ પુસ્તકોની
જરૂર હોય તો જરૂર નીચેનું નામ તમારી ડાયરીમાં નોંધી
રાખશો કે જ્યાંથી તમોને બેહદ સસ્તા ભાવે તમામ પુસ્તકો
મળી શકશે.

‘શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય.

માલીક:-ડા. પ્રાણલાલ જીવજીદાસ.

બુકસેલર અને પબ્લીશર.

ટાવર રોડ-મુરત.

-: વિધવાનુક્રમ :-

પ્રકરણ-સંખ્યા.			પ્રકરણ
(૧)	“ખુતી પડાવો.”
(૨)	“મારોમાઠ નિદેષ છે.”
(૩)	“ડોટ્ટીવ નિશાનાથ.”
(૪)	“હું ખુતી નથી.”
(૫)	“ખુતીની તપાસમાં.”
(૬)	“ખૂત નહિ, પથુ-આત્મધાત.”
(૭)	“ખુતી કાણ.”
(૮)	“વિચિત્રપત્રો.”
(૯)	“કાસીમ બજારમાં કેતુનો અવતર.”
(૧૦)	“ખુતી આજ છે.”
(૧૧)	“શશીઆલા.”
(૧૨)	“રજનીઆપુ ખુતી છે.”
(૧૩)	“તમે ક્ષીએ જશો.”
(૧૪)	“રજનીઆપુ સપડાવે.”
(૧૫)	“બીજાં બે ખુત.”
(૧૬)	“સંકટમાં ક્ષીઆલા.”
(૧૭)	“ખરો ઝુન્ડેમાર શોધવાતું માડીવાળો.”
(૧૮)	“એકજ વેળાની વાત.”
(૧૯)	“શશીઆલાના શિરની કિંમત ફસહઝર.”
(૨૦)	“તલવાર ઉમામી.”

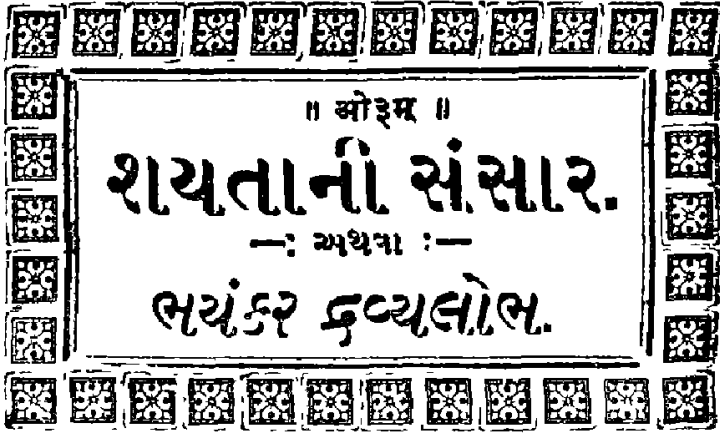
पृथ्वीराज चौहान.

—દિલ્હીનો છેલ્લો હિન્દુ-નર-કેશરી—

ଆଜ୍ଞେୟ ଶର୍ମା:-“ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣପ୍ରସାଦ ପୁସ୍ତକାଳୟ.”

ਟਵਰ ਰੋਡ-ਸੁਰਤ,

“શ્રી પ્રાણીવન” પુસ્તકાલય. ટાવર રોડ, સુરત.

પ્રકરણ:—૧ લું.

“ખૂની પકડાયો !”

પ્રભુ ! જો આપનો અન્ને, જગતમાં વાસ છે નિત્યે;
પછી રાખો કસાઈને, કુશળ કિરતાર શા માટે ?
જીઓ વેશ્યા વિકારોમાં, રહે છે મમ્ત બનિચારે;
સાતિ આપો કષ્ટી' ઢીને; બટાતી બાળીએ ધાટે !
નિતિ નાંખી નવલોમાં, વિચરતા વિશ્વને બળો;
સુખો તેને મેળે તોયે, વહ્યા અન્યાયની વાટે !

* “ખૂ” ના ખૂન ! રોમેશ ! પોલિસ સ્ટેશન પર જલદી ટેલી-
* ફોન આપકે અમારે ત્યાં અમાગ મુઠીમ રાનીશ્યાજીવું
* જીવન ચમું છે માટે પોલિસ સથે લઈ જલદી આવો !”
* રોમેશ પોતાના પિતા કમલનયનની આજ્ઞા ચતોજ
* ટેલીફોનનું જીંઝળું હાથમાં લીધું અને ઓકડ બે ચકકર
ફેરવી કહ્યું નં. ૫૦૦૧ !”

“નં. ૫૦૦૧” ટેલીફોનમાં સામે જવાબ મળ્યો.

“અમારે ત્યાં ખુન થયું છે, અદાપિપર્યન્ત જો કે તે માણસ મરી ગયો નથી પણ તેની હાલત બગડે છે. તથા તેમનો સરસામાન લૂંટાઈ ગયો છે માટે થોડા પોલિસો લઈ તાકીદે બાબુ કમલનયન હેસ્ટિંગ્સેડ હાઉસ નં. ૨૦૧ એ રથજો ચાલ્યા આવો! રોમેશે ટેલીફોનનું લુગ્ગુ પુનઃ પોતાના હાથમાંથી નીચે મૂકી દીધું અને તે પાસે ઉમેલા પોતાના પિતા તરફ અશ્વર્થી અવસોક્તવા લાગ્યો.

હજી સૂર્યનારાયણના કિંજો સંસારને અજવાળતાં અવસોક્તા નહોતા. અરુદેવન! આમનને કદાપિ એક પ્રહરને અવગણ હતો. પવનની શીતલ લહરો આવતી હતી. આકાશમાં દ્રષ્ટિ નિમિતા ચમચ થતો તારા સમુદ નજરે પડતો હતો. એવા અદ્ભુત પ્રસંગે જ દાસીમ બજારના પોલિસ ફોર્મદાર મી. ચેટરજી પોતાની સાથે દમ સિપા-હજો લઈને બાબુ કમલનયનને ઘેર આવ્યા. તેમનો જાને બાબુજીને એક બે વાર સારો પરિચય થયો હતો એટલે તેમને કમલનયન બાબુ ક્યા એ પ્રશ્ન પુછવાની જરૂર નહોતી, તેમણે બાબુજીને અવસોક્તાજ પ્રશ્ન કર્યો, બાબુજી! ક્યા ખુન થયું છે, કોનું ખૂન થયું; ખૂતી નહાસી મયો કે પકડાયો!”

“અન્ના! તમે મારી સાથે આવી એકવાર ખૂતની જગ્યા જુઓ અને તે માણસની હાલત તપાસી તેને હોસ્પિટલમાં રવાના કરી દો, તથા તેની જુખાની નોંધી લ્યા!” કમલનયન બાબુએ ઉત્તર આપ્યો.

“એ માણસ હજી જીવતો હોય તો પછી ખૂન થયું છે એમ કહી શકાય નહિ.” ચેટરજીએ ઉત્તર વાળ્યો; અને ત્વરિતજ બાબુજી અને મી. ચેટરજી જે ઓરડામાં સ્ત્રીશ્રીબાબુ સુતા હતા તે ઓરડામાં ગયા. પ્રસ્તુત

ઝોરડો બાપુજીનાં બંગલાને ગોથે માળે આવેલો હતો. તેને ચાર તરફ બારીઓ આવી રહી હતી, અને તેમાંથી ફરફરાટ અનિલ લહરો આવતી હતી એ ઝોરડામાં મધ્યમાં પલંગપર વીસ-પચ્ચીસ વર્ષનો એક યુવાન પુરુષ રડતી બીજાજ ગપેલી હાલતમાં પડ્યો હતો. તેને શ્વસ જોડામાં ચાલી રહ્યો હતો અને તે આ નશ્વરસંસારનો હવે માત્ર એ ચાર દિવસનોજ પ્રવાસી છે એવી કલ્પના કરી શકતી હતી અધાપિ તેને જરાનરા શુદ્ધિ હતી અને ને જવાબો આપી શકતો હતો. તેને આવી હાલતમાં જોતાંજ પ્રથમ તેની જીભાની લપ્પી લેવાના ઉદ્દેશથી ચેટરજીએ તેને કહ્યું, મી. શાનીશખાપુ ! તમોને આ બચકર વ્યથા થઇ છે એ સંજ્ઞામાં તમો થુ જાણો છો !”

“સાહેબ !” શાનીશખાપુએ ઉત્તર આપ્યો; “હું આજે સહવારે ત્રણ વાગે જરા જાગૃત થયો હતો પરંતુ મારા નેત્રોમાં હજી નિદ્રા ભરેલજ હતી, એટલે હું ઘેનમાં પડી રહ્યો હતો. તેવામાં એક વીસેક વર્ષનો યુવાન પુરુષ પોતાના હથમાં લોખડનો મોટો છરો લઇ આવ્યો અને તેણે મારા કંઠપર બરાબર એ ત્રણ પ્રહાર કાઢ્યા હુ સખ્ત રીતે બાથલ થયો તે દરમ્યાન તેણે મારી પેટી ફેડી અને તેમાં મે મુઠેલી રા. એક હજારની નોટો લઇને તે હનામખેર અહીંયા ચાલ્યો ગયો !”

“તમે એ ખૂટાને ઓળખી શક્યા છો ! તમને કાનાવર શક છે !”

“મારા ફેફસાં ભરિજો કનકજીવજી આ બાબતમાં ગુહેમાર હોવો જોઇએ. એવો મારો શક છે તમે તેની ઝડપી લો ! તેની બેઝ જીઓ ! તેના કપડા જીઓ, તમને પણ કનકજીવજી આ ધાતકી કર્મ કરનાર છે એની ખાતરી થશે !

મી. ચેટરજી આટલું સાબળતાજ એક ખીછ ઝોરડીમાં આવ્યા. અને એક પલગ ઉપર મનઝરફાનીમાં સુતેલા એક યુવાનને તેમણે

જાગૃત થયો અને તેને કહ્યું, “કનકલુપણ ! હું તમારી જડતી લેવા માગું છું ! તમારી બેગની ચાવી લાવો !” કનકલુપણે ચાવી આપતાંજ ચેટરજીએ તેની બેગ ખોલી નાંખી અને અંદરથી એક હજાર રૂપીઆની નોટો, એક છરો અને લેહીથી ભીંજાએલું એક ધોતર તથા ખમીશ બહાર કાઢ્યું. આ પુરાવો જોતાંજ કનકલુપણના કુર કમની બધાને ખાતરી થઈ ગઈ. ચેટરજીએ તેને પૂછ્યું, “કનકલુપણ ! ખૂન કરતી વખતે તમે આજ છરો અને આજ કપડાં વપર્યા હતા કે ! તમે ચોરેલી રૂા. હજારની નોટ તે આજ કે ખીજી !”

“કેવી ચોરેલી નોટ અને કાતું ખન ! મેં કોમનું ખૂન કર્યું નથી !” કનકલુપણ આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો અને અનિમેષ દૃષ્ટિએ ચેટરજી પર જોઈ રહ્યો !

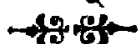
“તમે ખૂન નથી કર્યું તો આ છરો અને લોહીવાળા કપડાં તમારી બેગમાં ક્યાંથી અને શી રીતે આવ્યા ! સાચું બોલો ! તમે મુઠા માલ સાથે પગડાયા છો !”

“આ બનાવથી હું પણ આશ્ચર્ય પામું છું આ વસ્તુએ મેં મારી આખી જિંદગીમાં જોઈ નથી. તેને હું માત્ર હમણાંજ મારા નેત્રો વડે નિહાળું છું !”

“અમરબાજેજ તમે આ કાલે જુઓ છો ! પણ આ ખાતરી મનું છે !”

“તે તો મારું જ છે સાહેબ ! પણ તે ઉપર આ શોષિતના ડાઘા શી રીતે પડ્યા !”

“તેની ખજાર હવે થોડાજ વખતમાં પડશે ! મેં કરો આને !” ચેટરજીએ હુકમ કર્યો, તેજ સાથે ખૂની પકડાયો !

પ્રકર:-૨ જી.

“મારો ભાઈ નિર્દોષ છે.”

જન્મત આપું કરે તો એ, દયા જલ્લાદના દિલમાં,
સરોવરમાં રૂધિર, પયમાં મળેના ઝેરના બિંદુ ।
પ્રભુ આકાશથી આવી, સુધાની જો । કરે વૃષ્ટ,
છતાં પાપજ-અંતરથી, ટળે ના વેરના બિંદુ ।
થઈ શાને દયાધન । તેં કુટિલ આ વિશ્વમાં પાછી,
સુખવી વૈરની હસ્તિ, થયો કુર શું દયા સિંધુ ।”

ચેટરજીએ તન્તજ કનકલુપણને બંદિવાન બનાવી
લાંઘો અને પેલા મુદ્દમાલ વાળા ભેગ તેનાજ માથા
પર મૂકી તેને કસીમ બગ્ગર રોબર્ટ જેલ તરફ
રવાના કરી લાંઘો શાતીશબ્દોને તેજ વખતે કેર્ન
વેલિસ રટ્ટીટમાં આવેલી ‘દયાનંદ હોસ્પિટાલ’માં સારવાર માટે
મોકલી દેવામાં આવ્યો.

પ્રજાતનું જીવવાળું આ વખતે સસારમાં પ્રકટ થયેલું સુકથું હતું,
આપ્ત કમલનયન પોતાના બન્ધ દિવાનખાનામાં બેસી મુખ પ્રક્ષાલન
વિધી કરી રહ્યા હતા તેમની પાછળજ હિચકાપર એક બાળા પોતાના
હસ્તમાં એક ચોપડી વાંચતી બેઠી હતી, તેની તરફ કમલનયન બાજુની

પીઠ હોવાયા તેઓ તે રમણીને નિહાળી શકતા ન હોતા, પરંતુ મુખ ધોધ જેવા તેઓ હઠવા તેવીજ તેમની દ્રષ્ટિ તે અબળા પર પડી અને તેમણે તેને પૂછ્યું “ઓહો કેમ શશિયાસા ! આજે અભારેજ કાંઈ અહીં આવી ! તારા બાઇના પરાક્રમની વાત તો તે સાંભળીને, કેવો કુલ દિવક દિકરો હત્યો ! બાઇ જેવા ધરના મુનીમનુંજ ખૂન કરી તેની નોટો ચોરી લીધી ! હઃ કેવો ક્રમઅખત !”

“કાકાજી ! હું તેજ માટે આપની પાસે આવી છું, મને લાગે છે કે મારો બાઇ નિર્દોષ છે અને તે બિચારો વગર કામનો માર્યો જશે !”

“એ નિર્દોષ છે એનો તારી પાસે કાંઈ પુરાવો કે આધાર છે, શા ઉપરની કહે છે કે એ નિર્દોષ છે.” કાકાએ દયા દર્શાવવાને બદલે ક્રોધમાં આવીને પ્રશ્ન કર્યો.

પુરાવો છે મ્હયો ખૂનનો, ગુસ્તો કાધો ઝંઝારો છે !

હજી “નિર્દોષ છે બધું” લવારો એ કરે શાનો !

હૃદય અવગ્રોહવા માટે, ન સચા છે થયા કાંઈ.

ન કહેવાયે બલો માંને, ખુરો છે લોભ પેસાનો !

ન ઉજળું દ્રવ્ય છે સખળું : દયા દુનીયા તણા વસમાં,

પીળી વસ્તુ વિચોકો તે, બધું કચન નહિ માને !

“પરંતુ મારે મન સક્ષો પુરે છે કે મારા બાઇને હતો આ પાપ બાવું સર્વથા અશંક્ય છે !” તે નિર્દોષ રમણીએ પોતાના બધુના બચાવમાં સજળ નેત્રે ઉત્તર આપ્યો.

“બુખ્યાં રહે છે છતાં માળ્યા, કદિ સંતાન સિદ્ધોના,

ચરે છે ધસ ખેતરનું, છુપાના કૂર સતાપે !

વિરો ! હસ્તમાં ધારી, અમટી લોહ તલવારો,

સતિની દેહ પર હાથે, ચઢે શું અન્યને પાપે

દુર્ધાવરમાં રહ્યું વ્યાપી, હગાહળ તે મુખ જમને,
દોહુ છે કે ત્રિલોકે શું, ખરા આનંદથી માપે !”

“તારું મન શું તારા બાપનું કપાળ કહે છે ! તારા ભાઈ પાસેથી
ગુન્હાના ચોકખા પુરવા મળ્યા છે, પછી તું શી રીતે કહે છે કે
તે નિર્દોષ છે !”

“હાથ ! હાથ ! ત્યારે મારો ભાઈ, વિના વાંકે-વિનાપાપે માર્યો
જશે, આપ તેને બચાવશો નહિ ! મને ભાઈ વગરની કરશો !” તે
અબળાએ પોતાના નેત્રોથી જલ વર્ષાવતા રડતે હૃદયે કાકાને પ્રશ્ન કર્યો.

“હું તે શું કરવનો હનો ? સગકાર કાંઈ મારા બાપની છે કે તે
મારું કહ્યું માને ! એ તો જેવું દુર્યુ તેવું ભોમવશે !” કમલનયને
જરાપણ દયા દરશ્યા વિનાનો નિર્દય ઉત્તર આપ્યો.

“ના. ના. બાપુ ! તમે અમારા પર આમ હેકજ કૂર ન થાઓ !
અમે બંને માઆપ વગરના આ જગમાં અનાથ છોકરા છીએ. માઆપ
તો અમને તાના મુકી મરણ પામ્યા છે. બાપને ઠેણે તમે છો અને
બાને ઠેણે કાકાજ છે, તો તમે અમને ન બચાવશો તો કાશ બચા-
વશે ! અમારી ઉપર કાશ દયા દેખાડશે !” તે રમણી વધારેજ રડી
પડી અને કાકાને પ્રેમલ શબ્દોમાં વિનવતી હિંચકા પરથી હઠી ઉબ્બી
શ્વ મઠ, પરંતુ તેના આ આર્તનાદથી કમલનયનનું પાપાણુ જેવું
હેયું જરાપણ પીગળ્યું નહિ !

“જા શશિલાલા ! નીચે જા અને કાકાને કામે લાગ. આજે
કાલીચરણ આવ્યો નથી, તારા કાકા એકલા છે !” એમ કહી તે
પાપાણુ હૃદયને પ્રવેશ નીચે ઉતરી ગયો. તે રમણી પણ હતાશ
વદને તેના પાછળ ચાલી ગઈ !

પ્રકરણ:-૩ જી.

હિટેકટીવ નિશાનાથ !

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀

મ નિશાનાથ ! કલક-નેથી ક્યારે અઘ્યા !” કાસીમ
ખબરના એક મહોલ્લામાં આવેલા બબ્બ મકાનના એક
ઝોરડામાં જતો જતો સુધાકર બેઠો.

“આવો સુધાકર ! હું કાલેજ આઠ્યો. કેમ છે અત્રેની
નવાજુની !” નિશાનાથે સુધાકરને અવકાર આપતા ઉત્તર દીધો અને
પોતાના હાથમાંનું પત્ર ટેમલ પર મૂકી દબ માથે મુકેરી ખુશીપર
તેને બેસવાની સચના કરી નિશાનાથની સામેની ખુરસી પર સુધાકર
બેઠો અને તેણે તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું. “કેમ તમારો કેસ હતેહમદ રીને
પાર તો પડ્યો કે ની !”

“હા, એ કેસની પૂર્ણાવૃત્તી મધ કાલેજ થઇ અને કલકતાનું મારું
કામ પૂરું થવાથી એકવાર ઘેર જઇ આવું એમ વિચાર કરી હું
અહીંજ આઠ્યો. હવે પાછું આ માસના છેલ્લા અઠરાડીઆમાં કાલી
પુર જવું પડશે એવો સમય છે !” નિશાનાથે ઉત્તર આપ્યો.

“નિશાનાથ ! હવે તમારે કોઇપણ જગ્યાએ જવનું કાનુજ
નથી, જુઓ, આવતું આ ‘આર્યમિત્ર’ લખને વચે. એટલે તમેને
ખબર પડશે ! અહીંજ આપણા જલ્લામાં એક બપોર ખૂન થયું છે.
અને તે માટે સરકારે તમારી નીમજ્જક પણ કરી છે. શરદાલુપણ
હુપી પોલિસનું આ વખતનું ૧૦૦૦ રૂા. નું ઈનામ પણ આ

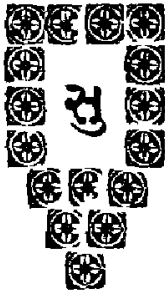
ખૂન કેસ પુરતી રીતે શોધી કાઢનારને મગશે એમ નામદાર સરકારે જાહેર કર્યું છે ।”

“વળી પછું કાસીમ બખ્શરમાં થયું ખુન થયું છે ।” (નિશાનાથે ‘આયમત્ર’ પેપર પોતાના હાથમાં લઈ તેના પત્તા ફેરવતા ફેરવતા સુધાકરને પ્રશ્ન કર્યો.

“કાસીમ બખ્શરમાં ખુન થયું નથી પણ કાસીમ બખ્શરની પાસેજ આ-લા ખુનનાના એક જંગલામાં ખુન થયેલું છે, પરંતુ એ ખુન એટલું બધું અશ્ચર્ય કારક રીતે થયું છે કે કાંઈ કહેવાની વાત નહિ । ખૂતી મત્ર ખુન કરેનેજ અટક્યો નથી પણ તે પોતાની સાથે તેતુ મથુ પણ લઈ ગયો છે. કાસીમ બખ્શરની સીવીલ પોલિસ આજે ત્રણ દિવસ થયા ખૂતી શોધી કાઢવાનો તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહીએ પણ ને । ‘શો પ-નો લામનો નય ।’ સુધ કરે હત્તર વાળ્યો એટલામાં એક ષટવાળાએ સીલ કરેલું એક કવર આણીને નિશાનાથના હાથમાં મૂક્યું. નિશાન થેતે ફેડીને વચવા માંડ્યું. “ખુનના આયંજુવન જંગલામાં રજનીઆખુ નામક શેડીઆતું ખુન થયું છે અને ખૂતી હજી સુધી પકડાયો નથી. એ બાબતમાં તમને જોટલી જોખરી એટલા સહાયતા સ્થાનીક પેલીસ આપશે । માટે તમને ત્યાં જઈ એ ખુન કેસને ચાજી લેવો ।” નિશાનાથે આ હુકમ વાંચતાની સાથે તરતજ કપડાં પહેર્યા અને સુધાકરની સાથે તે નીચે ઉતર્યો.

પ્રકરણ:-૪ થું.

“હું ખૂની નથી !”

ધાકર અને નિશાનાથ બન્ને નીચે અવી રિક્ટોરીઆ બાડે કરી સ્ટેશન તરફ ગયા. સુધાકર કલકત્તા જવાની ટ્રેન મળી ગયાથી તરતજ રવાના થઈ ગયો. પરંતુ નિશાનાથની ખુલ્લના જવાની ટ્રેન આવવાને હજી અરધા કલાકની વાર હતી એટલે તે પોતાના હસ્તમાંની વેકિંગમ સ્ટીક હલાવતો સ્ટેશન પ્લેટફોર્મ પર આમથી તેમ ફેરા ફરવા લાગ્યો. એટલામાં તેની દ્રષ્ટિ પ્લેટફોર્મ પર એક બાળુએ પોલિસને ઘેરીને ઉભેલા એક લોરોના ટોળા ઉપર ગઈ. નિશાનાથે ત્યાં જઈ એ ટોળાની વચ્ચે નિહાળ્યું તો તેને માલમ પડ્યું કે ત્યાં ચૌદ કેદીઓને સાથે લઈ કેટલાક સિપૈયો ઉભા હતા સીપૈયોએ માથે કાળા રંગની ટે પી હતી અને તેમણે શરીર પર મરમ વસ્ત્રો પહેરેલા હતા. ચોરોના હાથમાં તેમજ પગમાં બધકર લોખંડની પ્રચંડ બેડીઓ નાંખેલી હતી અને તેથી તેઓની વાતનાતો કંઈ પારજ નહોતો. લોખંડની પગ બેડીથી તેમને ફરવા ફરવા માટે કેટલું કષ્ટ પડતું હતું તે વાત માત્ર તેજ નિર્ભાંગી અનુષ્ઠો જાણતા હતા. તે જ્યાં કેદીઓનો વર્ણ સાવ કાળો હતો અને તેમના મુખપરથીજ તેમના હૃદયો કેવા પાપથી પરિપૂર્ણ હોવાં જોઈએ તેની તેમને અવજોડતાં તરતજ દેવના થતી હતી, તેમની સાથે એક અંગ્રેજ અમલદાર પણ હતો, અને ચોરો કોઈ પણ પ્રકારે નહાસી ન જાય તેનો પુરવો બંદોબસ્ત રાખતો હતો. નિશાનાથ પણ આ

ટાળાં સાથેજ ને કેદીઓને અવશોકનો ત્યાં હોતો રહેા ! એટલામાં પેલા યુરોપીયનની દ્રષ્ટિ નિશાનાથ ઉપર પડી તેનેજ તે આગળ આવ્યો અને તેણે તેની સાથે શેઠહેન્ડ કરતાં કહ્યું. " આવો મી. નિશાનાથ ક્યાં જાઓ છો ? "

"ખૂંટના ખુન કેસનો ચર્ચ અને સોપવામાં આવ્યો છે ત્યાં જઈ હું !" નિશાનાથે ઉત્તર આપ્યો. સાહેબ નિશાનાથનો હાથ પકડી તેને પોતાની સાથે પેલા કેદીઓની પાસે લઇ ગયો નિશાનાથે પણ આ વખતે યુરોપીયન હાથનાંજ વસ્ત્રો પહેર્યા હતા તેના માથાપર મોટી ગોળ હેટ શામતી હતી કાળા રંગથી વિદ્યુષીત ફરેલા હોલબુટ પગમાં પહેર્યા હતા અને આખી રંગના કાંટા પાટકુતથી તેણે પોતાની દેહને શ્રુંખારી હતી. નિશાનાથ જોયો ત્યાં જઇને હોતો રહેા તેવાજ ત્યાં બેઠેલા કેદીઓમાંથી એક કેદી હોતો થઇ ગયો. એક હોતો થયો એટલે તેને લીધે ખીજને હોમા થવું પડ્યું કારણ કે તે બધાને હાથ કડી અને પગમેડી નાખી સાંકળી લીધેલા હતા. એક કેદીની સાથે કેદીઓની આખી હારનીહાર હોતી થઇ ગઇ. નિશાનાથને નીહાળતાંજ પહેલાં જ કેદી હોતો થઇ ગયો હતો તેના પ્રત્યે તેની દૃષ્ટિ ખેંચેલા સિવાય રહી નહિ ! કારણ કે તે કેદી ખીજ બધા કેદીઓ કરતા વય, રંગ, આકાર વર્ણ વગેરે દરેકજ બાબતમાં જુદોજ ઓળખાતો આવતો હતો. તેની વય લગભગ અઠારથી વીસ વર્ષની લાગતી હતી. તેના ઉજ્જલ મુખ પ્રદેશની છટા રાહથી ઘેરાયેલી પૃથ્વીની માફક નિસ્તેજ બાસતી હતી અને આંખોમાં જણે પ્રત્યક્ષ નિરાશાનોજ નિવાસ થઇ રહેલો હતો, તેને અવશોકતાંજ નિશાનાથ એકદમ આશ્ચર્યમાં પડી ગયો. કારણ કે તે કેદીઓ બધાજ સેન્ટ્રલજેલમાં લઇ જવાના કેદીઓ હતા

અને સેન્ટ્રલજેલમાં જે કેદીને આર વર્ષ કરતા વધારે સમયની શિક્ષા થતી તેનેજ લમ્બ જવામાં આવતા હતા પેલા નાનકડા બાલયુવાને એવો કયો બપોરે ચુંદો કર્યો હશે તેની તેને લેશમાત્ર પણ કલ્પના થઇ શકી નહિ. તે મનમાં ને મનમાંજ એ બાલ યુવાને કરેલા ચુંદાની તકે પરંપરાથી તપાસ કરવા લાગ્યો. અને તેણે મનમાંજ ને બાહ્ય આવે બચકરે ચુંદો કદાપિ પસ કરી શકે નહિ એવો નિશ્ચય કરી લીધો, બીજેજ પળે તેની વૃત્તિઓ ફરી ગમ્મ અને તેને તે બાળકે ચુંદો કર્યો હોવો જોઇએ એની શક્યતા બચુવા લાગી.

“કમળનું પુષ્પ અવલોકો, સુમધી આપનું અતિશે,
છતાં તે પંકમાં પોતે, મધુ અધુષ્ય માળે છે.
હઠારો માનવી જેને, બને છે મુગ્ધ અવલોકી,
સુલામે છે બર્ષા કાંટાં, જમન આપું નિહાળે છે.
નયનને મસ્ત કરનારી, કળીઓ કેવલા ફેરી,
વસે ત્યાં સર્પ જે વિપથી, જીવન સહુના પ્રમળે છે !”

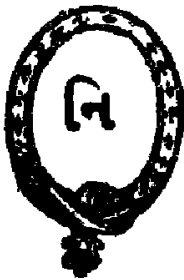
આ વિચારો આવતાંજ નિશ્ચિન્તનતા મનમાં તે બાલ કેદી પ્રત્યેતો હપજેલો અનુરાગ નષ્ટ થઇ ગયો અને બધા કેદીઓની માફક તેના પ્રત્યે પણ તેને ધૃત્વા હપજવા લાગી !”

પ્રકરણ:-૫ મું.

જુનીની તપાસમાં !

ન કાધાં પાપ દુષ્કર્મો, ન હાથો લોહીથી ખરડયા.
છતાં દુખ દર્દથી દુનિયા, અનુલ કળે સહે છે કાં !
શીતલ જલ સર્વને પાતા, દયાવાળા શ્રીમંતોની,
પ્રભુ ગુરુસે બની મિલકત, વિના વાંકે દહે છે કાં !
ગીતાના માન બ્યાં રહે, તૂટે બ્યાં પ્રજ્ઞના વાદો,
પુનિત આશ્રમ વિષે એવા, નદિ પુર લે વહે છે કાં !

શાનાથે ખિન્ન હૃદયથી પેલા બાળક પરથી પોતાની
દ્રષ્ટિ ફેરવી નાંખી છતાં તે બાળક અનિમેષ નયને તેના
તરફ જોઈ રહ્યો. આ દ્રુપ નિહાળતજ નિશાનાચને
એવી આશ્ચંકા થવા લાગી કે, “આ બાળકેદી કાંતો
મને જોળખતો હશે અથવા તેની મને કાંઈપણ કહેવાની ઇચ્છા હોવી
જોઈએ.” આ વિચાર પોતાના મનોમગ્ન ચતાંજ તેણે તે બાળકને પુછ્યું,
“છેકરા ! તારું નામ શું છે ?”

“મારું નામ કનકજીવ છે સાહેબ !” તે બાળકે ઉત્તર આપ્યો.

“છેકરા ! તે નાની વયમાં આટલો બધો કયો ભયંકર ગુન્હો
ભયો છે કે જેની સખ્ત શિક્ષા પામી તારે કારાગૃહે જવું પડે છે !”
નિશાનાચે પૂછ્યું.

“મને સાહેબ ! ખુનના યુન્હા માટે પકડવામાં આળ્યો છે પણ હું જાણતો નથી કે હું કેટલે અંશે યુન્હેમાર છું તે । હું ફાસીને લાકડેબ લટકી જઈ અને મારું નામ આ જગતમાંથી સદાને માટે વિહુમ થઈ જાય એવા મથકર દમામાં મને સપડાવવામાં આળ્યો હતો, પણ સુખા-એ મરણ પથારીએ પડેલો તે માણસ મરતા જતી ગયો એટલે હું ફાસીને લાકડે લટકતો રહી ગયો, અને માત્ર કેટલાક વર્ષની કેદની સજા અને મળી છે. મારા પ્રત્યે દગો કરનારનો ઉદ્દેશ ધૂળ મળી ગયો અને તે દયાધન પ્રભુ એ મારી રક્ષા કરી ।” તે બાલક પોતાની વિતરક વાર્તા કહી સંભળાવી.

“જમત અન્યાયથી જોતો, પિડા નિર્દોષ પામે છે.

થતાં અવધી પછી આતે, પ્રભુજી રહાયતા આપે !

દમાના દંબને તોડી, જીવન દુષ્ટો તણા ફાડી,

સ્વધર્મે સર્વને જોડી, દુખીના કષ્ટને ઢાપે !

પ્રભુ દુનિયા વિશે ના ! ના ! નથી એવું ગણે તેને,

પુરો પરીચય કરાવીએ, અતુલ અજ્ઞાનને માપે ।”

“તારાપર કાંઈ એવો ખોટો કેસ ઉભો કરવ તું પ્રયોજન ।” નિશાનાચે પ્રશ્ન કર્યો:—“શા માટે કેસ નહિને તુંજ આવા દમાનો ભોગ થઈ પડ્યો ?”

રત્ની છદ્મ બેદ આ આવા, દગાથી દેવ સંતાપી,

અધર્મે ધર્મ હણવાતું, બતાવો શુ પ્રયોજન છે.

મૂકી શયતાનને આધે, ન તેને લેશ સંતાપી !

સરળ સાધુ સ્વધર્મિને, સતાવો ! કાંઈ કારણ છે ?

“એવું કારણ મારો પૈસો છે. દુર્ભાગ્યે મારા માઆપ લાખે રૂપીઆની દોલત મૂકી આ સસારમાંથી સદાને માટે વિદાય થઈ ગયા છે. તે સધળા મિલકત પોતાનેજ મળે એવી દુર્ભાગ્યતાથીજ પેસાના લેણ

ને વશ થઈ મારા એક સગાંએજ આવું કામ કર્યું હશે !” તે બાલકે નિશ્ચિનાથના પ્રશ્નો ઉત્તર આપ્યો.

જગત નિજ ધમને લાગી, બનીને બહારા રાગી,
હળહળ હાથથી માગી, પીએ છે દ્રવ્યને માટે.
સમાંના કંઠને ક પી, સ્વજન તેને દગો આપી
હૃદયમાં ઝેરને સ્થાપી, વળે છે દ્રવ્યને વાટે.
ગણી ધન એજ સુખ સાચુ. તજીને પ્રેમ અંતરનો,
ભુખર્જીમાં કરી ખાડા, અહાહા ! દ્રવ્યને દાટે !”

“તે તારા સગાનું શું નામ છે અને તારા તેઓ શું સગા થાય છે !

“તે મૃહસ્થ મારા સગા કાકાજ થાય છે અને તેમનું નામ કમલનયન બાપુ છે, કદાચ તમે પણ તેને ઓળખતા હશો, હિસ્ટિંગ્સ રોડ પર તેમનું મકાન આવેલું છે !”

“ઠીક છે; હું આજ તો જોડે છું પણ મને વખત મળતાંજ હું તારો આખો કેસ તપાસી જોઈશ અને જો તું મિત ગુન્હેગારજ માલમ પડશે તો તારી સજામાં ઘટાડો કરાવવા અથવા તે તદ્દન માફ કરાવવા બનતો પ્રયત્ન કરી જોઈશ. “નિશ્ચિનાથે ઉત્તર આપ્યો.

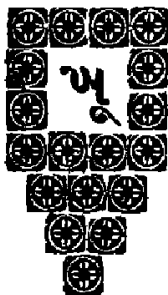
એટલામાં ખુલના બવાની લોકલ ટ્રેન આવીને ઉભી રહી. મી. નિશ્ચિનાથ સાહેબ સાથે શેક હેન્ડ-કરી એક રૂબામાં બેસી ગયા. તરતજ ટ્રેન ભાંચી સ્ટાર્ટ થઈ. પંદર મિનિટમાં નિશ્ચિનાથ ખુલના સ્ટેશને આવીને ઉતર્યો. સ્ટેશન પર વિક્ટોરીઆ ઉભી હતી. તેણે એક વિક્ટોરીઆ બોંડે કરી અને જે બમલામાં ખુન થયું હતું તે જગલા તરફ ખુનીની તપાસ માટે રવાના થયો.

પ્રકરણ:-૬

ખૂન નહિ પણ આપઘાત !

ચઢી પુર મામ આખાનો, વિલય જળમાં કીધા કેડે,
પછી જળ બંધ ચણવાના, કર્યા લાખો પ્રયત્ને શું !
લઢી જલ્લાહની સાથે, શુભાચો પ્રાપ્તને અંતે,
ખુનીને ખોળવા માટે, કીધાથી ખુમ ચલે શું !
પડી જળ દેવને હરતે, મથોઃ જીવ દેહ તે છોડી,
પછી એ શુભ કાવા, સંઘડો તો લાખજત્ને શું !

ખૂનના મામ જો કે મોટું ચહેર નહોતું છતાં તેની રમણીયતા કોઈ પણ પ્રકારે કમી નહોતી. કુદરતની સૌંદર્યતાના ત્યાં પ્રત્યક્ષ દર્શન થતા હતા અને તેથી કાસીમ બગરના ધણા શ્રીમંતો અને અમલદારો પોતાના નિવાસ-ગૃહો અને બંગલાઓ ખૂલનાર્થે રાખતા. ખુલનાર્થે જો બંગલાની અંદર ખૂન થયું હતું તે બંગલો છોક મામને પાદર આવેલો હતો એ બંગલાની આરે જાણ્યો મોટું વિચ્છાળ કમ્પાઉન્ડ ડ્રિગેમર થતું હતું. તથા તેની અંદર જતજતના પુલ વૃક્ષોને રોપવામાં આવ્યા હતા. આ મનોહર શૌભા અવલોકનો નિશ્ચ નાથ ધીમે ધીમે પગલાં ભરતો તે બંગલામાં ચઢ્યો. આખો બંગલો તથા કમ્પાઉન્ડ સમજી જ આ વખતે કેવળ કાંત હતું એક પણ માણસ ત્યાં હરતો હરતો નિકાળી શકતો નહોતો, આ સમજી કમ્પ જોતો જોતો નિકાનાથ તે બંગલામાં પેઠો, બંગલામાં આવેલા એક ભવ્ય દિવાનખાનામાં

વચ્ચોવચ્ચ ખુરસી નાખી એક પોલિસ અધિકારી બેઠો હતો, અને તે એજ ખુન સંબંધી તપાસ કરતો હતો. નિશાનાથને તેણે ઝોળખ્યો નહિ પરંતુ તેના પેલાક પરથી તે કાંઈ પોલિસ અધિકારી હશે એની તેને દૃષ્ટના થઈ, તેણે તરતજ પોતાની પાસેની એક ખુરસી પર તેને બેસવાની સૂચના કરી કે નિશાનાથ ત્યાં બેઠો અને તેણે પોતાની ઝોળખાણુ પેલા પોલિસ અધિકારીને આપતા જે હુકમને આધારે તે અત્રે તપાસ કરવા આવ્યો હતો, તે હુકમ પણ કાઢી તેને વંચાવ્યો? આ હુકમ વાંચતાંજ તે પોલિસ અધિકારીએ પોતાના મુખ પર આકુંસ્મિત દરકાવતા નિશાનાથને કહ્યું, “ચાલો કે તમે પોતેજ આ તપાસ માટે અહીં આવ્યા એથી મને ધણોજ સંતોષ થાય છે. કારણકે એ કલાક થયા હું આ કેસ સંબંધીની માથાફાડ કરું છું પરંતુ મારાથી તેના કશોજ નિર્ણય કરી શકતો નથી. હવે તમેજ આ કેસ હાથમાં લીધો છે એટલે ખુની પકડાઈ જશે અને તેને સુયોગ્ય શિક્ષા મળે. કે નિશાનાથે એનો ઉત્તર આપ્યો નહિ, તેણે માત્ર એટલાજ શબ્દોનો ઉચ્ચાર કર્યો “ચાલો જે ગૃહસ્થનું ખુન થયું હોય તેની દેહ ક્યાં પડી છે તે મને બતાવો ?”

‘હા, ચાલો કે મેં તે મૃતક દેહને અધાપી પર્યન્ત જોમતી તેમજ રાખી મૂકી છે તેને જરા પણ આધી પાછી કરી નથી એટલે તમારે તેના દર્શનથી જે અનુમાનો કરવા હશે તે ખુશીથી કરી શકાશે !’ પેલા પોલિસ અધિકારીએ ઉત્તર આપ્યો અને તે સાથેજ તેઓ બંને ઉઠીને જે ઓરડામાં ખુન થયું હતું તે ઓરડામાં ગયા. જે ઓરડામાં પેસાતાંજ તેઓ આશ્ચર્યમાં લિન બની ગયા. પ્રસ્તુત ઓરડા પુષ્પળ શુભારોવડે શશ્વતારવામાં આવ્યો હતો. તેમાં જાતજાતના પુષ્પના

કુંડાઓ ને એવી ખૂબીથી મૂકવામાં આવ્યા હતા. કે જાણે આખો ઝોરડો ઝાડોથી બરાબ ગમેલો હોય એમજ લાગતું હતું, આ કુંડા-ઓની મધ્યમાં-બરાબર વચ્ચે એક સુંદર છત્રદાની યુક્ત પલંગ પાથરેલો હતો અને તેના પર એક માણસની મૃતકદેહ પડેલી હતી. પરંતુ અશ્વર્ય જેવું એ હતું કે તે માણસનું મૃત્યુ ત્યાંથી કાપીને કોઈ અન્ય સ્થળે લઈ જવામાં આવ્યું હતું. પલંગપર પાથરેલી આદર લોહીથી ભિંજાઈ ગયેલી હતી અને તે પરથી લોહીના છાંટા છેક નીચે ગળી પડેલા સ્પષ્ટ દેખાતા હતા. તે મૃતક શયના શરીરપર ખીન્ને એકપણ આઘાત થએલો દેખાતો નહોતો, માત્ર ગળું જુદું પાડવાના ધરાદાથીજ ખુતીઓએ તેનો કંઈ કાપી નાખ્યો હતો. ધા માંદા મોટા લોખંડના છરાનો થએલો હોવો જોઈએ એવી કદપના અવગોઠનારના મસ્તિકમાં અર્ધવિનુત થતી હતી ! નિશાનાથે એ છરો શોધી કાઢવાને માટે આખા ઝોરડામાં તપાસ ચલાવી પરંતુ કોઈપણ સ્થળે તેને છરો અથવા પિસ્તોલ કંઈપણ હથિયારો હાથ લગ્યા નહિ ! નિશાનાથે તે શબ હાંપરના વચ્ચે બહાર કઢાવ્યા અને તેના કોટનાં બધા બજવા તપાસી જોયા ! પરંતુ તેમાંથી પણ કાંઈ પુરાવો હાથ આવ્યો નહિ. બંગલામાંના કપાટ, પેટી ટેમલ વગેરે જગ્યા નિશાનાથે વારંવાર તપાસી જોઈ પરંતુ એક પણ પેટી કે ત્રિજેરી ફેંડવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો હોય તેમ લાગતું નહોતું એ પરથી તે એવા નિશ્ચયપર તો આવીજ ગયો કે પ્રસ્તુત ખૂન કરવામાં ખુતીઓનો ઉદ્દેશ પૈસા મેળવવાનો અથવા ધાડ પાડવાનો તો નથીજ. માત્ર તેમણે ખૂન કરવાના ઉદ્દેશથીજ આ કામ કરેલું હોવું જોઈએ. હવે જે ગૃહસ્થનું ખૂન થયું છે તે માણસ મોટો લક્ષાધિપતી છે, એટલે તે ગૃહસ્થ બહુમાસો સાથે

વેર બાધે એ વાત પણ સર્વથા અશક્યજ છે. અર્થાત આ કેસમાં બંને ભાગે તેા એમજ બન્યું હોવું જોઈએ કે મરનાર શેઠને કાંઈ ગૃહસ્થ જોડે કાંઈપણ ધારણસર વેર હોવું જોઈએ અને તે વૈરની પૂરતી કરવાજ તેણે બદમાસો પાસે મરનાર ગૃહસ્થનું ખૂન કરાવ્યું હશે ! અથવા જો મારું તે અનુમાન ખોટું હોય તો આ ખૂન નહિ પણ આપઘાત હશે ! આમ અનુમાનપર આવતાંજ નિશાનાય અને પેલો પોલીસ અધિકારી બન્ને બહાર આવ્યા અને જો રથજે પ્રથમ ઉપરોક્ત પોલીસ કન્સ્ટેબલર બેસીને તપાસ ચલાવતો હતો ત્યાંજ બેઠા !

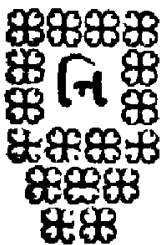

પ્રકરણ:-૭ મું.

ખૂની કોણી.

સગાં રનેહી સુમિત્રોના, પરસ્પર રનેહને તોડી,
અરે શકા ! જગત આખું, પલકભરમાં નચાવે છે !
પતિના હસ્તથી પત્ની-તણા કઠો ચીરાવીને,
અરે શકા ! અધમજનને, બણી વેળા બચાવે છે !
મરીબતા શીરપરે ચોરી, વિના વાંકે ચઢવીને,
અરે શકા ! શ્રીમતોને, છુટોના ધન પચાવે છે !

નિ

શાનાય અને પેલો પોલીસ અધિકારી ત્યાં આવીને બેઠા તેવોજ એક માણસ આવીને તેમની આમળ ઉમો રહ્યો, તેને નિહાળતાંજ નિશાનાયે પૂછ્યું, “ કેમ શું કામ છે, ક્યાંથી આવે છે !”

“એ આ બંગલાનો રક્ષક છે અને આજ માણસે મને પ્રથમ ખુન થયાની ખબર આપી હતી. હવે તમારે જે માહિતી મેળવવી હોય તે આ માણસ પાસે મેળવો. તે તમને જોષ્ટી માહિતી પૂરી પાડશે.” પોલીસ અધિકારીએ નિશાનાથને જવાબ આપ્યો અને તે માણસને નિશાનાથની સામે બેસવાની સૂચના આપી. એ માણસનું નામ વિદુલ હતું અને તે બંગલામાં માળીનું કામ કરતો હતો. નિશાનાથે તેના પ્રત્યે એકવાર દૃષ્ટિપાત કર્યો અને તેને પૂછ્યું.

“આ બંગલાના માલીનું નામ શું?”

“રવનીચંદ્ર જાગીરદાર.”

“જેનું ખુન થયું છે તે જાગીરદારના શું સમા ચાલ.”

“સાદેખ! જાગીરદારનું પોતાનું જ ખુન થયું છે.”

“જાગીરદારનું પોતાનું જ ખુન થયું છે એ તે કવી રીતે જાણ્યું? તેમનું ખુન કરે એવો કાણુ હોવો જોઈએ?”

“ખૂની કાણુ છે તે તો હું જાણુનો નથી. પણ ખુન મારા શેઠનું જ થયું હોવું જોઈએ એ બાબતમાં તો શંકા નથી.”

“તને શેઠનું ખુન થયાની કેવી રીતે ખબર પડી?”

“હું દરરોજના નિયમ પ્રમાણે સહવારે ઉઠ્યો અને ચઢા તૈયાર કરીને તેમને આપવાને માટે શેઠ જે ઝોરડામાં સુતા હતા તે ઝોરડામાં ગયો. પણ ત્યાં શેઠ મારી નજરે પડ્યા નહિ એટલે હું મારે ખીજે કામે વળ્યો.”

“તું અહીં ખીજું શું કામ કરે છે?”

“હું બંગલામાં સાહસિક કરવાનું કામ કરું છું તે પછી અહીંના ઝાડોને પાણી પાછ બજારે જઈ શેઠને માટે હોટલમાંથી ભોજન લઈ

આતું છું, સાંઝે પાછી સાફસફ કરી પથારી પાથરી હું અહીંજ મારા
ઝોરડામાં સુધ જીવું છું ।”

“તારો ઝોરડો ક્યાં છે ।”

“હરવાળની પાસેજ એક ઝોરડાતું ધર છે તે ! ત્યાંજ હું રહું છું.
કારણ કે હરવાતનું કામ પણ મારેજ કરવાતું છે ।”

“શેઠને તું ચઢા આપવા ગયો પણ શેઠ ન મળ્યા એટલે તેં શું કર્યું ।”

“પછી હું બીજા ઝોરડા સાફસફ કરવા ગયો ।”

“તને ઝોરડા સાફસફ કરતા કેટલો સમય થયો ।”

“આશ્ચરે વીસેક મિનીટ ।”

“તે પછી તેં શું કર્યું ।”

“હું ચઢાનો કપ ગરમ કરીને ફરી શેઠના સુવાના ઝોરડામાં ગયો
પણ તે નખને પણ ત્યાં શેઠ નહોતા, મેં એમ ધાર્યું કે તેમને નહાતાજ
વાર બાગી હશે તેથી હું તેમને નહાવાના ઝોરડામાં જોવા ગયો પણ
મેં તે ઝોરડો તો ઉપાડોજ પડેલો જોયો એટલે ચઢાનો કપ હાથમાં
લઈ મેં શેઠને શોધવા માંડ્યા ।”

“આમ કોઈવાર બનેલું ખરું વાર ।”

“હા, ધણી વેળાએ બને છે, કારણ કે મારા શેઠને નહાતા ધણો
વાર લાગે છે પણ આજે મેં નહાવાના ઝોરડાતું ખાસતું ઉપાડું
જોયું એટલે શેઠને બધા ઝોરડામાં શોધવા માંડ્યા ! પરંતુ કોઈપણ
ઝોરડામાં શેઠ મળ્યા નહિ ત્યારે છેવટે જે ઝોરડામાં ફૂલનાં કુંડા
ગાંઠેલા હતા તે ઝોરડામાં હું જોવા ગયો ।”

“તમે એ ઝોરડામાં સૌથી દેલ્લા શા માટે ગયા ।

“કારણ કે શેઠ સુવાને માટે તે ઝોરડો કદાપી પશુ વાપરતા નહોતા. તેમાં તો કાષ્ઠકજ વાર જઈ માત્ર કુશના કુડાઓ કેવી હાલતમાં છે. ટેલુજી જોતા હતા એટલે તે ઝોરડામાં શેઠ મળે એવો સંભવ ન હોવાથીજ હું તે ઝોરડામાં ગયો નહિ.”

“ત્યારે એ ઝોરડો આટલો બધો સુદરશા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે અને તેમાં પક્ષમ રાખ્યો છે તેનો શું ઉપયોગ કરવામાં આવે છે.”

“રજાને દિવસે ગરમીની મોસમમાં શેઠ તે ઝોરડામાં સુએ છે અને તેટલાજ માટે તે ઝોરડો પશુ તેમણે આટલો બધો સુદર બનાવડાવ્યો છે. એ ઝોરડામાં જતાજ મારા પેટમાં બચકર દાસકો પડ્યો. મેં પક્ષંગપર પાથરેલી ચાદર લોહીમાં ગળાતી ચએલી જોઈ અને તે પરથી છેક લોહીના ટીપાઓ નીચે પડેલા જણાતા હતા તે પશુ મેં જોયા. મેં પાસે જઈને બરાબર ધ્યાન આપીને નિહાળ્યું તો મને જણાયું કે ખૂન કરીને ખૂરીઓ મારા શેઠનું માથું પશુ કાપીને લઈ ગયા છે એટલે હું હેતકામ્ન ગયો અને મારાથી એ ચાર તો ચિમો પણ પડી ગઈ ! હું તેવોજ બચથી ચરચરતો બહાર આવ્યો અને બહાર આવી બૂમ બૂમ કરવા લાગ્યો.”

“તારી બૂમ સાંભળીને અહીં કોણ કોણ દોડી આવ્યા હતા !”

“બંગલામાં મારા સિવાય બીજા ત્રણ નોકરો રહે છે તે બધા દોડી આવ્યા. મેં તેમને શેઠના ઝોરડા તરફ આમળી બતાવીને અંદર જઈને જોઈ આવવાને સૂચના આપી કારણ કે આ વખતે હું ધણી મબરાઈ ગએલો હતો અને મારાથી કાંઈપણ ઉચ્ચાર સરખોયે થતો નહોતો.

“આ બંગલામાં તારા શેઠ સિવાય બીજા કેટલા માણસો રહે છે ?”

“બીજું કોઈ નહિ, શેઠ એકલાજ બંગલામાં રહે છે.”

“તારા શેઠના લગ્ન થયા છે કે નહિ વાત ?”

“તે સાહેબા હું ચોક્કસ જાણુનો નથી પણ ધણેભાગે તેઓ કુંવારાજ છે !”

“તારા શેઠને અહીં મળવા માટે કોઈ આવતું હતું.”

“ધણીખરી વખત પુષ્કળ માણસો આવતા હતા !”

“તેઓ કોણ કોણ હતા શું ધ ધો કરતા હતા અને ક્યાં રહેતા હતા ? તથા અહીં શા માટે આવતા હતા તે તું જાણે છે !”

“નાજી, તેઓ ક્યાં રહે છે અને શું કરે છે તે પણ હું જાણતો નથી અને અત્રે શા માટે આવતા હતા તેની પણ મને ખબર નથી માત્ર તેઓ વારંવાર અત્રે આવતા ત્યારે મારી દૃષ્ટિએ પડતા હતા !”

“વારં તું જે માણસોને અહીં આવતા જતા જાણતો હતો તેમાં કોઈ સ્ત્રી ન આવતી હતી કે બધાજ પુરૂષો હતા !”

“બધા પુરૂષો જ હતા. માત્ર તેમાં એકજ સ્ત્રી હતી અને વારંવાર તે એક માણસ સાથે મારા શેઠને મળવા આવતી હતી !”

“વારં, જે માણસો અહીં આવતા હતા તેઓ રાત્રીના સમયે અહીંજ રહેતા હતા ?”

“નાહિ, રાત્રે કોઈપણ માણસને મેં અહીં રહેતાં જોયા નથી. તેઓ બધા લગભગ આઠ દશ વાગે રાત્રિ થતાંજ પાછા ચાલ્યા જતા. રાતની વખતે નો મારા શેઠ સિવાય અહીં કોઈ પણ રહેતું નહોતું.”

“તારા શેઠ શું ધ ધો કરે છે !”

“તે મને ખબર નથી, પણ એટલી વાત હું જાણું છું કે કાસીમ ખજારની એક મોટી ઓફિસમાં તે કાંઈ કામ કરે છે દરરોજ સહવારે દસ વાગે તેઓ અત્રેથી જમીને જાય છે અને સાંજે પાંચ વાગે પાછા આવે છે તેમને કોઈ કાંઈ સમયે ઘેર આવતા દસ દસ પણ ઘણ જાય છે !”

“તેઓ માડીમાં જાય છે કે પત્રે ચાલતા !”

“સ્ટેશન સુધી તો ધરની ગાડીમાંજ ગય છે, પછી સ્ટેશનથી કાસીમ બજારની ટીકીટ લઇ ટ્રેનમાં બેસી ઓફિસમાં ગય છે અને સાંજે પાછા ટ્રેન મારફત સ્ટેશને આવી ધરની ગાડીમાં બેસીનેજ ઘેર આવે છે. અંગલો અને ઓફિસ એ બે જગ્યા સિવાય તેઓ ખીણ જગ્યાએ જતા નથી !”

“તું કહે છે કે શેઠના મિત્રો અહિં દિવસેજ તેમને મળવા આવતા હતા પણ તારા શેઠ તો દિવસે ઓફિસે જતા હતા ત્યારે તેમના મિત્રો અહીં શેઠની ઝેરહાજરીમાં આવીને કોની તારી સાથે વાત કરતા !”

“ના, શેઠ ઓફિસે હોય તે વખતે તેઓ અત્રે આવતાજ નહિ પણ રજાને દિવસે અથવા આડે દહાડે જે વખતે શેઠ ઘેરે હોય ત્યારેજ તેઓ આવતા હતા, કેટલીકવાર શેઠ તેમની સાથે બિહકટોરીઆમાં ફરવા પણ જતા. અને કેટલીકવાર શેઠના મિત્રો શેઠની સાથે અહીંજ જમતા પણ ખરા !”

“તારા શેઠને આટલા બધા મિત્રો મળવા આવે છે તેમાંથી તું કોઇને ઓળખી શકશે ? કોઇને ઘેરે તને મોકલ્યો હોય તો તારાથી જઇ શકાય કે નહિ વારે !”

“ના સાહેબ ! આંખે દેખવાથી હું તેમાંના ધણીખરાને ઓળખી તો શકું પણ તેમાંથી એકતું પણ ધર તો મેં જોયું નથી.”

“ઠીક છે; જા હમણા ચલ્યો જા. પાછો ખોલાવું ત્યારે આવજો !”

નિશાનાથનો આટલો હુકમ થતાંજ તે માણસ લાંથી ચાલતો ચલ્યો, ગરીબ ગિયારા વિદુશને તો જાણે જમદેવની જળમાથી છૂટયા જેટલો આનંદ થવા લાગ્યો. માત્ર નિશાનાથજ ત્યાં પોતે મેળવેલી વિમત પરથી ખૂતી કાણુ હશે એ સંબંધમાં યોગ્ય અનુમાનો આપતો બેસી રહ્યો.

પ્રકરણ:-૮ મું.

વિચિત્ર પત્રો !

—❖❖❖❖—

નિ

જ્ઞાનાથ ત્યાં બેઠા બેઠા અનેક અનુમાનો કરવા લાગ્યો, તે પાછો ઉઠ્યો અને જે ઝોરડામાં શયન પડેલું હતું તે ઝોરડાની બારીક તપાસ કરવા લાગ્યો. તેણે ત્યાં મૂકેલા બધા કપાટો ખોલી નાંખ્યા અને અંદરથી મળતી વસ્તુએ બરાબર ધ્યાન પૂર્વક અવલોકવા લાગ્યો. એટલામાં તેના હસ્તમાં એક કવર આવી ગયું. કવરની અંદરથી ચાર પાંચ પત્રો નીકળ્યા નિશ્ચાનાથ તે પાંચનાં પાંચનાં ફિક્કૂ ઢળી ગયો. એ બધા પત્રો એક જોના લખેલા હતા અને તેમાં એવી વિચિત્ર આખતો દર્શાવેલી હતી કે તેથી ખૂબના ખૂબકેસનું કારસ્થાન કેટલું બધું વિશાળ છે તેની તેને કલ્પના આવવા લાગી. એ બધા પત્રોમાં એક પત્ર ઘણો અમત્વનો હોવાથી નિશ્ચાનાથે તેને પોતાની બેગમાં મુકી દીધો, એ પત્ર નીચે પ્રમાણે હતો :

“હું બન્ને બંધકર કૈદની દશામાં પડેલો છું. શાળામાંથી બહાર જવા આવવાને મને ખીલકુલ સમય પ્રાપ્ત થતો નથી, કારણ કે કાકાએ મને સખ્ત પહેરામાં રાખી છે અને તેઓ મારી સાથે હંમેશાં પોતાના એક બૈથાને રાખે છે. મારા દુખની હવે અવધી થઈ છે. આ સંસારમાં મારો સજો! માત્ર એક કનકભુષણ મારો બાપ છે તેજ છે ! પણ કાકાએ તેને પણ દમાથી દુખી કરવામાં બાકી રાખ્યો નથી. જો કે મારા કાકાની ધારણા સર્વાંસે ફળીભૂત થઈ નથી, પણ તેઓ મારા

બાકને લાંબી મુદતની સજા અપાવી શક્યા છે. કાકા મને એમ કહે છે કે તમે ખેડી સાક્ષી આપીનેજ મારા બાકને કેદમાં ન ખાડ્યો છે. વખત આવે મિત્રા પણ વૈરી થાય છે ! મને તો કાંઈ સમજ પડતી નથી, હવે કાંઈ જગ્યાએ ન્હાસી જવું એવો મારો વિચાર છે !”

લી૦ શશિઆલા.

આ પત્ર વાંચતાં નિશાનાથના મનમાં નવા નવા વિચારો ઉદ્ભવવા લાગ્યા. કનકલુપણને તેના કાકાએ સજા કરાવ્યાની વાત નિશાનાથે કાસીમજમરના રોશન પર સંભળી હતી અને તેણે કનકલુપણને નજરે જોયો પણ હતો, આથી તેને સંપૂર્ણ ખાત્રી થઈ કે કનકલુપણને કેદ કરાવવામાં તેના કાકાનોજ હાથ હોવો જોઈએ. ઝોટલામાં તેને બીજો પત્ર મળ્યો. તે પત્ર વાંચતાંજ નિશાનાથને એક પ્રકારનો અદ્ભુત આનંદ થયો.

“આજે તમોને હું આ છેલ્લોજ પત્ર લખું છું. મેં મારા કાકાની પાસે તમારું ખુન કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે અને આજે તે કામ પાર પાડવાને માટે હું તમારા બંગલામાં આવવાની છું. મારે હાથેજ તમારું ખુન કરાવવું એવો મારા કાકાનો અતિશય અગ્રહ છે ! આ પત્ર મેં તમને ગમે તેમ હતાવળમાં લખી નાખ્યો છે !” શશિઆલા.

પ્રભુત પત્ર નિશાનાથના હૃદયમાં આવતાં તેને આખો ખુન કેસ પકડવો સહેલો થઈ ગયો. કારણ કે શશિઆલાને તેના કાકાનો રજની-કાન્ડવું ખુન કરવાનો અતિશય અગ્રહ હતો એ પરથી એમ સ્પષ્ટ જણાતું હતું કે રજનીઆપ્તવું ખુન કરવામાં તેણેજ અગ્રહનો કામ કરેલું હતું અને શશિઆલાના અથવા કોઈ બીજાના હરો પણ કેમલનથના અગ્રહથીજ રજનીઆપ્ત માર્યો ગયો હતો. આ અનુભવોપર આવતા તેણે હરી વિકૃતને બોલાવ્યો અને તેને કહ્યું:-

“વિકુલ ! તારા શેઠના શયને આ ઝોરડામાંથી આમ બહાર બજવાળામાં લઇ આવ અને આ ઝોરડામાં સુવાડ.”

વિકુલ નિશાનાથનો હુકમ મળતાંજ તે ઝોરડામાં ગયો અને પેલા શયને ઉચકી લાવવાને માટે તે પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, એટલામાં અચાનક તેની દ્રષ્ટિ પેલા શયના હાથપર જતાં તે મોટેથી પોકારી ઉઠ્યો; “અરે આ તો મારા શેઠનું શયન નથી !”

“ત્યારે કેનું શયન છે ?” નિશાનાથે પ્રશ્ન કર્યો.

“તે કોણ જાણે; પણ મારા શેઠનું તો નથીજ.”

“તારા શેઠનું નથી એમ શા ઉપરથી કહે છે ?”

“આ શયના જમણા હાથપર તલ છે, પણ મારા શેઠના આખા શરીર પર તેવી એકપણ નિશાની નહોતી. વળી હવે મને લાગે છે કે આ માણસનું શરીર પણ મારા શેઠ કરતા જરા વધારે શામળું છે.”

“ત્યારે પહેલાં તે એમ શા માટે કહ્યું કે ખૂન મારા શેઠનુંજ થયું છે ?”

“તે વખતે સાહેબ ! મેં એ શયને બરાબર તપાસી જોયું ન હોતું. હું આ ખૂન થયેલું જોતાજ ગભરાઇ ગયો હતો અને આ બજવામાં મારા શેઠના સિરાય બીજું કાંઈ રહેતું ન હોવાથી મારા શેઠનુંજ ખૂન થયું છે એમ મેં ધારી લીધું હતું !

“હવે તને એમ ચોક્કસ લાગે છે કે તારા શેઠનું આ શયન નથી ?”

“હા સાહેબ !”

“વિકુલના મુખની આ વાત સાંભળતાંજ નિશાનાથની ચિત્તાર તરંગાવણી ફરી મધ, રમનીલાન્ત અમલાના માલિન્યનું જો આ શયન

નથી તો પછી એ કશું કોનું હોવું જોઈએ એ વિચાર તેના મગજમાં ઉદભવ્યો, તેના પ્રથમના વિચારો ફરી મયા અને પુનઃ તે સ્વમત કહેવા લાગ્યો, “કે આ વિકૃતના કહેવા પ્રમાણે જો પ્રરતુત કશું રજનીકાન્તનું નથી તો પછી આમ થયું હોવું જોઈએ કે આયુકમલનયન જેણે રજનીકાન્તનું ખૂન કરવાને માટે ગેઠવણ કરી હતી તેની ખબર પડતાં રજનીકાન્તે પોતાને હાથેજ પોતાના શત્રુનું ખૂન કરી નાંખ્યું હશે અને તેમ થયા પછી તે અહીંથી નહાસીજ ગયો હોવા જોઈએ । જો એમ હોય તો આ કશું આયુકમલનયનું જ છે કે કેમ તેની સંપૂર્ણ ખાતરી કરવી બાકી રહી છે, તે દરમ્યાન ગમે તે પ્રકારે રજનીકાન્તે પણ પકડીને આપણા કબજામાં રાખી લેવો જોઈએ । કારણ કે જો તેજ ખૂની હશે તો જેમ વધારે દિવસો જશે તેમ તે અહીંથી દૂર નહાસી જશે અને પછી તેને પકડવો મુશ્કેલ થઈ પડશે ।” નિશાનાથ આટલું બોલીને અટક્યો. પોલિસ કન્સ્ટેબલની સહગા તપાસ પુરી થઈ હોવાથી ને પોતાનો રિપોર્ટ લખ ચાલ્યો ગયો. પરંતુ નિશાનાથ પોતાની ઓફિસે ન જતાં તેજ અગલામાં સ્થ રહ્યો.

તૈયાર છે. (હીઝકીય) તૈયાર છે.
 દેવી પોપટ યાન રાજ્ય બટપટ. ભાગ ૧-૨

પ્રકાશ:-શ્રી પ્રાણીવન પુસ્તકાલય. ૮૪૨ રોડ, સુરત.

આલોક:-શ્રી પ્રાણીવન પુસ્તકાલય મુંબઈ અને પાટણીશર-સુરત.

ક્રમ પ્રકાશ-સુરત.]

ક્રમ ૧૨ આગા.

પ્રકરણ:-૭ મું.

કાસીમ બજારમાં કેતુનો અવતાર.

જે દિવસે નિશાનાથ ધણો જબદી હક્યો અને રટેશન પરથી 'આર્ચમિત્ર'નો નવો અંક મંજારી તેમાંથી કાઢી નવાળુની મળી આવે એમ સમજીને તેના પૃષ્ઠે પર દૃષ્ટપાત કરવા લાગ્યો. એટલામાં તેની દૃષ્ટિ નીચે પ્રમાણેના એક બચકર વર્તમાન પર મ્પડી

“કાસીમ બજારમાં કેતુનો અવતાર !”

“મ્પડ કાલે કાસીમ બજારમાં આવેલા હેસ્ટિંગ્સરોડ પરના નં. ૨૦૧ વાળા મકાનમાં કમલનયન બાપુ નામના પ્રખ્યાત શ્રીમંત સેડીઆનું ઘડ વગનું માથુ મળી આવ્યું છે ! ઘડ દયા છે તેના પતો નથી પોલીસ તપાસ ચાલુ છે.”

આ સમાચારો વાંચતાં જ નિશાનાથના મનમાં આનંદની ભરતી આવી મ્પડ. તેણે નિશ્ચય કરી લીધો કે જે દેહ ખૂલનામાં આર્યસુવન જાંમલામાંથી મળી આવી છે તે દેહ ખીજા કોઈની નહિ પણ બાપુ કમલનયનની જ હોવી જોઈએ અને તેનું જ મથુ ખૂનીઓએ તેના જાંમલામાં લપ્પ જઇને મુક્યું હશે ! પણ ત્યારે ખૂની કોણ હોવો જોઈએ ! જે રજનીકાન્ત પોતે જ ખૂની હોય તો તે કમલનયનનું મથુ લઇને તેના જાંમલામાં મુકવા જાય એ પણ અશક્ય છે. જામ વિચાર કરતો કરતો તે રટેશને આવ્યો અને ત્યાંથી પોલિસજેટ પર તાર આપ્યો. કે બાપુ કમલનયનના જાંમલામાંથી જે મસ્તક મળી આવ્યું છે તેને અને તેના બાકીના બધા નોંધરોને એકઠાં અહીં મોકલી દો.”

આવો તાર કરીને તે પાછો ખંભલામાં આવી રહ્યો, અહીં અવ-
કાશમાંજ કાશીમખખરથી ચાર પોલીસો તે માથું લઇને લાં આવી
હાજર થયા. નિશાનાયે લાં પડેલા ધડની સાથે તે માથું જરાજર
મૂક્યું અને પછી તેને કમલનયનના નોકરો પાસે તે શય કોતું છે.
એ એળખાવ્યું. તરતજ તે શય કમલનયનનુંજ છે એ તેમણે એળખી
કાઢ્યું તથા તેનું માથું પણ તેમના ધડ સાથે જરાજર મળી રહેતા
નિશાનાયનો રહ્યોસહ્યો સંશય પણ ટળી ગયો અને તેને ખાતરી થઇ
કે ખૂન થયું છે એ વાત તો ખરી પણ તે રજનીકાન્તનું તો નથીજ
વસ્તુતઃ રજનીકાન્તનું ખૂન કરવાનું તરકટ રચનાર કમલનયન ખામુનુંજ છે.
આ નિશ્ચય થતાંજ તેણે કમલનયન ખામુની દેહ જ્યાં આગળ મૂકી
હતી ત્યાં બે સિપાઇઓનો પહેરો મૂકી દીધો અને પોતે કમલનયનના
બે ચાકરોને સાથે લઇ જો ઓરડામાં ખૂન થયું હતું તે ઓરડામાં
જઇને બેઠો અને નોકરો નિશાનાયની સામે ઉભા રવા.

‘તમે આ શેઠને લાં કેટલા વર્ષથી નોકરી કરો છો ?’ નિશાનાયે
એક નોકરને પ્રશ્ન કર્યો.

“દસ વર્ષ થયા સાહેબ !”

“તમારું નામ !”

“કાશીનાથ !”

“જો કાશીનાથ ! તું આ શેઠને ત્યાં દસ વર્ષ થયા ચાકરી કરે
છે એટલે તું એના ધરની બધી વાતો અવશ્ય જાણતો હશે. તારા શેઠ
એક જાણીતા લુચ્ચા અને બદમાસ ગૃહસ્થ હતા તે બધી વાતની મને
ખબર છે. તેમણે પોતાના બત્રિજને પણ વગર વાકે કેદમાં નંખાવ્યાની
વાત હું જાણું છું. તમારા શેઠની બત્રિજ શાશીબાલા તેને પણ હું

ઝોળખું છું. હુંકામાં તમારા ઘરની બધીજ બાબતોની મને માહિતી છે વળી એ તારા શેઠ મરણ પછી પામ્યા છે એટલે તેમની કોઈપણ વાત સંતાડવામાં તને હવે લાભ નથી; છતાંપણ જો તું કોઈ વાત છુપાવવાનો પ્રયત્ન કરશે તો નક્કી જાણજે કે તું માર્યો બધથા ! મારે હું જે પુછું તેના સાચા જવાબો તું આપશે કે કેમ તેનો મને ઉત્તર આપ !” નિશાનાથે રવાન થી કહ્યું.

નિશાનાથના આ શબ્દો સંભળી પહેલાં તો કાશીનાથ ગમરાઈ ગયો પણ પછી તેને જરા ધૈર્ય આવ્યું અને તેણે જવાબ આપ્યો:-
“સાહેબ ! હું શા મારે ખોટું બોલું, જેટલી વાતની મને ખબર હશે તેટલી બધી વાતો હું સાચેસાચીજ આપને કહી જતાવીશ.

“તારા શેઠના ભત્રિજા કનકભુષણ બાપુને જે કેસમાં સજા થઈ તે કેસમાં ફરિયાદી કોણ હતો ?”

“મારા શેઠના નોકર શતીશબાપુ !”

“શતીશબાપુ ક્યા રહે છે ?”

“અમારા ઘેરજ રહે છે તે પણ આપના બોલાચાથી અહીંયા અમારી સાથેજ આવ્યા છે.”

“શશીબાલા ક્યા રહે છે તમારા બંગલામાં કે શાળામાં ?”

“ના, શાળામાં નહિ અમારા બંગલામાંજ રહે છે.”

“તું રજનીકાન્ત બાપુને કેટલા વર્ષથી ઝોળખે છે ?”

“ના સાહેબ ! હું તો તેમને ઝોળખતોજ નથી પણ અમારા શેઠ એક દિવસ એમ બોલતા હતા ખરા કે રજનીકાન્ત નામના કોઈ માણસેજ કનકભુષણના કેસમાં ખોટી સાક્ષી આપી તેને સજા કરાવી હતી.”

“એ રજનીકાન્ત ક્યાં રહે છે અને શું પધો કરે છે તેની વાતે ખબર છે?”

“નાજી ત્રિલકુલ નહિ !”

તારા શેઠ ગમ્મ કાસે રાત્રે કંઈ બહાર ગયા હતા ! અને ગયા હોય તો કેટલે વાગે, ક્યાં ગયા હતા !”

“રાત્રે નવેક વાગે બહાર ગયા હતા. ક્યાં ગયા હતા તે કું જાણતો નથી સાહેબ !”

“તેમની સાથે બીજા કોણ કોણ હતા ?”

“કોઈ નહિ સાહેબ !”

“કેમ શેઠના મુનીમ શાલીશ્યાયુ તો હતાને, તેઓ તો રાત દિવસ શેઠની સાથે ને સાથેજ રહે છે !”

“તેઓ પણ શેઠ બહાર ગયા તે વખતે તો નહોતા પછળથી શેઠની સાથે ગયા હોય તો કોણ જાણે ! વળી બંધામાંથી તો શેઠ ઓઠલાજ બહાર નીકળ્યા હતા.

“શેઠની પોતાની કેટલી માડી છે ?”

“આર છે, એક શેઠ પોતે વાપરે છે. બીજા નોકરો માટે છે; બીજી માડી ખાસ ઐરાઓ માટેજ વપરાય છે અને ચોથી માડી પડી રહી છે. તે કોઠકજ વાર ઉપયોગમાં આવે છે !”

“તેઓએ ગમ્મ કાસે બહાર જતી વખતે કંઈ માડી વાપરી હતી ?”

“ગમ્મ કાસે તેઓ માડીમાં નહોતા ગયા. થોડે સુધી પગે ચાલતાજ ગયા હતા અને પછી તેમણે બાકુલી માડી કરી લીધી હતી.”

“શેઠ તે ગાડીવાળાને ક્યાં ગાડી લઈ જવાનું કહ્યું હતું ?”

“ગાડીવાળાએ શેઠને પૂછ્યું કે ગાડી ક્યાં લઈ જાઉં ? તેના જવાબમાં શેઠે કહ્યું કે પહેલાં સામેજ તમારી ગાડી જવાદો પછી હું કહું છું ! શેઠના કહેવા પ્રમાણે ગાડી થોડો સમય સામે દોડી મઠ પછી તે રેશન તરફ વળી જતી મેં જોયું !”

“તારા શેઠ જો રાત્રે બહાર ગયા હતા તો પછી તેમનું માથું આ ઝોરકામાં ક્યાંથી આવું પડ્યું ?”

“તે સાહેબ ! કેવી રીતે મને ખબર પડે ?”

“તમારા શેઠના અંગલાને મોઢું કંપાઉંડ છે કે નહિ, અને હેમ તો તેના દરવાજે રાત્રે બંધ થયો નથી ?”

“હા, કંપાઉંડ છે અને તેના દરવાજા બંધ પણ થાય છે પરંતુ કાલે રાત્રે તે બંધ કરવામાં નહોતો આવ્યો કારણ કે શેઠ રાત્રે બહાર ગયા હતા તે પાછા ક્યારે આવશે તે કહી નહોતા ગયા એટલે દરવાજો લપાડે હતો !

“તારા શેઠની પાસે ખીજા કોણ કોણ માથુસો આવે છે ?”

“મેં મુસલમાનો કોઈ કોઈ વાર મારા શેઠની પાસે આવતા હતા !”

“તેઓ વારંવાર આવતા કે કોઈકોઈ વારજ આવતા હતા અને આવીને શું વાતો કરતા ?”

“તે સાહેબ મારાથી સંબળાયું નથી કારણ કે જ્યારે શેઠ તે મુસલમાનોની સથે વાતો કરતા ત્યારે ત્યાં કોઈને પણ ઉભા રહેવાનો હુકમ નહોતો. અમને બધાને બહાર કાઢી મૂકવામાં આવતા હતા !”

“વારં એ મુસલમાનોને સૌથી પહેલાં તમારા બંગલામાં કાણ લઈ આવ્યું હતું ? તે તું જાણે છે ?”

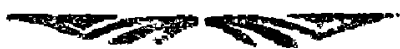
“અમારા શેઠના મુનીમ શતીશઆણુ પહેલપહેલા તેમને અમારા શેઠ પાસે લઈ આવ્યા હતા પછી તો તેઓ ધણીરાત એકલા પણ આવતા હતા !”

“તારા શેઠની ચાલચલગત કેવી હતી ?”

“અમને તો સારી લાગતી હતી !”

“જા, તું ચાલ્યો જા શતીશઆણુને મારી પાસે મોકલી આપ !”

કાશીનાથ નિશાનાથને સલામ કરી લાંબી ચાલ્યો ગયો. અને તેણે પોતાના શેઠના મુનીમ શતીશઆણુને નિશાનાથની પાસે મોકલી દીધો. નિશાનાથની પાસે ખાલી પડેલી એક ખૂરશી લઈ શતીશઆણુ તેની સામે ખેડો.

પ્રકરણ:—૧૦ મું.

ખૂની આજ છે ?

જગત આ છે અનર જાણી અધર્મો દુષ્ટ હેવાના
મરણ મારં ન છે વિશ્વે, ગણી જીવ્યો વધારે છે.
પરંતુ પાપ વણ મોટે, પુત્રરી સર્વને પડે—
ચીરી દઇ, એ અધર્મને હરિ અને વિદારે છે.
ધડો ખાલી ન ઉમરાતો, પુરો તે થાય છે તારે,
ન પળની વાર પાપો એ, જરૂર ઠપ્પો નિવારે છે.

* શ *

તીશઆણુ જેવો નિશાનાથની પાસે આવીને બેઠો તેવોજ તેણે તેને પ્રશ્ન કર્યો, “શુઓ શતીશઆણુ ! તમારા શેકના ખૂનનો પુરાવો મેળવવાને માટે મારે તમારી પાસે થોડીક વાતો જણવી જરૂરની છે. તમે શેકના આખા ગૂઢના મોભિયા છો અને બધી વાતો બરાબર જાણો પણ છો. જો તમે મારા સવાલોના સાચા જવાબો ન આપશો અને કાંઈ પણ બાતમી છુપાવવનો પ્રયત્ન કરશો; તો જરૂર તમોને તમારા શેકના ખૂનનો નિકલ થાય ત્યાં સુધી કેદ રાખવામાં આવશે !”

“મને શા માટે કેદ રાખવામાં આવશે, શુ” મારા શેકનું ખૂન મેંજ મારા હાથે કર્યું છે; કે મારે કેદમાં રહેવું પડે !”

“તમે પોતે ખૂન નથી કર્યું પણ ખૂનના કામમાં મદદ કરી છો !”

“તદન ખોટી વાત !”

“એ વાતને પડતી રહેવા દો અને હું તમોને જે વાત પુછવા માગુ છું તેના સાચા ઉત્તર આપશો કે નહિ તેનીજ વાત કરો !”

“હું શા માટે સાચો જવાબ નહિ દઉં ? તમારે જે પૂછવું હોય તે પૂછો અને જેટલી માહિતી હશે તેટલું સાચે સાચુ હું તમોને જણાવી દઈશ !”

“તમારી વાતચીત પરથી બિલકુલ એમ કહેવાને મને કોઈપણ જાતનો સંકોચ લાગતો નથી કે તમે હું જે સવાલો પુછીશ તેના ખરા જવાબો તો આપવા નથીજ છતાં પણ હું મારા નિયમ પ્રમાણે તમોને પૂછીશ તો ખરોજ, પછી તમારે જે કહેવું હોય તે કહેજો ! બોલો તમે કનકશુભજને ઓળખો છો ?”

“હા સાહેબ !”

“તે કોણ છે વાર ?”

“મારા શેઠ કમલનથનો તે બત્રિજો યાવ છે.”

“હલમાં કનકજીવણ ક્યાં છે ?”

“તે અલ્લારે કારગૃહમાં સળ બોગવે છે.”

“કેમ વાર તેને કારગૃહમાં કેમ જવું પડ્યું ?”

“કનકજીવણ મારું ખૂન કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તે માટે તેણે મારા શરૂર ઉપર છરાના બે ત્રણ ધા કરી અને સખ્ત ધાવણ પથ્થુ કરી નાખ્યો હતો, તે દરમ્યાન મારી પેટી બાંધી તેણે એક હથોટી રૂપીઆની ચોરી કરી હતી આ બધા ગુન્હા માટે તેને કારાવાસ બોગવવો પડ્યો છે.”

“એ કેસમાં વાદી-ફરિયાદી તમે પોતે હતા ?

“હાજી.”

“તમારા એ કામમાં રૂબનીકાનન જાગીરદારે સાક્ષી આપી હતી; તેને તમે એળખો છો ?”

“નાજી, હું તેમને એળખતો નથી.”

“તેઓ ક્યાં રહે છે અને શું વેપાર કરે છે તેની તમને માહિતી છે ?”

“તેમનો ધધો શું છે તેની અને કશી પણ માહિતી નથી પણ હું એટલું જાણું છું કે તેઓ આજ બંગલામાં રહેતા હતા.

“તમારા શેઠ આ બંગલામાં ક્યારે, કેવી રીતે અને શા માટે આવ્યા હતા ?”

“તેની અને જાગર નથી !”

“આજથી લગભગ આઠ દસ દિવસપર તમે જે બે મુસલમાનો ને તમારા શેઠની પાસે લઈ આવ્યા હતા તે મુસલમાનો ક્યાં રહે છે !”

“મેં આજ સુધી કોઈ પણ મુસલમાનોને મારા શેઠ પાસે લઈ જવાનું કામ કર્યું નથી અને જોવા કોઈ મુસલમાનોને હું જોઈએ તો પણ નથી !”

“તદન જોટીવાત ! આજથી બરાબર આઠ દિવસ પહેલાં તેઓ તારા શેઠની પાસે આવ્યા હતા અને તેમણે અર્દા કસાક સુધી જોટી થઈને તારા શેઠની સાથે કાંઈક આનગીમાં વાત પણ કરી હતી.”

“આ વાત સાચી બનાવટી છે ! મારા શેઠની પાસે આઠ દિવસ ઉપર કે તેની પહેલાં પણ કોઈ મુસલમાનો આવ્યા નથી કે તેમણે મારા શેઠની સાથે કાંઈ વાતચીત પણ નથી કરી.”

“શતીશબાણુ ! બહુ જીલ્ડું બોલવામાં મુન્હો છુપાતો નથી, પાપના કામો અને તેટલા છુપાવ્યા હોય તો પણ તે ફૂટયા વગર નહિંજ રહે ! માટે સાચું બોલી દો ! કે આ બાબતમાં તમે શું શું જાણો છો !”

“નથી આજાજીતો જાનુ સદાએ અજમામાં રહેતો,
કરો લાખો- પ્રયત્નો તે છતાંએ તેજ આપે છે.
અકાશી પાપ પૂટીના જરૂર તેવી રીતે સખે,
વિવેચ વિવેકનો અતે જમતમાં રાજ વ્યાપે છે.
ખરેખર પાપનો બહો છુપાવ્યો ના, નથી છુપતો,
પ્રજ્ઞ રહી દૂર દુનીયાના બધાં દુષ્કર્મ માપે છે.”

“સાહેબ ! મેં જે જોયું જણ્યું છે તે આપને સાચેસાચું જ દર્શાવું છું !”

“કેમ તમેજ વર્ણન પ્રથમ એ મુસલમાનોને તમારા શેઠ પાસે નહોતા લઈ આવ્યા !”

“હું મુસલમાનોને શેઠ પાસે શા માટે લઈ આવું !”

“તે તો તમારા શેઠ જણે ને તમે જણો ! પણ તે બદમાસો મારફતે જેવુંજ કોઈ નિર્ધારિત કામ કરાવવાને તમે તેને તમારા શેઠની પાસે લઈ આવ્યા હશે !”

“તદન ખેડી વાત છે, આપને આવું મારા કયા શત્રુએ બેરુચું હશે વર્ણન !”

“મને નજરે જોનારાએ સાચુંજ કહ્યું છે, તે મને કોણે કહ્યું તેવું તમારે શું કામ ! તમે મને એજ બનાવી આપો કે એ મુસલમાનો કોણ છે અને કયાં રહે છે ?”

“મને એ બાબતની કાંઈજ માહિતી નથી !”

“તમારા શેઠની પાસે પુષ્કળ પૈસો છે !”

“એવી લોકવાયકા છે-લોકો એમ બોલે છે !”

“તેઓ કોના પૈસા લૂટી લૂટીને શ્રીમંત થયા !”

“તેના પોતાના પૈસાવડે, શ્રીમંત થયા ! વળી લૂટવા કોને જાય ! મારા શેઠની સ્થિતિ અસહ્યજ ધણી સારી છે ?”

“કેમ તમારા શેઠના બાઈનો પૈસો તમારા શેઠ પચાવી પડ્યા નથી !”

“તેમના બાઈ કોણ ?”

“તે તમેજ જણાવતા નથી ? તમારા શેઠના બંધન કનકજીવણના બાપ, તે તમારા શેઠના બાઈ થાય !”

“હું તેમને ઝોગખનો નથી !”

“તમારી શેઠની જે સ્થાવર જંગમ મિલકત છે તેમાં તમારા શેઠના બાઇનો અરધો ભાગ છે એ વાત તો તમે જાણો છોને !”

“ના સાહેબ ! એ વાતની મને કશી પણ ખબર નથી !”

“તમે આ શેઠને ત્યાં મુનીમ તરીકે ફેટલા વર્ષથી કામ કરો છો

“આશરે બારેક વર્ષથી !”

“માર વર્ષ થયા તમે એકજ શેઠને ત્યાં મુનીમ તરીકે કામ કરો છો તે છતાં તમે જાણતા નથી કે તમારા શેઠના બાગીદાર કોણ કોણ છે !”

“ના સાહેબ !”

“વાર ! તમારે જેટલું જીતું બોલવું હોય તેટલું બોલો ! મારી ના નથી, પણ એટલી વાત તો તમે જાણો છોને કે શશીઆલા કયાં રહે છે !”

“તેની મને ખબર નથી !”

“તમારા શેઠની પાસે ઘણીખરી વખત કોણ કોણ માણસો આવતા જતા હતા અને તેઓ શા માટે આવતા હતા !”

“તેની મને ખબર નથી !”

“તમારા શેઠ જંગલામાજ આખું વર્ષ ગાળતા, કે બહારગામ જતા આવતા હતા.

“તેની મને ખબર નથી !”

“શતીશઆખુ ! તમે બધી વાનો જાણો છો એક પણ વાત તમાગથી અજાણી નથી પણ તમારું અતઃકરણ પાપથી ભરેલું છે અને તેથીજ તમે તમારા લાભુ હોય કે ગેરલાભુ હોય તો પણ ‘મને તેની ખબર નથી !’ એમ કહી મને ઉઠાવ્યા કરો છો. તમારે સાચું નથી બોલવું તો તમારી પાસે મારે બળાતકારે સાચું નથીજ

બોલાવવું । જાઓ તમારા શેઠ સાથે તમે પણ કરણી જેવા ફળ બોમવો ।” નિશાનાથે કંટાળી જઈને શતીશ્યામુને ઉત્તર આપ્યો અને તે સાથેજ તેણે પોલિસોને એક ગુપ્ત સૂચના કરતાજ તેમણે શતીશ્યામુને કંદી બનાવી લીધો । પોલિસો તેને લઈને જતા હતા તેમને ફરી નિશાનાથે ઉભા રાખ્યા અને કહ્યું. “જુઓ । ખરેખરે ગુન્હેમાર અને ખુની આજ મહુસ છે માટે તેને બરાબર સારા બંદોબસ્તમાં રાખજો ।”

નિશાનાથનો કુકમ થતાજ પોલિસોએ શતીશ્યામુને કાચી જલમાં રવાના કરી દીધો. નિશાનાથે પણ ત્યાંનું પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરી લીધું અને ત્યાંના બધા નોકરોને તેણે બંધો છોડી જવાની સખ્ત આજ્ઞા કરી, બંધલા પર પોલિસોનો પહેરો મૂકી દીધો અને પોતાની રમ સિવાય કોઈપણ માણસને બંધલાથી બહાર અથવા અંદર ન જવા દેવાનો કુકમ આપી તે તરતજ ત્યાં કાસીમ બગીચાની ટ્રેનમાં રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ:-૧૧ મું.

શરીઆલા.

સકળ સંસારમાં સત્તા, સતીની છે વડી સાથી,
અમલ અમલા તણી દેહને, પ્રભુ પોતે ઉમારે છે.
જીવન જીવાદના તોડી, બપર પહાડને ફાડો,
નદી પાષાણમાં છોડી, સીએને દેવ તારે છે.
ન જોનો કાષ્ટ છે બેલી, પિતા તેનો પ્રભુ પોતે,
ન રાખો લેશ બચ હંચે, હરિ દુઃખો નિવારે છે.

નિ

શાનાથ કાસીમળગના રટણને કતર્યો તેવોજ તે પોતાને
ધેર મયો અને ભોજન લઈ વિશ્રાંતી માટે જરા નિદ્રાધીન
થયો. પરંતુ તેને નિદ્રા આવી નહિ કારણ કે તેનું ચિત્ત
ખૂંટનાખૂંટસમાં ઝેટલું બધું પરીવારેલું હતું કે તે
સિવય તેને ખાણું કાષ્ટ દૃષ્ટિએ ચર ચતુજ નહોતું. ઉધ
અને આહાર પણ તે બુલી મયો હતો તેણે તરતજ લીને કપડાં પહેવીં
અને ખાણુ કમલનયનુ ધેર પુછનો તેને ગૃહે મયો. આ વખતે કમલ-
નયન ખાણુના બંધનાના દિવાનખાનામાં તેનો નોકર કાશીનાથ ઝોકલોજ
નિદ્રા લઈ રહ્યો હતો. નિશાનાયના પમરવધી તે જાગૃત થઈ મયો,
તેણે તેને સલામ કરી અને કહ્યું, “આવો સાહેબ.”

“કાશીનાથ ! જરા આમ મારી પાસે આવ ।” નિશાનાથે તેને પોતાની પાસે બોલાવવાના ઉદ્દેશથી ઉપરોક્ત વચ્ચનોતો ઉચ્ચાર કર્યો. અને તે તેને લઈને દિવાનખાનામાં આવીને બેઠો. કાશીનાથને પોતાની સામે સ્વસ્થ ચિત્તે બેઠેલો નિહાળી નિશાનાથે તેને કહ્યું, “કાશીનાથ ! આ તારા શેઠનું માથું અંગલામાં સૈથી પહેલા કોને મળી આવ્યું હતું ? અને ક્યાંથી મળી આવ્યું તે તું જાણે છે ?”

“દિવાનખાનામાં મૂકેલા ટેબલમાંથી તે મનેજ મળી આવ્યું હતું સાહેબ !”

“તું દિવાનખાનામાં શા માટે ગયો હતો ?”

“હું શેઠનું દિવાનખાનું સાફ કરવાનું કામ કરું છું તે પ્રમાણે સાફ કરવાને માટે ગયો હતો ત્યાં એકાએક મારી દૃષ્ટિ તે માથાપર પડી.”

“દિવાનખાનાને તાળું મારવામાં નથી આવતું !”

“ના સાહેબ, તે હાંમેશાં ખુલ્લુંજ રાખવામાં આવે છે.”

“કાશીઆલા બહેન ક્યાં છે, તેમને જરા બોલાવી લાવો !” નિશાનાથની આ આજ્ઞા સામળતાંજ કાશીનાથ ધરમાં ગયો અને થોડીવાર રહી પાછો બહાર આવીને તેને કહેવા લાગ્યો, “મહાશય ! પધારો અંદર, કાશીઆલા બહેન અંદરજ બિરાળ્યા છે તે આપને ત્યાંજ બોલાવે છે ચાલો મારી સાથે !

“ચાલો !” એમ કહી તે ગૃહના અંદરના ભાગમાં આવેલા આરસ પાયાથી યુક્ત ઓરડામાં કાશીનાથની સાથે આવીને બેઠો, તે ત્યાં બેઠો કે તરતજ ઓરડાનું પૂર્વદ્વાર ખુલી ગયું અને કાશીનાથે તેને એ આરણ્યની પાસે એક ખુરશી મૂકી આપીને કહ્યું, “સાહેબ ! અહીં બેસો, અંદર

શશીબાલાબહેન બેઠા છે તે આપને જોઈતી બધી માહિતી પુરી પાડી શકશે." નિશાનાથને આ વખતે શશીબાલાના પ્રત્યક્ષ દર્શન થઈ શક્યા નહિ કારણ કે શશીબાલા જે ઝોરડામાં બેઠી હતી, તે આરડાના આરણ્ય પર એકતચિનાઈ સાદીને પકડે ટંગિયે હતા. નિશાનાથે બહાર બેઠા બેઠા જરા મોટે અવાજે પ્રશ્ન કર્યો, "બહેન! મારે તમારી પામે તમારા કાકાના ખુનના સંબંધમાં યોગ્ય માહિતી મેળવવી છે અને તે માટે તમેને યોગ્ય ઉપયોગી પ્રશ્નો પૂછવા છે તમે મને તેના જવાબો આપશોને!"

"હા, મને જેટલી માહિતી હશે તેટલી આપને જણાવી દઈશ!"

"આ ઝોરડામાં તમે એકલાજ રહો છો કે બીજા પશુ કોઈ માણસો છે!"

"મારાં કાકી અને તેની બે દાસીઓ તથા અમારો ભૈયો કાકી ચરણુ એટલા આ ઝોરડામાં રહે છે!" શશીબાલા બોલી.

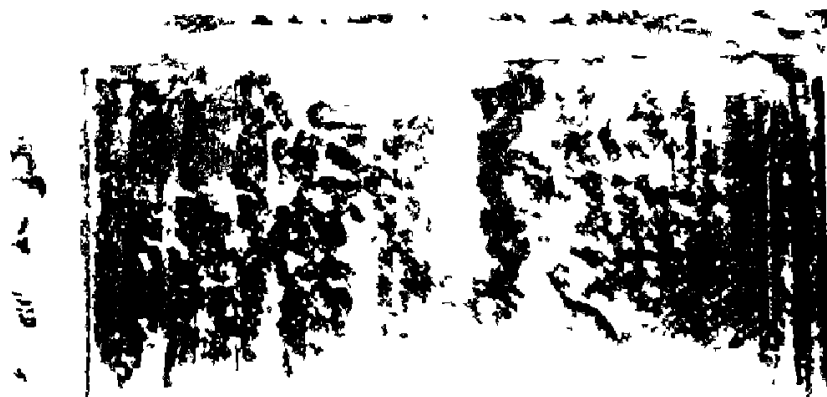
શશીબાલાને આ ઉત્તર શ્રવણ કરતાં જ નિશાનાથની ખાત્રી થઈ ગઈ કે શશીબાલા અત્રે એક કેદી જેવીજ દશા ભોગવે છે માટે આવી સ્થિતિમાં તેને કંઈ પણ સવાલો પૂછવાથી તે તેની ખરી આતમી પુરી પાડે એ સંભવિત નથી. શશીબાલાની કાકી તથા દાસીઓ તેને સાચી હકીકત બોલવા દેશે નહિ, એ ચોક્કસ છે માટે ગમે તે પ્રકારે શશીબાલાને અહીંથી ખસેડવા પછીજ તેને મારે જે પૂછવા છે તે સવાલો પૂછવા જોઈએ. કારણ કે પંરાધીન દશામાં તેની પાસે કાંઈ પણ આશા રાખવી તે મિથ્યા છે!"

પુરાણા પંજરે સિંહો, તડુકતા વાઘ ને ચિત્તા,
પરાધીન ચૈ અજ સામે, જુઓ! મસ્તિક નમાવે છે.

ન કિંમત પાછની તેના, સ્વિકારી શીર પરે શબ્દો,
પરાધીનતા ચકી લોકો, બધા કબ્જે હાથે છે.
શુભામી ધૂળ આ જમની સ્વસત્તા સ્વર્ગની મિલકત,
થવા સ્વાધિન પશુ પોને સ્વકાયને શુભાવે છે !”

આવો વિચાર પોતાના મનમાં આવનાં જ નિશાનાથે તેને કહ્યું
“શશી માલા ! તમે જે શાળામાં જવ્યાસ કરો છે તે શાળામાં ગદ્ય કાલે
અત્યાનંદ મારે કામ સરજવું પડ્યું હતું તમારી શાળાના દેડી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને
અને મને ધણે મનય થયા સારી ઓળખાણ છે, તેમણે મારી સાથે
તમોને એક સંદેશો કહેવડાવ્યો છે અને તે હું તમોને કહેવાને જ ખાસ અત્રે
આવ્યો છું. ! તેમણે તમને એવો સંદેશો પાઠવ્યો છે કે તમારા કાકા
મરણ પામવાથી તમને તેની ધણી જ દિલગીરી થતી હશે અને તેથી
તમારું ચિત્ત ઉદાસ રહતું જ હશે પરંતુ એવી ઉદાસીનતા રાખવાથી
મરણ પામેલું મનુષ્ય કાંઈ આ સસારમાં પાછું આવતું નથી, માટે
તમો શીર કરવો મૂી દહ બેચાર દિવસ શાળાના મહાનમાં લેડી.
સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટની સાથે જમને રહો કે તમારા આત્માને જરા આનંદ
મળે ! તેટલા માટે આજે સાંજે તમો પોતાની સ્કુલની ગાડી અત્રે
મેકલજે તેમાં બેસીને તમે શાળામાં જજો !”

આ સંજગીને શશી માલા પોતાને દુઃખને જાણે સખ્ત આઘાત
લગ્યો હોય તેમ આર્તનાદ કરતી કહેવા લાગી, “સાહેબ ! આવતું કહેવું
અરું છે પણ આવ દુખી વખતમાં મારા સર્ગ માતા જેવા કાકીને એકલા
મૂકીને હું બહાર જઈ એ ઠીક નથી, છતાં અમારા લેડી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ
નો સંદેશો પણ મારાથી મિથ્યા કરી શકાય એમ નથી જ એટલે હું

1000

1000

1000

1000

1000

૯ મિત્રો સાથે
સામગ્રી

લાલનો એક્કો!!

લોકોની
નવલકથા.

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણજીવન પ્રેસનાલિયમ, ટાવર રોડ-મુંડલ.

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણજીવન પ્રેસનાલિયમ, ટાવર રોડ-મુંડલ.

આલોક્ય:-શ્રી પ્રાણજીવન પ્રેસનાલિયમ ટાવર રોડ-મુંડલ.

ચંદ્ર મેશ મુદ્રણ.]

મીઠાના આકાર આપવા.

તેમની માડી ને ઋત્રે આવશે તો જરૂર લાંબા બેઘાર દિવસ રહી પાછી આવીશ!"

નિશાનાથ તેનો આ પ્રમણેનો ઉત્તર સાંભળી તરતજ બહાર ગયો, તેણે એક વિક્ટોરીયા બાડે કરી તે શશીબાલાને લેવા માટે કમલનયનજાણુને લા વિદાય કરી તથા તેજ સમયે પોતે પણ લાંબા હાજર થયો. તેણે શશીબાલાને કહ્યું, "શશીબાલા! તારા તૈયાર થાઓ, તમારે માટે માડી આવીને ખોટી થાય છે!"

નિશાનાથના આ શબ્દો સાંભળતાંજ શશીબાલાએ પોતાના નવા-વસ્ત્રો પહેરી લીધા, તેના ગાળીએ તેને બહાર ન જવા દેવા માટે ઘણી માથાકોડ કરી, પુછળ પ્રયત્નો કર્યા પણ નિશાનાથ લા હાજર હોવાથી તેનું કશું પણ જરૂર ચડ્યું નહિ એવું શશીબાલા માડીમાં બેસીને પોતાની શાળા તરફ રવાના થઈ. નિશાનાથ પણ તેની પાછળજ શાળામાં ગયો, તેણે શશીબાલા આગળ આ બધો બેદ ખુદો કરી દીધો અને પછી તેણે શશીબાલાને કહ્યું કે, 'શશીબાલા! તમારી પાસે રૂબનીકાન્ત જગીરદારના ઓફિસનું ઠેકાણું છે ત મને આપો કારણ કે મારે હમણાં હમણાંજ તેમને મળવું છે. તેટલી વર તમે અહીંજ વિશ્રાંતી લો. લાંબા પાછો ફરીને હું ઋત્રે આવીશ ત્યારે તમારી પાસે જ મારે થોડી ઘણી બાતમી મેળવવી છે તે પણ જાણી લઈશ, હવે કદાચ તમારી કાકી તમોને બોલવવા માટે માડી મોકલે તો પણ તમારે ત્યાં જવું નહિ, મારા આવ્યા કુધી અહીંજ તમારો મુકામ રાખજો!"

'વાર', પણ તમે જલદી આવજો!' શશીબાલાએ ઉત્તર આપ્યો અને તે સાથે તેણે રૂબનીકાન્તની ઓફિસનું ઠેકાણું પણ લખી આપ્યું

પ્રકરણ:-૧૨ મું.

રજનીબાણુજ ખૂની છે ?

જે દિવસે નિશાનાથ પ્રાતઃકાળમાં ઉઠીને શશીબાલાએ આપેલા એડેસને આધારે રજનીકુમારની ઓફિસે જવાને તત્પર થયો. તે પોતાના ધરથી બહાર નીકળી પુટપાથપર કોઈ બાકુતી ગાડીની શોધમાં ઉભો હતો. એટલામાં તેનો મિત્ર સુધાકર જેણે પ્રથમ કાસીમગજરમાં ખૂન થયાના તેને સમચાર આપ્યા હતા તેજ ગાડીમાં બેસીને જતો. તેને માલમ પડ્યો. નિશાનાથ પણ તેજ ગાડીમાં બેસી ગયો. ગાડીમાં બેઠા પછી નિશાનાથે સુધાકરને પુછ્યું. “સુધાકર તમારે ક્યાં જવું છે ?”

“મારે રજનીકુમાર જગીરદાર નામના માણસને શોધી કાઢવો છે !”

“તેને તમારે કાંઈ જાણખાણુ છે.”

“ના અમારે જાણખાણુ અથવા સ્નેહ જેવું તો કાંઈ નથી પણ એક ખાતગી કારણસર મારે તેનો પતો મેળવવો છે !”

“મારે પણ અત્યારે તેનોજ પતો મેળવીને તેને શોધી કાઢવો છે !”

“ત્યારે તમેને રજનીકુમાર જગીરદારનું ઠેકાણું તો ખબર હશેજા”

“હા, પણ તમે તેની શોધ કરો છો તેવું શું કારણ ? તમે તેને કેટલા દિવસથી શોધો છો, તમને તેનો કાંઈ જગ્યાએ પતો મળ્યો ખરો કે નહિ ?”

“ના; મં તો ઘણી ઓફિસો શોધી નાંખી પરંતુ તે હજી સુધી મને મળ્યો નથી, હું ખાઈ પીને એજ કામની પાછળ મંડ્યો છું. છતાં પણ એ માણસનો કાંઈ જગ્યાએ પતો મેળવી શક્યો નથી !”

“તમેને એની એટલી બધી શોધ કરવાનું કાંઈ દારણ વારં !”

“મને એ માણસને શોધી કાઢવાથી સારો લાભ થાય એવો સંભવ છે !”

“તે શી રીતે !”

“વાત એમ બની છે કે દિનાજપુરમાં રામનારાયણ નામનો ઝવેરી થોડા દિવસપર મરણ પામ્યો છે. એ ઝવેરીને બીજા કોઈ સગાંવહાલાં નથી માત્ર તેમનો દૂરનો સગો રજનીકુમાર જગીરદાર એકલો જીવે છે અને તે ઝવેરી પોતાની મિલકત બધી વિલ કરીને રજનીબાબુને સોંપી ગયો છે. રામનારાયણ ઝવેરીના વકીલ તે મારા મિત્ર થાય છે અને તેમની મારફત મને આ કામ મળેલું છે.”

“દીનાજપુરના વકીલે રજનીકુમારનું કાંઈ ફેકાણું આપ્યું નથી !”

“ના, તેણે તો માત્ર એટલું જ જણાવ્યું છે કે કાસીમ બજારની કોઠ વેપારી પેઢીની સાથે તે સબધ ધરાવે છે તે સિવાય બીજી કોઈ પણ જાતની માહિતી તેણે આપી નથી !”

“એ વીલથી રજનીકુમારને આસરે કેટલી મિલકત મળે એમ છે !”

“આસરે દસ બાર લાખની !”

“હું ધારં છું કે તમને આજુબાજુની કોઈ વાતની ખબર નથી !”

“કેમ વારં, એમ શા પરથી કહ્યો છે !”

“તમે વર્તમાનપત્રોમાં નથી વાંચ્યું કે ખૂલના આર્યજીવન મહેલમાં રજનીકુમાર નામના કોઈ માણસનું ખૂન થયું છે !”

“એ એ ત્રણ દહાડાપર વાંચ્યું હતું !”

“ત્યારે તમે શું જોઈને એ માણસની શોધ કરવા નીકળી પડ્યા
“હું જોને શોધું છું” તે રજનીકુમાર અને જોતું ખૂન થયું તે
રજનીકુમાર એકજ છે એમ માનવાને કશું કારણ છે ?”

“તે તમારે વિચારી જોવું જોઈએ !”

“જો એ માણસ એકજ હોય અને રજનીકુમારનું ખૂન થયું
હોય તો પછી તમે પણ તેજ માણસની શોધમાં ફરો છો એ શું !”

“પહેલાં મારી ધરણા એમ હતી ખરી કે રજનીકુમારનું
ખૂન થયું છે પણ પાછળથી ધણી તપાસને અંતે મને એમ માલમ
પડ્યું છે કે રજનીકુમારનું ખૂન થયું નથી પણ તેનાજ જમલામાં
કોઈ બીજાજ માણસનું ખૂન થયેલું છે અને તેવી સ્થિતિમાં તે
ચોતે ગૂમ થઈ ગયો છે !”

“ત્યારે શું તે માણસનો ખૂની રજનીકુમાર છે એમ તમે ધારો છો.

“તે હું બાજથી કાંઈ કહી શકતો નથી એ” મહાપ્રયત્ને રજની-
બાબુની આંદ્રિસનું સરનામું મેળવ્યું છે. એ સરનામે જો તે મળશે તો તેની
જાસેથી પ્રસ્તુત ખૂનના સંબંધમાં ધણી ખરી માહિતી મળવા પામશે.

“જો તેજ ખૂની હશે તો પછી તે પોતાની આંદ્રિસમાં મળવોજ
મુશ્કેલ છે અને તેમજ હોય તો મારે તેને વારસાની હકીકત કહેવા
કર્તાથી શોધી કાઢવો એ પ્રશ્ન છે.”

“તેણે ખૂન કર્યુંજ હોય તો પછી તેને વારસો મેળવવાની દરકાર
પણ શું !

મરણ કાંઈ હોમોલાને જમતના પ્રશ્ન, માયાની,
ન પરવા ધાક સુનો બન્યો જે મોતમાં ઘેંચે.

જીલમની શી પછી ચિતા અને ઉપયોગ શો ધનનો,
જવાનો વિશ્વ આ હોડી થરા જમ દેવનો ચેલો.
ખુટયા અભિલાષ અંતરના નિષ્ઠન નિશ્ચિન મયા કેડે,
સુની ફનીયા ! પછી તેને પ્રભુનો માર્ગ છે રહેલો !”

“તેને ઉપયોગ થાઓ કે ન થાઓ પણ જો મારે હાથે આ કામ
પાર પડી જશે તો મને મારી શીની રકમ તો મળીજ જશે. વળી
ખૂન કર્યા છતાં એ પૈસાના જોરથીજ તે પોતાનો બચાવ પણ કરી
શકશે અને કદાચ ફાંસીએ જતો બચી જશે. એ બધું કાંઈ પૈસાની
રહાયતા વિના થતું નથી. !

અજબ સંસાર આ તેમાં બધે ઉપયોગ પૈસાનો
સુખો સગળા જરૂર જતને સદાએ દ્રવ્ય આપે છે.
મરીબોની જીઓ ! કાયા રખડતા રાહ પાપણો-
ગણી ધનવાન ફનીયાના વચન તેના ઉઘાપે છે !
શ્રીમંતાઈ સરસ્વ સકંથી વિભાવરની વિભુતીએ,
ધનીકના દારમાં ધન્યર સ્વચરણોને સ્થાપે છે !”

નિશાનાયની માડી આ વાતચીત ચાલતી હતી તેટલામાં બે
ઢેકાણે રજનીચ દ્રવી ઓફિસ હતી ત્યાં આવી પહેચી એટલામાં અચા-
નક તેની ઓફિસમંથી એક માણસ બહાર આવતો દેખાયો. નિશા-
નાયે તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને કહ્યું; “આ મકાન અને
ઓફિસ જ્ઞાની છે ! અને તેનો માલીક કોણ છે !”

“આ એક મેટી બેક છે સાહેબ ! અને રજનીકુમાર ભગી-
રદાર તેના માલીક છે, સરશેખર્ટ સ્વેલ્સ નામના બંગ્લેઝ શુદ્ધ સાથે
તેમણે મળી ને એ બેંક ઉઘાડી છે !”

“રજનીકુમાર અત્યારે ક્યાં છે ?”

“તેઓ ચેમ્પરમાં બેસીને પોતાનું કામ કરે છે !”

“તેમને ખબર આપો કે બે ગૃહસ્થો તમને મળવા આવ્યા છે તેમાં એક પોલિસ અધિકારી છે અને બીજા વકીલ છે !”

નિશાનાથનો આ સંદેશો લાઇ પેલો કલાર્ક તરત અંદર ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ:-૧૩ મું.

તમે ફાંસીએ જશો !

- ❀ (૦) ❀ -

શાનાથે જ કલાર્ક સાથે અંદર સંદેશો મોકલ્યો હતો તે માણસ ક્ષણાધમાં પાછો આવ્યો અને તેને ઉદ્દેશી ને કહેવા લાગ્યો, “પધારો મહાશય ! સાહેબ બોલાવે છે ચેમ્પરમાં.”

રજનીકુમારનો આ ઉત્તર સાંભળી નિશાનાથને વિલક્ષણ આશ્ચર્ય થયા સિવાય રથું નહિ. તેને લાગ્યું કે જો રજનીકુમાર ખુની હોત તો તેણે પોલિસ અધિકારી મળવા આવે છે એ અપ્પેલો સાંભળતાં જ પોતાનો માર્ગ લીધો હોત અથવા તેમ ન કરતા પેલા માણસ સાથે ના કહેવડાવી હોત કે શેઠ ઓફિસમાં નથી; પરંતુ તેણે પ્રત્યક્ષ મને મળવા ઇચ્છા દર્શાવી છે એ પરથી રજનીકુમાર ખુની હોય એમ ધારવું પણ શંકા બરેલું તો છે જ !”

નિશાનાથ અને સુધાકર બંને નીચે ઉતર્યા અને તેઓ તરતજ અંદર ગયા એક બન્ધ મહાલયના એક સુંદર ઓરડામાં રજનીકુમાર બેસીને કામ કરતો હતો અને તે ઓરડાને આરણે એ ચપરાશીઓ બેઠા હતા. નિશાનાથને જોતાજ તે ચપરાશીઓ ઉભા થઇ ગયા. નિશાનાથ અને સુધાકર બંને અંદર ગયા અને ત્યાં ટેબલ પર જે માથુસ લખતો હતો તે માથુસની પાસેજ જમ પુરસી પર બેઠા થોડીવારમાં પેલા માથુસે પોતાની કલમ નીચે મૂકી દીધી અને નિશાનાથને ઉદ્દેશીને કહ્યું:-

“આપ ક્યાંથી અને શા કામ માટે પધારે છે?”

“અમારે આ બેંકના ડીરેક્ટર અથવા માલિક જગીરદાર રજની-કુમારને મળવું છે !”

“હું પોતેજ રજનીકુમાર જગીરદાર છું ! ફરમાવો આપની શી આજ્ઞા છે ?” તે ગૃહરથે રજનીકુમાર તરીકે પોતાનેજ ઓળખાવતાં પ્રસ્તુત શબ્દોને ઉચ્ચાર કર્યો તેણે રજનીકુમાર તરીકે પોતાનેજ ઓળખાવ્યો તે સમયે તેના મુખપર શેક કે બયની કાંઈ રેખાઓ આવે છે કે કેમ ને જોવા નિશાનાથ તેના મુખ પર ટીકી ટીકીને જોવા લાગ્યો પરંતુ તેના મોઢા પર કાંઈપણ ફેરફાર થતો હોય તેમ તેને જણાયું નહિ; તેની વિશાળ પ્રતિમા સંપૂર્ણ મુખમુદ્રા તેવીજ કાયમ રહી આ જોઈ નિશાનાથે તેને કહ્યું, “સાહેબ ! અમારે બંનેને જીવનજીવન કામો છે, પરંતુ મારે કામ થણું અગત્યનું હોવાથી હું આપની સાથે શાકળળ્યાં વાત કરીશ આપ પહેલાં આ વકાલ સાહેબ જોડે વાત કરી લો ! વળી અમલું કામ પથ્ય એવું છે કે જે સંબંધતાંજ તમે તેને મોટી વધામણી આપી દેવા સિવાય રહેશો નહિ, આમ હોવાથી મારી વાત હું પ્રસ્તુત સમયે કરતો નથી !”

“એવી આપની પાસે કંઈ ખચર છે વારં ! રજનીકાને પ્રશ્ન કર્યો

“રામ નારાયણ ઝવેરી આપના શું સમા થાય છે !”

“તેઓ મારા પિત્રાઈ કાકા થાય છે સાહેબ !”

“એ તમારા પિત્રાઈ કાકા દિનાજપુરમાં મરણ પામ્યા છે અને તેમણે વીલ કરી પોતાની બધી મિલકતના વારસદાર આપને કરાવ્યા છે. જુઓ આ પત્ર વાંચી જુઓ !” એમ કહી પેલા વકીલે એક કામળ ખીસામાંથી બહાર કાઢી રજનીઆપ્તુના હાથમાં મૂક્યો, તેણે તે સાંઘત વાંચી જોયો અને પછી તેને ટેમણ પર મૂકી દેતા કહ્યું, “ઠીક છે...”

તે આગળ જોણ તે અમાલિજ વકીલે તેમને પ્રશ્ન કર્યો, “મહાશય ! આપ શું આપના એ રતેહીને ઝોળખતા નથી !”

“હું મારા જીવનમાં માત્ર બે વારજ તેમને લાં ગયો હતો કારણ કે તેમનો પુત્ર જ્યાં સુધી સંસારમાં વિદ્યમાન હતો ત્યાંસુધી અમારા ઉભયના હૃદયમાં જરા ખટરાગ હતો અને તેથી અમે પરસ્પર એક બીજાને ત્યાં જતા ન હોતા. પણ તેમના મરણ કેડે રામનારાયણ એકવાર માંદા પડ્યા અને તેમણે મને તાર કરી બોલાવ્યો. ત્યારે હું તેમને ત્યાં ગયો હતો અને ગયે ત્રણ મેંકની શાખા ત્યાં ઉપડી ત્યારે મારે ત્યાં જવું પડ્યું હતું વારં હવે મારે આ સંબંધમાં શું કરવું પડશે !”

“તમારે અત્યારે અધું છોડીને એકવાર દિનાજપુર જઈ તમારી મિલકતનો કમળે લેવો જોઈએ !” સુનારે હિતર અપ્યો, તે પછી આમ તેમની કેટલીક વાતો થતા કેડે તે રજનીઆપ્તુની રજા ત્રણ લાંબી વિદાય થઈ ગયો. વકીલ ચાલ્યો ગયો એટલે રજની અને નિશાનાથ

એકલા પડ્યા. થોડીવાર બંને સ્તબ્ધ થી બેસી રહ્યા, અંતે નિશાનાથે રજનીને ઉદ્દેશીને કહ્યું, “મી રજની ! તમારા ઉપર એક બયંકર આરોપ છે અને તે માટે હું તમોને પકડવા આવ્યો છું !”

“મારાપર ! મારાપર કયો એવો બયંકર આરોપ છે વારં !”

“તમારા બંગલામાં કાસીમ બજારના બજારીતા વેપારી શેઠ કમલનયનભાઈનું ખૂન થયું છે. અને તમો તેનું ખૂન કરી નહાસી ગયા છો એ આરોપ તમારા ઉપર લાગુ પડે છે !”

“મેં આજે ચાર પાંચ દિવસ થયા મારા એ બંગલામાં પમ પથ્થ મૂક્યો નથી, પછી મારે હાથે ખૂન થાય એ વાત સંભવિત નથીજ !

“એ વાત ચોક્કસ બને એવી છે; કારણ કે જે દિવસે તમારા બંગલામાં ખૂન થયું તે દિવસે રાતે દસ વાગ્યા સુધી તમે એ બંગલામાં હતા અને પછી અચાનક ત્યાંથી નહાસી કાસીમબજાર આવી રહ્યા; એ પરથી ખૂની તમેજ છો એ સંબીત થાય છે.”

“હું તો સહેબ ! આ ખૂનના સંબંધમાં કશુંએ જાણતો નથી ! તમે કહો છો તે વાત ખરી છે અને તે પરથી કોઈપણ માણસ ખૂન મેળ કર્યું હશે એવી કલ્પના કરી શકે એ પણ નકકી વાત છે પરંતુ ખરું પુછો તો હું તો મારો જીવ બચાવવાજ મારા બંગલામાંથી નહાસી છૂટ્યો છું !”

“તમારાજ બંગલામાંથી તમે મરણ બચી નહાસી છૂટ્યા એ શું ! તમારા ઉપર કાંઈ એવી આદત હતી !”

“હા, જો બંગલામાંથી તે દિવસે રાત્રે હું નહાસી ન જાત તો મારા પ્રાણુ આ સંસારમાંથી કેટલો સમય થયા પ્રમાણુ કરી મયા હોત ? કારણુ કે એજ રાત્રે મારું પોતાનુંજ મારા બંગલામાં ખુન થવાનું હતું !”

“રજની ! ત્યારે શું એમ બન્યું હશે કે તમારું ખુન કરવા આવનાર પોતાના દુષ્કર્મોનો ભોગ બની આ સંસારને છેલ્લી સલામ કરી ચાલ્યો ગયો હશે !”

“મારી પણ એમજ ધારણા છે !”

“વારું તમારું આ પ્રમાણુ ખુન કરાવવાનું કાંઈ કારણુ.”

“કારણુ જણુવા માગો છો એ ઠીક નથી !”

“તે જણાવવુંજ પડશે. કારણુકે પુરાવાની ગેરહાજરીમાં તમેજ ગુન્હેગાર દરશો અને નાહક ફાંસીએ જશો !

“ઠીક ત્યારે સાંભળો !”

પ્રકરણ:-૧૪ મું.

રજનીબાબુ સપડાયો !

નિશાનાયને ઉદ્દેશીને રજનીકાને પોતાની વિતક વાર્તા કહેવા માંડી. તે બોલ્યો, “મહાશય ! મારી બાલ્યાવસ્થા નો તો બધો ઇતિહાસ મારા સ્મરણમાં પણ નથી અને તે સંધળો તમેને કહેવાની અને જરૂર પણ નથી પરંતુ જ્યારથી મારા વ્યાપારી જીવનનો પ્રારંભ થાય છે ત્યારથી હું મારો પરિચય તમેને આપવાની જરૂર જોઉં છું. કાસીમાં જન્મમાં આવ્યા પૂર્વે હું દિનાજપુરમાં કોલસાનો વ્યાપાર કરતો હતો મારી પાસે કોલસાની ત્રણ ખાણો હતી અને તે દ્વારા મને એટલો બધો દ્રવ્ય લાભ થવા લાગ્યો કે અદ્ભુત શક્તિ મારી સમૃદ્ધિ પુષ્કળ વધી ગઈ અને મેં મારા દ્રવ્યની સહાયતા વડે ત્યાં એક મોટી દુકાન ખોલી. આ વખતે રતિકુમાર નામનો એક ગૃહસ્થ મારા પાર્ટનર તરીકે-ભાગીદાર તરીકે મારી સાથે જોડાયો. આ રતિકુમારને બે ઓકરાં હતાં, એક કનકલુપણ અને બીજો એક કન્યા હતી શાંતીબાબા. રતિકુમારની પાસે દ્રવ્યની ઘણીજ સારી સ્થિતિ હતી એટલે તેણે મારી સાથે ખટપટ કરી પોતાની દુકાન જુદી માંડી પરંતુ દુર્ભાગ્યે એ વાતને બે ત્રણ માસ વિલ્લા હશે ત્યાં રતિકુમાર મરણ પામ્યા અને તેમની સંધળી ધન હોલતને વિહીન તેમના બધું કમલનયનના હાથમાં આવ્યો. કમલનયન બાબુ ધણી લોભી હતા અને તેમનામાં કાંઈક ચારિત્ર્યની પણ હિનતા હતીજ એટલે

તેમણે એમ યુમ ઉરાડવા માંડી કે વેપારમાં બરોબર નફો થતો નથી અને દિવસે દિવસે એટલી ખોટ જાય છે કે મારે દુકાન કાઢી નાંખવી પડશે; આ પ્રમાણે બે ચાર માસ વિતતાં તેમણે બરેબરજ ચૈતાની દુકાન કાઢી નાંખી અને ત્યાંની બધી માલ મિલકત વેચી દઇ તેઓ કાસીમ બજાર જઇને રહ્યાં.

મારે આ ચરસામાં ધણી વેળા બહાર ગામ જવું પડતું અને મારી સ્ત્રી મારા ગૃહમાં એકલી રહેતી, એક વખતે હું દિનાજપુરથી મેસર્સ હાંટર એન્ડ વીલસન કંપની સાથે કોલસાનું કેન્ટ્રી કટ કરવા કલકત્તે ગયો ત્યાં મારે ત્રણ માસ રોકાવું પડ્યું એટલામાં મને અચાનક મારા એક મિત્રનો ટેલીગ્રાફ-વાયર મળ્યો કે મારી સ્ત્રી એકદમ કોઇ જગ્યાએ ગુમ થઇ છે અને તેનો પત્નો નથી આ વાતથી મને ધણોજ સંતાપ થયો. પણ મારો કશો ઉપાયજ ન હોવાથી હું શાંત થઇને બેસી રહ્યો. મેં એ વાતની જરા પણ કોઈ રથબે ગરજ કરી નહિ છતાં તે વાત વધુ બોલે પણે ગામમાં પ્રસરીજ ગઇ અને બધે મારી અપકીર્તિ થઈ ગઇ. આથી મને તો ગામમાં ફરવા નીકળવું પણ બારે થઇ પડ્યું, અતે મેં પણ દિનાજપુર છોડ્યું અને હું કાસીમ બજારમાં આવીને રહ્યો તથા ત્યાંજ મેં એક બેઠ પછુ ઉપાડી; જે બેઠ હજી સુધી ચાલે છે અને જેમા આપણે બેસી અલગે પણ વાતો કરીએ છીએ. બજારે શરૂઆતમાં હું અત્રે આવ્યો ત્યારે મેં જુદો બંગલો નહોતો રાખ્યો; પણ હું આ બેઠના ઉપલા મેડા ઉપર સ્થિત રહેતો હતો એવામાં એક દિવસ મારા હાથમાં અચાનક કમલનયનના નામનો એક હજાર રૂપીઆનો ચેક આવ્યો એ ચેકના પૈસા મારી પાસે કમલનયનબાણુનો નોંધર શતીશબાણુ બર્ધ ગયો હતો. એજ નોટો ચોરવાનો કમલનયનના

ભેત્રીજા કનકલુપણ પર આરોપ બાંધ્યો હતો અને તે બદલ મારી કોર્ટમાં મક્કા પશુ થઈ હતી. મારે જે વાત ખરી બનેલી હતી તે વાત કોર્ટમાં પણ કહેવી પડી અને તેને પરિણામેજ કનકલુપણને શિક્ષા પણ થઈ શકાવાનો કનકલુપણ એકનો એક બધું હતો એટલે પોતાના બાઈને શિક્ષા કરાવવામાં તે મનેજ કારણીભૂત સમજવા લાગી. આ બનાવ બન્યો તે પહેલાં ધણી સમયથી મારે તેની સાથે રહે થયો હતો છતાં તે કમલનયનબાબુની ઉશ્કેરણીથી મારે ખુન કરવા તત્પર થઈ અને તે સબધીનો તેવો પત્ર પણ તેણે મને પાઠવ્યો હતો જે પત્ર તમોએ મારા કબાટમાંથી કઢાવ્યો શોધી પણ કાઢ્યો હતો! પોતે કરેલા કરાવ પ્રમાણે શાશિલાના મારો વધ કરવા તો બાવી; પરંતુ તેની હિંમત ચાલી નહિ તેણે તરતજ પોતે જે દુષ્કર્મ કરવા આવી હતી તેનાથી મને બચીને કીધો અને મને બગલામાંથી નસાડી મૂક્યો. તેજ દિવસે રાત્રે મારા બગલામાં ખુન થયું હોયું જોઈએ તે વખતેથીજ હું બચાવિત થઈ અહીં નહીં આવી તે ફરી મારા બગલામાં ગયો નથી." આ વૃતાંત સાંભળી નિશ્ચયથી સંપૂર્ણ ખાતરી થઈ મધ્ય કે રજનીકુમાર તો ખુની નથી પણ તેનું ખુન કરાવતા જે માણસની ઇચ્છા રજનીને નાશ કરવાનો હશે તેનોજ વિનશ થઈ ગયો છે. આ વાત ચાલતી હતી તેવામાં પોતાના સુની મી ચેટરજી પોતાના હથ માણસોને બંધને ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને તેમણે રજનીકુમારને તેની જડતી લેવાનું વોરંટ બતાવ્યું તેજ પછે તે પોલીસ અધિકારીએ રજનીની જડતી લીધી; ફર્માએ તેના ખસામાંથી એક કચનનો મોટો છડો, બે મોહનમાળા, અને બે મુદ્રિઓ—(વંદી મળી આવ્યા. આ બધી વસ્તુઓ કમલનયનબાબુ પહેરતા હતા અને જે દિવસે તેઓ ખુન થયું તે

દિવસે પણ તેમણે તે વસ્તુઓ પહેરી હતી એની સંપૂર્ણ સાખીતી પોલિસ સુધી. મી. ચેટરજીને મળી જવા પામી હતી. આ વસ્તુઓ નિકળતાંજ રજનીકાન્ત સપડાયો, તેના ઉપર ખુનનો આરોપ સાખીત થઇ ગયો અને તેને કેસનો નિકાલ થતા સુધી કાચી જેલમાં રાખવાનો હુકમ મળ્યો. જે ગૃહસ્થ એકવાર મોટા મોટા મહાલયોમાં આરામ શૈયાપર શયન કરતો હતો તેને હુદૈવે આજે કારાવાસના પાપાણુપર શયન કરવું પડ્યું,

પ્રમળ પ્રારબ્ધ છે સૌથી નશીબની છે લીલા ન્યારી,
પલકમાં તે બધી પૃથ્વી નયન શરધી નચાવે છે.
ધનીકને રંક, નિર્ધનથી અધિક નમળો બનાવી દે,
ગૃહીકર કાચલી બિક્ષા ચરણ ચાલી મગાવે છે.
મહાલય માળ મેડીના વિમળ વૈભવ અને લક્ષ્મી.
ધરાશાયી કરી તેને દુખોથી ડગ મગાવે છે.

પ્રકરણ:-૧૫ મું.

બીજાં બે ખૂન !

 આ કાશ ધોર અધકારમાં લિન બની મર્યું હતું. આરે તરફ
 નિશાચર્ય પશુઓનો કાલકલ સંબળાતો હતો. ચમદ્વેતો
 બાજુ પોતાના મિષણ સ્વરૂપને પૃથ્વિનલ પર પ્રકાશાવવાના
 પ્રયત્નો કરી રહ્યા હતા એ વખતે કાસીમ બજાર સેન્ટ્રલ
 જેલ તરફ બે સ્વામ વચ્ચે ધારી અચાત વ્યક્તિઓ પ્રયાણ કરી રહી
 હતી. તેમના શરીરનો વર્ણ ઠાળો હતો અને તે ઉપર તેમણે ધારણ કરે-
 લા વસ્ત્રો પથ્રુ એવાજ સ્વરૂપના હોવાથી તેઓ સાક્ષાત નિશાદેવીનાજ
 અંગુત બાલકો હોય એવો આભાસ દૃષ્ટિગોચર થતો હતો. તેમના
 મુખમાંથી એક ક્રુદ્ધ પથ્રુ આ વખતે નિકળી નહોતો, સેન્ટ્રલ જેલનો
 દરવાજો દેખતાજ તેમણે પોતાના હાથમાં સમશેર લીધી અને તેઓ
 ધીમેધીમે તે દરવાજાની પાસે જઈ પહોંચ્યાં ત્યાં જતાજ તેમણે દરવાજાનો
 કંઠ પકડી તેની સામે પોતાની પિસ્તોલ ધરી અને તેને કહ્યું, “કમખખત !
 હમણાંને હમણાં બોલી દે કે આ જેલની ચાવીઓ ક્યાં અને કોની
 પાસે રહે છે !”

“કામદિન જેલર પાસે; તેઓ આ જેલથી દસ પંદર
 મિનિટના માર્ગપર આવેલા બંગલામાં રહે છે !”

આ ઉત્તર મળતાજ તે બે ઠાળ દૂતોમાંથી, એકની સમશેર તે
 કારવાણના કંઠમાં પેસી ગઈ અને તેના નિર્દોષ પ્રાણ આ જગતમાંથી

પ્રયાણ કરી ગયા. તેજ સાથે તેઓ બંને કામદિન જોલરના બંગલા તરફ વળ્યા; એ બંગલાને મોટું કમ્પાર્ટ્મેન્ટ હતું અને કમ્પાર્ટ્મેન્ટના દ્વાર પાસેજ એક દરવાન બેસતો હતો. એટલે તેમણે એ માર્ગે ન જતાં બંગલાની પાછળથી ચઢીને બંગલામાં જવાનો નિશ્ચય કર્યો અને તતક્ષણેજ તેઓ ઉપર ચઢી ગયા. મી કામદિન બંગલાના દિવાનખાનામાં સૂતા હતા. તે રક્ષસોની તલવારોએ તેને કાપી નાંખ્યો અને ત્યાંથી કારાગૃહની ચાવી લઇ તેઓ તરતજ પુનઃ પાછા સેન્ટ્રલ જોલ પ્રતિ આવી પહેર્યા સેન્ટ્રલ જોલના ત્રીજા રૂમમાં શાતીશખાપુને કેદ કરી રાખવામાં આવ્યો હતો. તેમણે જરાબર તેજ રૂમ હવાડગો અને શાતીશખાપુના હસ્તમાં નાખેલી બેડાઓ તોડી નાખીને તેઓ તેને સાથેલઇ, આવ્યા હતા તેથી જમણી ગતિજ ત્યાંથી પલાયન કરી ગયા. સહવાર ચર્તાજ આખા ગામમાં આ બે ખુનોની વાત પ્રસરી ગઇ. તે સાથેજ આમલસીઓમાં પણ એક બચકર પ્રકારનો વિષાદ વ્યાપી ગયો અને નગર બધી યરયર ધ્રૂજવા લાગ્યું.

ખરું છે ખાપના કર્મો, નથી ચિરમાલ ટકનારા,
છતાં નિજ તેજથી દુનીયા, ખરેખર તે બગાડે છે.
બલે અંતે ખરું શું તે, જગત જાણી શકે તોએ,
અધર્મ એક વેળાએ, પ્રથમ તો દવ લગાડે છે.
અજબ છે આ બધી સૃષ્ટિ, ન િમત સલાની તેમાં,
જગત ભરમાં બધે જુદમી, વિજય બન્સી વગાડે છે ।

પ્રકરણ:-૧૬ મું.

સંકટમાં શશીબાલા.

શીબાલા પોતાની કાકીના હસ્તમાંથી મુકત બની જઈને નિશાનાથના બુદ્ધિ આતુર્યથી પોતાની શાળામાં રહેવાતું સદમાન્ય મેળવી શકી હતી પરંતુ જ્યારે તેને રજનીકુમારના અંદિવાન થયાની ખબર મળી ત્યારે તેના શોકનો પાર રહ્યો નહીં. નિશાનાથ પણ

રજનીકુમારની પાસેથી કમલનયનના અલંકારો મળી આવતા આશ્ચર્યમાં પડ્યો અને તેને પણ રજનીકુમાર ગુન્હેગર હશે કે કેમ એ બાબતની શંકા જવા લાગી, રજનીકુમાર પોતે અતુલ વૈભવશાળી ધનીક ગૃહસ્થ હતો એટલે તે અલંકારોને માટે કમલનયનનું ખૂન કરે એ વાત પણ અશક્ય હતી અને તેની પાસેથી પુરાવો મળ્યાં છતાં તેને નિર્દોષ માનવો એ પણ અયોગ્ય હતું. આ બધી બાબતોથી નિશાનાથનું મસ્તિક ગુંથવાડામાં પડી ગયું. એ સમયે ધટનામાંથી કોઈપણ પ્રકારે નિવેડો આવી શકે તે માટે તેણે પોતાની ઓફિસે આવવા માટે શશીબાલાને ટેલીફોન કર્યો અને તેની શરૂઆતે તે પોતાના એમ્બર હોલમાં બેસી રહ્યો.

શશીબાલાને નિશાનાથનો ટેલીફોન મળ્યો તેવીજ તે રમણી પોતાના નવવસોમાં વિશુષીત બની તેની ઓફિસે જવા તત્પર થઈ અને તેણે પોતાની શાળાના ડોસ્ટેલની અધિકારીશ્રીને બોલ્યું, “મેન! એક અતિ અગત્યના કારણસર મારા પર ડિટાઈવ નિશાનાથનો અને

પોતાને ત્યાં બેલાવવાનો ટેલીફોન આવ્યો છે માટે તેમની ઓફિસે જઈ આવવાની મને આજ્ઞા આપે !"

"તમેને ત્યાં જવાની ધણીજ આવશ્યકતા હોય તો મારી તમેને અત્રે રોકી રાખવાની ઇચ્છા નથી, પરંતુ જેમ અને તેમ જલદી પાછા અત્રેજ આવી રહેશો એટલી મારી પ્રાર્થનાને લક્ષમાં રાખવા બૂલશો નહિ !" લેડી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટે પોતાની અતુરતા દર્શાવી.

શશિબાલા પોતાના રૂમમાંથી બહાર આવી અને સ્કુલ કમ્પાઉન્ડની બહાર જઈ એકાદ વિક્ટોરીઆ બાઈ મળી જાય તેની રાહ જોવા લાગી. એટલામાં એક બગી ત્યાં આવી પહોંચી, શશિબાલાએ તેનું બાહુ ધરાવ્યું અને તે તરતજ નિશાનાથની ઓફિસ તરફ રવાના થઈ!

નિશાનાથની ઓફિસ ટરનર રોડ પર આવેલી હતી. અને શશિબાલાની શાળા મરચંડેરોડ ઉપર નિર્ધમાન હતી. મરચંડેરોડ પરથી ટરનર રોડ પર જવાને એક કલાકનો અવકાશ લાગતો હતો, અને વચ્ચે બરાબર અર્ધા પોણા માઈલનું વિશાળ મેદાન આવતું હતું એ મેદાનનું નામ યક્ષબુવન પાડવામાં આવેલું હતું કારણ કે ત્યાં પૂર્વકાલમાં યક્ષ નારાયણ નામક એક આરાધ્ય દેવતાની મુર્તિ પ્રસ્થાપવામાં આવી હતી.

શશિબાલાની ગાડી આ મેદાનમાં દાખલ થઈ કે તેજ ક્ષણે સામેથી એક બીજી વિક્ટોરીઆ ત્યાં ધસી આવી અને તે બે ગાડીઓ પરસ્પર એટલા જોરથી અથડાઈ પડી કે શશિબાલાની ગાડી એકદમ ઉંધી વળી ગઈ અને તેને જોડેલો ઘોડો પણ એક અધકારમયી મર્તમાં પડી ગયો. શશિબાલા ઉઠવાનો પ્રયત્ન કરે તે પહેલાંજ તેને પાછળથી કોઈએ ઉંચકી લીધી અને બીજી વિક્ટોરીઆમાં બેસાડી તરતજ તે ગાડી દોડાવી મુકવામાં આવી. શશિબાલાની આંખોમાં પણ નિદ્રા આવવા લાગી, બધારે તે જાગૃત થઈને પોતે ક્યાં છે એ અવદોષવા

લાગી ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે તે પોતે એક ભયંકર અંધારી ગુરામાં કેદ થએલી છે અને પોતાની આરે દિશાએ આર સ્થામવસ્ત્ર ધારી પુરષોદ્ધતમાં નગ્ન સમશેર લઇ ઉભા છે તથા પોતે જે પલંગપર નિદ્રાવીન થએલી છે તે પલંગ ઉપર એક પુરુષ હાથમાં ખડ્ગ ધારણ કરી બેઠો છે. શશિ બાલા આ બિષણુદ્રવ્ય અવસ્થાકતા કંપવા લાગી અને તેની આંખોમાંથી અશ્રુનો પ્રવાહ ગતિમાન થઇ વહી નીકળ્યો છતાં તેને સંપૂર્ણ શુદ્ધિ આવતાંજ તેણે તે પુરુષ પિશ્ચાત્તને ઉદ્દેશીને કહ્યું “વત્સ શતિશ્યામ્યુ ! આપણે ક્યાં છીએ, અત્રે શી રીતે આવી શક્યા. આપણો અંગ્રેજો અને કાફી બા ક્યાં છે તે જણાવશો !”

“દોબખમાં ! મૃત્યુના મુખમાં; કમઅખત કામિની ! તેતુ તને શું કામ છે !” શતીશ્યામ્યુએ ક્રોધમાં ઉત્તર આપ્યો.

“ત્યારે મને અહીં શા માટે લઇ આવવામાં આવી છે વાર્ !”

“તને આ સંસારમાંથી વિદાય કરવા, તારો અંત લાવી મારી બિષણુ પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરવા !”

“મારા હસ્તે તમારો એવો કયો અપરાધ સિદ્ધ થયો છે કે જેના પ્રાચશ્ચિન તરીકે તમે મને દેહાંતની શિક્ષા આપવા તૈયાર થયા છો તે દર્શાવશો !

વિના અપરાધ જન્મ આપે, ન શિક્ષા દેલ પણ આપે,
શુન્દો મેં આપનો એવો, બતાવો શું કરેલો છે ?
નહિ તમ કાજ મુજ ઉરમાં, કશી ધર્પા રહી બાપુ ?
ન તેમાં દેશના મિંદુ, જરાએ શું બરેલા છે ?
નથી મુજ શત્રુ સંસારે, બધા પર પ્રેમ છે મારો,
પછી શો વાંક મુજ શત્રુ ન જન્મમાં વિસ્તરેલા છે !”

“શશિખાલા ! બસ ! તારી સાથે વાતચિત કરવાનું મારે જરા પણ કામ નથી, મારે તો ગમે તે પ્રકારે તારી કાયાનો અત લાવી મારા શીર ઉપર આવેલું-સંકટ દૂર કરવું છે તે કામમાં તારી ગમે એટલી પ્રાર્થના થશે કે તું ગમે એવા કામળ શબ્દોનો મારી સમક્ષ ઉચ્ચાર કરશે તો પણ હું તારા આયુષ્યના અંતનો વ્યવસાય ત્યાગવાનો નથીજ.

પડયો પાપાણ નિજ રસ્તે, અમર જે ચર્ણ સંતાપે,
કઠિન એ કંટકો સધળા, ધટે છે નાશ તે સહુને !
દયાના રાખવી જરીએ, બન્યું આ વજ્રનું હેયું,
હવે હું સંપતિ; લક્ષ્મી, થયો છું દાસ તે સહુને !
જગત ભરના અપ્રમેતે, પ્રપંચો ને બધાં પાપો,
સીમત શયતાનીયત ઉરમાં, વધ્યો છે વાસ ને સહુને !

“ભાઈ ! મારા અખલાના મરણથી તમોને શો લાભ થવાનો હતો અને હું આ વિશ્વમાં જીવન ધારીથી રહીશ તો તેના વડે તમોને શો ગેરલાભ થવાનો છે !”

હું અખળા ! માત્ર કામલ આ, ન શક્તિ ખર્જી ગૃહવાની,
ન પાપો કે પ્રપંચોથી, કદી સંનાપતી જમને !”
ઝહરના જામ જીવમેથી, ઉઘાડી રંક મુખડા ને,
“પીળ” કહી સંકટો એવા, નથી હું આપતી જમને.
દયાહિન છેક થૈ ઉરથી, હૃદયમાં ઝેર ને રેડી,
ધસી ગરદન પરે શસ્ત્રો, નથી હું કાપતી જમને.
અધર્મે દેહ આ સોંચી, સુકર્મે આંખને મીંચી,
હૃદયમાં રોષને રાખી, નથી હું માપતી જમને,

“શશિખાલા ! તારા કમબખ્ત કાકાએ મારે હાથે તારા ભાઈ પર અને બીજા પણ નિર્દોષ લોકો પર જે જીવમે વરસાવ્યા છે તેના ભોગ

યજ્ઞ તેઓ તો મરણ પામ્યા છે પણ કું ખૂનોના ગુન્હામાં મદદ કરવાને માટે પકડાયો છું. અને જોલમાંથી બે ખૂનો કરીં અત્રે નહાસી આવ્યો છું એટલે મારી વિરૂદ્ધા જે જે પુરાવાઓ હોય તે બધા મારે પૃથ્વીના પટપરથી નાબુદ કરીજ દેવા જોઈએ ।”

“શતિશ્યામ ! જે તમારી એવીજ ઇચ્છા હોય તો બંને મારો નાશ કરી નાંખો તેની મારે જરા પણ ના નથી । પરંતુ મારા બળતા હૃદયની એક અભલાપા સિદ્ધ કરી પછી જો આપને મારા મરણથીજ લાભ છે એમ દેખાય તો ખુશીથી મારો વધ કરો; મારી ના નથી । પણ મારી એક ઇચ્છા મને તેમ કરીને પણ પાર પાડો ।

તૃપિત હૈયું બની દિન આ, કરે છે પ્રાર્થના આજે,
દયા રાખી જરૂર દિલમાં, સુણો પ્રિય વેણુ આ મારું.
મરણ પામ્યા પછી પાછી, ન વિચારી કશી આકી
જગત છોડી જવા પહેલા, કથું છું ફરેણુ આ મારું ।
નથી સંતાપ મરવાનો, ન બધ સૃષ્ટિ તણુ તેનો
ન કહું જ્ઞાને કીધું ભાવી, પ્રભો જીવ લેણુ આ મારું ।

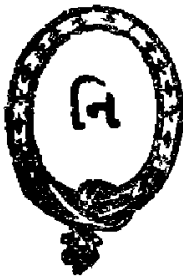
“શશીબાલા । તારી જો કાંઈ એવીજ પ્રાર્થના હશે કે તેથી મને જરા પણ ગેરલાભ નહિજ થયો હોય તો તારી તેવી પ્રાર્થના કું અવશ્ય પરિપૂર્ણ કરીશ તેમાં તું જરાએ સંકામ રાખતી નહિ; બોલ । તારી એવી કંઈ પ્રાર્થના છે ।

“મારે મારા મરણ પહેલા મારા રનેહભિન્ના સહોદર કનકલુપણુ ને એકવાર મળવું છે ।”

“ખબરદાર । શશીબાલા । એ કમઅપ્તતું મારી પાસે ફરી નામ પણ જો હવેયારું તો યાદ રાખ કું તારી દેહના ટુકડે ટુકડા કરી નાખીશ ।

પ્રકરણ:-૧૭ મું.

ખરો ગુન્હેગાર શોધવાનું માંડી વાળો!

શાનાથ પોતાની ઓફિસમાં બેઠો બેઠો શશિઆલાની વાટ જોતો હતો ત્યાં તેને શશિઆલા ગુમ થઈ જવાના અને પોલીસ તથા જેલર મી. કામદિનનું પુનઃકરી શતિશ્યામનું નહાસી ગયાના સમાચારો જ પ્રાપ્ત થયા, આ ઉપરથી શતિશ્યામનું પણ પુલના પુનઃકસમા ગુન્હેગાર છે એની તો નિશાનાથને ખાતરી થઈ ગઈ પણ રજનીકુમાર કેટલે અંશે દોષપાત્ર છે તેની તપાસ કરવાનું કાર્ય હજી આગળ હતું એટલામાં તેને ટેલીફોનમાં નીચે પ્રમાણેનો સંદેશો મળ્યો: ‘રજનીકુમારની બેંકના ઉપરના મેડામાં જ્યાં તે પાંતે રહે છે તે ઠેકાણેની આજે જડતી લેવાને અમે પરાપર ૪-૪૫એ જવાના હોવાથી જો તમારે આવવું હોય તો ત્યાં સમયસર હાજર રહેવું!’

આ સંદેશો મળતાં જ નિશાનાથ નીચે ક્ષત્રી અને તેણે પોતાની સાપ્તક રજનીકુમારની બેંક તરફ દોડાવી મૂકી. તે તેના ઓરડામાં દાખલ થયો અને ત્યાં તેવી કોઈ ગુપ્ત વસ્તુઓ જે વિદ્યમાન હોય તો તેની શોધ કરવા લાગ્યો. એટલામાં નિશાનાથની દૃષ્ટિ એક ટ્રન્ક પર પડી, તેણે તરત જ તે ટ્રન્ક ફેડી નાખ્યો અને અદર નહાળવા લાગ્યો. તેને અદરથી બે મેટા લોહના છરાઓ અને એક રિવેલ્વર મળી આવી, આ બે છરાઓ પૈકાનો એક છરો લેડીમાં બદલેલો હતો અને બીજો

છરો તદ્દન કોરોજ હતો ! આ વસ્તુઓ મળ્યા પછી નિશાનાથનો રજનીકાન્તની નિષ્કલંકિતતાનો બધોજ સંસ્ક્રમ ટળી ગયો અને તેણે તે અવશ્ય ગુન્હેગાર હોવોજ જોઈએ એવો નિશ્ચય કરી લીધો. ત્યારે શાંતીશ્યામ્બુનું શુ !” નિશાનાથના મનમાં નવોજ પ્રશ્ન ઉદભવ્યો, “જો રજનીકુમારજ ગુન્હેગાર હોય તો તે શાંતીશ્યામ્બુનું પણ ખુન કરે; તેને શા માટે જીવતો જવાહે ! ગમે તે હો પરંતુ એમાં તો ફેર નથીજ કે રજનીકાન્ત દોષ પાત્ર તો હોજ છે !”

એટલામાં ત્યાં મી. ચેતરજ પોલિસો સાથે આવી પહોંચ્યા, નિશાનાથની વિચારમણા અટકી ચેતરજએ પણ પેલી વસ્તુઓ જસ કરી અને તે લઈ પોલિસ હાઉસ તરફ રવાના થઈ ગયા.

રજનીકુમારને પણ આ બંદિવાનની દૃશ્યામાં લઈ આવી તેને માનપૂર્વક નિશાનાથની સામે ખુરશીપર બેસાડવામાં આવ્યો હતો. રજનીકુમારે નિશાનાથને અવલોકતાંજ તેને વંદન કહ્યું તેણે તેનો સ્વગર કર્યો અને સૈમ્ય વાણુંમાં તેને પૂછ્યું. “મી. રજનીકુમાર ! તમારી પાસેથી જે શસ્ત્રો મળી આવ્યા છે તે તમોએ શા માટે રાખ્યા હતા વારં !”

“કમલનયનશ્યામ્બુનું ખુન કરવા માટે !” રજનીકુમારે ઉત્તર આપ્યો.

“કમલનયનશ્યામ્બુનું ખુન તમે પોતે-તમારે હાથેજ કર્યું છે !”

“હા સાહેબ !”

*પ્રસ્તુત નવલકથાંતર્ગતપાત્રો, સ્થલ્પત્ર સમવાદિ સર્વથામનઃકલ્પિત છે.

“તમને તેનું ખૂન કરવાનું શું પ્રયોજન હતું ?”

“મારો તેણે એક ઘણોજ બચકર અપરાધ કર્યો હતો !”

“આપ શું આ ખરું બોલો છો ?”

“નાજી; બિલ્કુલ અસત્ય બોલું છું !”

“ત્યારે તમે પોતે ખુની તો નથીજ ને ?”

“બિલ્કુલ નહિ; છતાં પણ હું ખુની છું એવો એકરાર તો કરું છું અને તે કરીશજ !”

“એમ કરવાનું તમોને શું પ્રયોજન છે ?”

“મારે એક નિર્દોષ વ્યતિના બચાવને માટે ખોટું કહેવું પડે છે !”

“પરંતુ આમ ખોટું બોલતા તમોને કેવી બચકર શિક્ષા થશે એ તમો જાણો છો ? તમોને ખબર છે ખૂનના ગુન્હા માટે ફાંસી સિવાય ખીજી શિક્ષા નથી ?”

“હાજી; પણ હું નિરપાય છું !”

“તમારે કેના બચાવ માટે આ પ્રમાણે અસત્યાભાસી થવું પડે છે ? એવો તમારો કેણુ પ્રિય મનુષ્ય છે તે જણાવશો !”

“તે જણારી હતો તો પછી મારે જીતું બોલવાનું કારણજ શું રહે ?”

“ત્યારે તમારી પાસેથી મળી આવેલા અલંકારો તમોને ક્યાંથી પ્રાપ્ત થયા હતા, તમે તે શી રીતે મેળવ્યા ?”

કમલનયનઆયુનું ખૂન કરી મેં તે દાગીના કાઢી લીધા !”

“તમે કહો છો ખૂન તો મેં કર્યું નથી તો પછી તમે દાગીના કેવી રીતે કાઢી લીધા ?”

“તે ખરીબ વાત છે; પણ એ અલંકારો મારી પાસે ક્યાંથી આવ્યા તે હું જરા પણ જાણતો નથી; માત્ર તે મારા ખીસામાંથી નીકળ્યા એટલે હું ગુન્હેગાર ગણાયો છું; બાકી હું સંપૂર્ણ નિર્દોષ-નિર્દોષને-નિર્દોષ છું !”

“જો એમજ હોય તો તમે કૃપા કરી એ ખૂન કોણે કર્યું છે તે સાચે સાચું જતાવી દો; કારણ કે પુરાવાની જરૂરબરીમાં તમારી પાસે જોલા સરસામાન પરથી અમારે તો તમેનેજ ખૂની માની લેવા પડશે અને તેથી શિક્ષાના બાગી પણ તમે પોતેજ થશો !”

“તેની મને ચિંતા નથી; હું ખુશીથી કહું છું કે મને ફાંસીની શિક્ષા આપો અને ખરા ગુન્હેગારને શોધવાનું માંડીવાળો !”

“વાર, તમે એ સંબંધમાં બીજી કશી હકીકત આપવા માંગો છો ? શું ખૂન તમે એકલાએજ કર્યું હતું કે તમારી જોડે કોઈ તમારા સહાયકો પણ હતા ?”

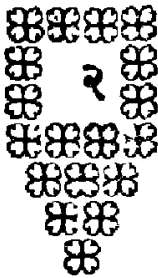
“સાહેબ ! હું આપની સમક્ષ ખૂનનો ખોટો એકરારજ કરું છું એ આપને સાફ જણાવી દીધું છે પછી આપ મને શા માટે એવા સવાલો પુછો છો !”

“ઠીક છે ! લઈ જાઓ એમને !” પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટરે આગ્રહ કરી. તેજ ક્ષણે પોલિસ અધિકારીઓ તેને જોલગૃહ તરફ લઈ ગયા; અને પુનઃ રબનીકુમાર કારાગૃહની દિવલો વચ્ચે અદ્રશ્ય બની ગયો !”

પ્રકરણ:-૧૮ મું.

એકજ વેળાની વાત !

-->(૦)<--

જનીકુમારના કારાવાસની કથા જ્યારે શતીશ્યામપુત્રના જાણવામાં આવી ત્યારે તેને અપાર આનંદનો અનુભવ થવા લાગ્યો પરંતુ તે છતાં તેને પણ હવે સંસારમાં પ્રત્યક્ષ રીતે નિવાસ કરવાના દિવસોને તો તિલાંજલીજ આપવી પડી હતી કારણ કે રજનીના બહીશાન ચતુર્થી નિશાનાથ શતીશ્યામપુત્રને પકડવાતું કામ છોડી દે એમ તો નહોતું; એ વાતને તે પોતે પણ સારી રીતે જાણતો હતો એટલે હવે તેણે નિશાનાથનોજ વિનાશ કરવાના ઇર્થનો આરંભ કરી દીધો. દિવાકરના અસ્ત પછી રજનીના દ્વીતીય પ્રહરમાં તે ઉઠ્યો અને તેણે એક સુદરીના વસ્ત્રો પહેરી લીધા. તત્પરશ્વાત પોતાના હસ્તમાં એક દિવો ધારણ કરી પોતે જે અધારી ગુફામાં હતો ત્યાંથી બહાર આવવાનો માર્ગ શોધવા લાગ્યો. બહાર આવતાંજ તેણે પેલો દિવક જાત કરી નાંખ્યો અને પછી તે ગુફાથી દક્ષિણ માર્ગે પ્રયાણ કરી ગયો.

તે અર્ધે કલાકને અંતરે ગયો હશે એટલે ત્યાં એક મોટી વિશાળ ધર્મશાળા જેવું મકાન દ્રષ્ટિગોચર થયું. તેણે ત્યાં જતંજ એ મકાનના દ્વાર પરની એક ગુપ્તગ દેખાવી તે સાથેજ તે દ્વાર ખુલી ગયું અને અંદર જવનો માર્ગ ઉઘાડા થયો. શતીશ્યામપુત્ર તરતજ અંદર ધુસી ગયો અને થોડે દૂર જઈ તેણે ત્યાં બટકતી એક દેરી ખેતી, આ દેરી તેજ મકાનને ખીજે માળે આવેલા એક વિશાળ રૂમમાં જતી હતી. દેરી ખેતતાજ ત્યાંથી બે પુત્ર બહાર આવી શતીશ્યામપુત્રની

સામે ઉભા રહ્યા. શતીશમાયુ અત્યારે અબજાના વસ્ત્રોમાં વિલુપીત બનેલો હતો છતાં તે એ નરાધમોને તેને ઓળખવાનું કાંઈ કઠિન પડે તેમ તો નહોતું જ. તેમણે તરતજ તેને ઓળખી કહાડ્યો અને કહ્યું; શતીશમાયુ ! આટલી મધ્ય રાત્રીએ શા માટે અહીં આવ્યા છો, તમારો તો જુદમ કેટલો બધો છે વાઈ કે રાત્રીએ પણ શાંતપણે નથી સુતા દેના!"

"મરમક ન કરો કાસમમોયા ! તમારા જેવું કાંઈ કામ નીલ્યું છે અને તેથીજ હું રાત્રી હોવા છતાં ખાસ શ્રમ લઈને તમારે આરણે આવ્યો છું. કાલે રાત્રે ને રાત્રે નિશાનાથ ડિટેક્ટીવનું મારે ખુન કરાવવું છે અથવા તેને તેની ઓફિસમાંથી અહીં ઉપાડી લાવવો છે એલો તમારાથી આ કામ થશે !"

"અરે અમારે હાથે કોઈ કામ ન થાય તો અલ્લાહને પણ દોષ-ખમાં જરૂં પડશે ! છતાં આ કામ માટે તમારે મને રોકડા રૂપીઆ દસ હજાર આપવા પડશે ! દસ હજારમાં એક પણ પાંચ ઓછી આશો તો આ કામ નહિ બને !"

"કેટલા; દસ હજાર રૂપીઆ !"

"હા, પુરા દસ હજાર રૂપીઆ તેમાં એક પાઈ પણ ઓછી નહિ !"

"કાસમ ! તમને તો કાંઈ વિચાર છે ? તમે જાણતા નથી કે રૂપીઆની મોટી મોટી રકમો આપનાર કમલનયનમાયુ તો મરણ પામ્યા છે પછી તમે આટલી મોટી રકમ શું જોઈને માંગો છો !"

"શું જોઈને તો અમારું કામ જોઈને ! આ કામજ એવું છે કે ખુદાતાલાની ખેરહમ થઈ ગઈ અને જો કામ પડકાઈ ગયું તો જાનથી એ માર્યા જઈએ; ત્યાં અમોને કોઈ મુકાવવા આવે એમ નથી એટલે અમોને તો અમારી રકમ એકેએક પાંચ પુરેપુરી જોઈએ !"

કાસમ ! ફરી કામ પાડવું છે કે આ એકજ વેળાની વાત છે !"

“એકજ વેળાની વાત ! વળી આવા કામો તો કાંઈ વારંવાર થતા હશે ! માટે જો કામ કરાવવું હોય તો ચાલો કપ્પલ ચાઓ, અને અરધા રૂપીઆ ગણી આપો !”

“તો એમ કર કાસમ ! તને જોઈએ એટલી રકમ તું કમલનયન બાપુના ધરપર દરોડો પાડી વસુલ કરજે, હું તેમાં તને મદદ કરીશ !”

“યા અસ્લાહ ! આ તરફીય પણ સારી કે પૈસા આપતી વખતે કહી દેવું કે કલાણાનું ધર લૂંટીને પૈસા મેળવી લે ! વાહ મીયા ! વાહ, વાત તો ઠીક કહી ચાલો રસુલ ! આમાં કંઈ દહાડો વળે એમ નથી !” કાસમે ઉત્તર આપ્યો અને તે રસુલનો હાથ ધરી તેને પુનઃ પોતાને મેડે બંધ બંધાના પ્રયાત્ન કરવા બાગ્યો. તેમણે બેચાર પચાસ આગળ બચા હશે એટલે શતીશ તેમની પાછળ ગયો, પુનઃ તેણે કાસમનો હાથ પકડ્યો અને કહ્યું. “કાસમ ! આમ છેક અધિરો ન થા ! તારે રૂપીઆ જ જોઈએ છે ને ! બલે રૂપીઆ લેજે !” એમ કહી તેણે તરતજ તેને અરધા રૂપીઆ ગણી આપ્યા.

પ્રકરણ:-૧૯ મું.

શશીબાલાના શીરની કિંમત દશ હજાર !

તીશબાપુએ પોતાની પાસેના પાંચ હજાર રૂપીઆ તરતજ કાસમને ગણી આપ્યા અને તેમને તે કામ કરવાની આજ્ઞા કરી પોતે સાંધી ઉઠી પોતાના શેઠ બાપુ કમલનયનને બગલે આવ્યો; પ્રસ્તુત બગલો અત્યારે

બંધ હતો અને આરણે દારપાળ-દરવાન બેઠો હતો. શક્તીશ્યામુએ તેને અવલોકતાંજ આગલે આરણેથી જવાતું માંડી વાળ્યું અને પાછા-ગતી બારી ઉઘાડી જોઈ તેમાં એક દોરડું નાંખી તે દાર ઉપર ચઢવાના પ્રયત્નો કરવા લાગ્યો.

તેના આ પ્રયત્નો સફળ પશુ થઈ ગયા. અને તે ઉપર ચાલ્યો ગયો. બંગલામાં પહોંચતાજ તેણે કમલનયનની પરિન અનુરાધા દેવીના શયનગૃહનો માર્ગ લીધો. અનુરાધા આ વખતે શયનગૃહમાં નિદ્રાધીન થયેલી હતી. શક્તીશ્યામુએ તેને જાગૃત કરી અને પોતે કમલનયનને મુનીમ શક્તીશ્યામુ છે એની તેને જોળખાણ આપી. શક્તીશ મધ્યરાત્રીએ પોતાની સામે આવીને ઉભો છે એ ઘટના પોતાના લક્ષમાં આવતાજ અનુરાધાના અંગમાં કંપનો સાક્ષાત્કાર થવા લાગ્યો છતાં તે સર્વેઈ બની ગઈ અને સ્વસ્થ મેળવી તેણે તેને પ્રશ્ન કર્યો, શક્તીશ્યામુ ! તમે તો બાંધવાસમાં પડેલા હતા ત્યાંથી અહીં શી રીતે આવી શક્યા !”

“તે કહેવાનો મને હમણાં અવકાશ નથી. માત્ર કૃપા કરીને મને અત્યારે હસ હજાર રૂપીઆની રકમ આપી દો ! કે તે વડે હું મારા પ્રાણ બચાવી લઉં !”

“શક્તીશજી ! તમારા ઉપર એવી કંઈ આદત આવી પડેલી છે ! અને તે આદતમાંથી હું હસ હજાર રૂપીઆ આપીશ એટલે તમારો ઉદ્ધાર શી રીતે થશે પૈસાથી ગુન્દો કર્યો ન કર્યો થતો નથી !”

ન પૈસા માત્ર દોલતથી છૂટે પાતક કર્યા હસ્તે,
કીધેલાં કર્મની શિક્ષા અવશ્યજ થાય છે સૌને.
હમ પય સર્પને પાળો છતાં પશુ એ દૃષ્ટીપર તો,
બુલી ગુણ તે હળાહળને જગતમાં પાલ છે સૌને !

મળે ફળ કર્મના જેવાં ન સંસાર ત્યાં જરા ધારો,
નિયમ ધનશ્યામનો એવો જરૂર સમગ્રાય છે સૌને।

“અનુરાધા! હવે એ ઉપદેશ આપવો કામનો નથી કારણ કે
જ્યારે મહારા હસ્તથી દુષ્કર્મ કરાવી કરાવીને તે દ્વારા લાભ મેળવવાનો
અવકાશ હતો તે સમયે આ નીની સુત્રો તમારા લક્ષમાં નહિ આવ્યા
અને આજે આ બોધ ક્યાંથી આપવા આવો છો।

વહી પાણી ધસે ગૃહમાં કરે લાખો તણી હાની,
પછી પુર રોકવા બધો કીધાં યા ના કીધાં તો શું,
જીવન અન્યાયમાં ગાળી પ્રપચેને સદા પાળી,
મરણ સમયે પ્રમોદિતે લીધાં યા ના લીધાં તો શું.
જનમ જરૂર દેશ દર્ષાથી હજાહજા સર્વને પાછ
પછી જાગને સુધા બિંદુ દીધાં યા ના દીધાં તો શું।

“નહિ શતીશશાપ્તુ! હું તમેને બોધ આપવાની કચ્છા રાખતીજ
નથી પરંતુ તમે જાણો છો કે શેઠની અવદશા થઈ તેઓ તો મરણ
પામ્યા છે અને હજી મારે આખો જન્મ કહાડવો બાકી છે. કમાણી
બંધ થયાં છતાં જો અર્થ ચાલુજ રહે તો પછી લક્ષાવધિ રૂપીઆની
દોલત પણ ત્વરિતજ નષ્ટ બની જાય છે, એ શું તમે જાણતા નથી !

ભર્યો જલથી છતાં સિંધુ વહી સરિતા ન જલથી તો
કંઈક વર્ષો વિસા કેડે થશે સામર બધા ખાલી।
ન બાધ્યો બંધ તો જલને નીચી જોઈ બૂમિ જમમાં
શકાયે ના પછી ખાળી જશે નીર તે બધું ચાલી।
ખરો ત્યમ બેઠા પૈસાનો કમાણી ને કરી કાણી,
ખરચ ખમ જો વધાર્યોતો જશે ધન કાપ પણ હાલી।

“પણ એ સંમ્પતિ તમે મારા લોહીથીજ મેળવી છે એમાં કશોએ ફેર નથી. મારે હસ્તે અનેક કાળા ઘોળાં કર્મો કરાવી તે વડે તમે પૈસો પ્રતિપાદન કરી તમારા ધનકાષને તેથી પુલકિત બનાવ્યો છે અને આજે મારાજ ઉપર આપતિ આવી પડેલી છે. જો તમે આ રકમ મને નહિજ આપશો તો આવતી કાલેજ છુપી પોલિસને એક બાહ્ય અમલદાર મને બંદીવાન બનાવી મારી દેહને ફાંસીને લાકડે ચઢાવીજ દશે એમાં સંશય નથી. મે આજ પર્યંત તમારી રક્ષા કરી છે તો આજે મારી રક્ષા તમે કરો! અને મારા કાર્યની કદર કરો!”

“ભુજ્જ એ કાર્ય છે તેનું પરસ્પર રહાયતા દેવી,
ફરજ તેવી મનુષ્યોની સહાયી રનેહ સાચવવા!
દમ નિજપ્રાણને બચમાં સદા જોણું કરી સેવા,
હદારજ હસ્તથી તેનો ખરેખર દેહ સાચવવો!
ભૂમિજલ એ પુનિત વસ્તુ જવા જ્યાં હાથથી જાડી,
ભૂમિ ત્યારે જવા દહને રહો શું મેહ સાચવવો!”

“શાનિશાખ્યુ! તે બદલ તમેજે અમારી પાસે દરેક કાર્ય પ્રસંગે યોગ્ય પૈસો લાંઘો છે અને અમે પણ તમારા કાર્યની બચાંકરતાનો વિચાર કરી તમેને મુખ માંગ્યા કામ દીધાં છે પછી તમેને પુનઃ અમારી પાસે પૈસા માંગવાનો અધિકાર નથી!”

“પ્રથમ બદલો પુરો લંછ જ્યાં કર્યું નિજ કાર્ય જ્ઞાન દે
પછી તેની ફરિ કિંમત ન યાચો એજ છે સાફ! તમારા પાપની પોથી અમારો ત્યાં બર્ષો દિરસો,
હવે એ ગ્રંથને ખોલી ન વાંચો એજ છે સાફ! અધમતાથી મળ્યો પૈસો નરી છે નકંની દોલત,
ધરી ત્યાં લોભ હેઠાંથી ન રાચો એજ છે સાફ!”

“હું મારા અધિકારની વાત કરતોજ નથી; જોછએ તો મારી ઉપર ઉપકાર તરીકે એટલી રકમ આપો ! પણ આપો. મારો જીવ બચાવો, મારા સ્ત્રી પુત્રોની દયા કરો અને દાન તરીકે પણ પૈસો આપો.

“શતીશ્યાયુ ! હમણું મારી પાસેથી તમેને એક પાંચ પણ મળી શકે એમ નથી કારણકે મારા માથા ઉપર પણ શશિબાલાનો મોટો ભય હોય છે તે મારા ઉપર ફરિયાદ કર્યા વિના રહેશે નહિ અને તેમ થાય તો મને પણ મારો બચાવ કરવાને પૈસા જોછએ ?

“શશિબાલા તો મારા અંદાસમાં છે એટલે તમેને તે કાંઈ પણ પ્રકારે હવે દુઃખ ભાગી બતાવી શકે એમ છેજ નહિ પછી નાહક શા માટે તેનો ભય બતાવી મને પૈસા આપવાની ના પાડો છો !”

“શશિબાલા તમારા કબજામાં છે ?”

“હા !”

“ત્યારે તમે મને જોજ શશિબાલાના દેહનો અંત લાવી તેની નિશાની તરીકે તેનું માથું આણી આપો. જો તમારા હસ્તથી આ કામ સિદ્ધ થશે તો અવશ્ય હું તમેને હજાર જે હજાર તો થું પણ બરાબર દસ હજારની રકમ પૂર્ણ કરી આપીશ !”

“તમારી વાત મારે ઠપ્પલ છે; લાવો અરધા રૂપીઆ મને પહેલાં ગણી આપો ! બાકીના તમારે કામ પૂર્ણ થઈ ગયા પછી આપજો !

“શતીશ ! શશિબાલાની શીરની કિંમત દસ હજાર !”

“હા” શતીશ્યાયુએ ઉત્તર આપ્યો.

શતીશ્યાયુને તરતજ પાંચ હજાર રૂપીઆ મળી ગયા.

૧૨ (જાન્યુઆરી) ૧૯૩૩-૩૪
 માસવર્ષી રાજ ભરથરી. સચિત્ર.

ચોક્કસ પ્રેક્ષા-સુરત] પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણીજીવન હિસ્તકાલોચ, ટાવર રોડ-સુરત.

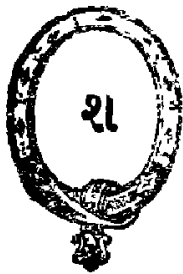

માલીક:-શ્રી. પ્રાણીજીવન હિસ્તકાલોચ અને પબ્લીશર-સુરત.

(આવૃત્તિ-ચોથી.) કોમલ આઠ આના. (કરિમીત-કંઠમાં.)

પ્રકરણ:-૨૦ મું.

તલવાર ઉગામી !

તીશબાણુ કમલનયનબાણુની સ્ત્રી કમલાક્ષી પાસેથી રૂપીયા ગણી લઇ તરતજ કાસમખીયાના મુઠ પ્રતિ આવ્યો; આ વખતે કાસમને પ્રથમ આપેલા રૂપીઆને બરાબર ચોવીસમે કલાક ચાલતો હતો અર્થાત બીજા દિવસની મધ્યરાત્રી હતી. તેણે જતાને વારજ કાસમના હાથમાં એક હજાર રૂપીઆની રકમ આપી દીધી અને તેને કહ્યું; “કાસમ ! ચાલો હવે તમારું કામ પૂર્ણ કરો !”

“ હા ” કાસમે ઉત્તર આપ્યો અને તે તેને લઇને તરતજ પોતાના મુઠની પાસેજ આવેલા ઇસ્લામીયા કલખના મકાનમાં ગયો ત્યાં જતાંજ તેણે પોતાના હસ્તમાં ટેલીફોન લીધું અને અખલાના કોમલ કંઠનું અનુકરણ કરતા કહ્યું, “નિશાનાથ ! હું શશીબાલા અત્રે બચકર સંકટમાં છું માટે જો તમારા અંતરમાં જરાપણ દયા હોય તો તરતજ ઇસ્લામીયા કલમ કોર્નબોલિસ સ્ટ્રીટ તરફ ચાલ્યા આવો !”

નિશાનાથ પોતાને એ ટેલીફોન મળતાં તેજ લાજે પોતાના કપડાં પહેરી તૈયાર થઇ કોર્નબોલિસ સ્ટ્રીટ તરફ ચાલ્યા ગયો. ઇસ્લામીયા કલખનું મકાન તેણે એક એ વાર જોયું હતું એટલે તેને તે શોધવાની આવશ્યકતા નહોતીજ. તેણે તરતજ તે મકાન આવતા અદર પ્રસ્થાન કર્યું અને સીડીના પગથીઆ ચઢવા માડ્યા. તેવાજ કાસમ અને રસુલ તેના ઉપર ધસી ગયા. કાસમે તેનું મોં જાણી દીધું. રસુલે

તેના હસ્ત ચર્ચેને શ્રુંખલા બદ્ધ કરી નાંખ્યા અને તરતજ તેને ત્યાંથી કાસમના બંગલામાં ગુપ્ત માર્ગે લઇ જવામાં આવ્યો. કાસમને શશિબાલા ગુમ થયાની વાત ખચર હતી છતાં પણ તે ક્યાં ગુમ થઇ છે તે સંબંધીની તેને કશીજ માહિતી નહોતી.

નિશાનાથને કાસમના ગૃહમાં એક અધિકાર યુક્ત જોરડીમાં બંદિવાન બનાવી રાખવામાં આવ્યો. અને તેના ઉપર કાસમે રસુલનોજ પહેરો મુકી દીધો. આ કાર્ય પૂર્ણ થતાજ કાસમમીયા શત્રીશ્યામુની પાસે આવ્યો અને તેને ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો, “આપુણી ! તમારા કહેવા મુજબ અમે નિશાનાથને બંદિવાન બનાવી નાંખ્યા છે હવે અમારા બાકી રહેલા રૂપીઆ આપી દઇ અમારી રકમ પુરી કરી દો.

“કાસમ ! તારી સાથે જરૂર છે કે નિશાનાથનું ખુન કરી નાંખ્યા પછીજ તને બાકીની અરધી રકમ આપવાની છે અને હજી તે કામ પુરું થયું નથી ! માટે તમને હમણાંથી એક પાઈ પણ આપવામાં આવશે નહિ !”

“તમારી આંખો આગળજ અમે તમારું કામ પુરું કરી નાંખીએ છીએ પછી શું ! અમારી સાથેજ આલો અને નજરોનજર નિશાનાથના સોએ વર્ષે પૂર્ણ થતાં નિહાળો પછી તો તમારી ખાત્રી થશે !”

“હા.”

“બસ ત્યારે રૂપીઆ ગણી આપો !”

“પણ રૂપીઆ પહેલેથી શા માટે આપવા જોઇએ !”

“નિશાનાથને અમે તેને પ્રાણ નાશ કરવા અત્રે ઉપાડી લાવ્યા છીએ એ બટના તેનાથી પણ હવે અમત છે એમ તો નથીજ ને ! તો પછી શું તમેને એવો શક છે ખરો કે અમે તેને પાછો જીવતો મુકી દઈશું ? અને કદાચત તેને પાછો જીવતોજ છોડી દીધો તો તે ફરી અમારોજ અંત લાવવા પ્રયત્ન કર્યા વિના રહેવાનો નથી એ પણ નક્કી છે !”

“છતાં પણ તમેને મારાથી પહેલા તો એક પાછ પણ આપી શકાય એમ નથીજ. કામ પૂર્ણ થતાંજ તમેને તમારી રકમ પ્રાપ્ત થશે !

“તો પછી અમારાથી પણ તમારું કામ ફરી શકાય એમ નથી. કાર્ય પૂર્ણ થતાં પહેલાંજ તમારે અમેને બાકીની રકમ આપી દેવી પડશે !”

“આ શું કાસમમીયા !” શતીશે કંટાળીને ઉત્તર આપ્યો. “તમે આમ પ્રત્યેક સમયે અમેને સંતાપો છો એ હીક નથી, ચાલો ગણો ! ઉઠાવો, રૂપીઆ ઉઠાવો !” શતીશે રૂપીઆ ગણી આપ્યા.

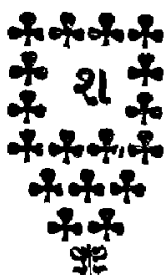
કાસમે તેને બહાર ઉઠો રાખ્યો અને એક બારીમાંથી તેને જે જોરડામાં નિશાનાથ સુતો હતો તે જોરડામાં અવલોકવાની સૂચના આપી અને પોતે નગ્ન તરવાર લઈ જોરડામાં ધુસ્યો,

નિશાનાથને જેમાન બનાવી દેવામાં આવ્યો હતો. તે જ્યેષ્ઠિકામાં એક પલંગપર શયની દશામાં પડેલો હતો. કાસમમીયાએ ત્યાં જતાંજ પોતાની લાઠટ સળગાવી અને નિશાનાથના ગળાપર બરાબર લક્ષ સાધી પોતાની તલવાર ઉગામી પ્રબળતાપૂર્વક લગાવી દીધી !

પ્રકરણ:-૨૧ મું.

મારી ગરદન ઉડાવી દે !

તીશ્યાણુ હતાશ થઇને કાસમમીયાને બગેથી પાછો આવ્યો. અને શશિઆલાનો સર્વનાશ કરવાના વિચારથી તેના પલંગપ્રતિ અગ્રગામી બન્યો. શશિઆલા આ વખતે તેના પલંગપર સૂતી હતી. અને સર્વત્ર શાંતીનો આવિર્ભાવ દુર્ગોચર થતો હતો આ અવકાશ જોઇ શતીશે પોતાની તલવાર શશીઆલાનો વધ કરવાના ઉદ્દેશથી તેના કંઠ પર ઉભામી, પરંતુ એટલામાં અચાનક શશીઆલા બચકર આક્રોશ કરતી જાગૃત થઇ ગઇ. તેણે શતીશને હસ્ત પોતાના હાથમાં પકડી લીધા અને શોકાન્વિત મુખમુદ્રાએ તેને કહેવા લાગી, ‘શતીશ્યાણુ ! દયા કરો ! મેં પ્રથમ કરેલી પ્રાર્થના પૂર્ણ કર્યા પછીજ મારો પ્રાણનાશ કરવામાં પ્રવૃત્ત થાઓ; પણ તે પહેલાં મારા આયુષ્યનો અંત લાવશો નહિ !’

“મારો દિલમાં દયા; દુષ્પમાં મધુર અશ્વાસનો આપી,
દિલાસા રંકને દેતા જીવન નકકી જવા દેજો !
બલાઇ બાળતા આંખો કદી ઝંખી બને તેનો,
ન કરતા શોક નયનોને બંધે અંધા થવા દેજો !
જીવન ધનમાલ ને મિલકત હરીફાઇ અને હીકમત,
તમારા પ્રાણની કિંમત પસંદ અર્પવા દેજો !”

“શશીબાલા ! એવું બનવાનો હવે અવકાશજ રહ્યો નથી કારણ કે તારો બાઈ જન્મદેશનિકાલની સગામાં ગયો છે એટલે તે તમોને મળી શકે એવો સંભવ નથી.”

“મારો બાઈ ! મારો બાપ જન્મદેશનિકાલની સગામાં ગયો ?” આટલું બોલતા તે અમળા બેશુદ્ધ યૃષ ધરણી પર ઢળી પડી. શશીબાલાની કુરતાની હાથ આવી રહી. તે પોતાના હસ્તમાં સમશેર લઈ શશીબાલાને સંહારવા આમળ ધસી ગયો અને પોતાની તલવારઉમામી તેનો વધ કરવા પ્રવૃત્ત થયો. તેણે સમશેર ઉપાડી-પણ ? પણ તેજ ક્ષણે તેનો હાથ અટકી પડ્યો, સામેજ ઉભેલી પોતાની પત્નીને નિહાળતા તેની તરવાર અટકી ગઈ અને તે ક્રોધના આવેશમાં આવીને ગરજ ઉઠ્યો, “એહ કમઅખત અમળા ! જ્યારે જોઈ છું ત્યારે મારા કાર્યમાં વિક્ષેપ નાંખવાને તું ખરીને ખરીજ ! ચંડાળ ! તરતજ આ ઓરડો છોડીને શયનામારમાં ચાલી જ અને તારા કાર્યનો આરંભ કરી દે !”

“હું જાણુવા માંગું છું કે તમે અહીં કયા કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયા છો તે !”

“તે જાણવાનો તારો અધિકાર નથી તારી તો માત્ર મારી આજ્ઞાને શિરોધાર્ય કરવાનીજ ફરજ છે કારણ પતિએ પતિના વચનોનો સત્કાર કરવો એમાંજ તેનું શ્રેય રહેલું છે !”

પતી પ્રમદાતણી દેહનો ખરો રક્ષક અને માલીક,
સતિ અમળા પતિ પ્રભુના યજ્ઞ હુકમો સ્વિકારે છે !
ગતિ ગજમામિની કેરી નથી ભર્તાર વિષુ ખીજી,
પતિના પુણ્ય સ્મરણે તે સ્ત્રીના દુઃખો વિદારે છે !
ભયંકર આ ભવાખ્ષિમાં સ્ત્રીની સૌભાગ્ય નૌકાનો,
સુકાની—નાથ નૌકાને કિનારે તે ઉતારે છે !

“પણ તમારે હાથે અન્યાયના કામો થતાં હોય તે અટકાવવા
એ પણ મારો ધર્મજ છે. કારણ કે જેમ પતિની આસાઓ પાળવી એ
પ્રમદાતું હુણુ છે તેવીજ રીતે પતિને અધર્મગારમાંથી તારવો નહિ
એ પણ દારાતું હુણુ છે. જીવન સર્વસ્વ સ્વરૂપ સ્વામીને હુક્રુયોથી
દૂર કરવો એ આર્ય રમણીતું આલુપણુ છે.

સતિનો ધર્મ સ્વામીની સદા સેવા કરી તેના
અધમ અવગુણુ હશે તેને ધટે સંહારવા અતે !
કથી નિજકાન્તને વચનો સુમગશિક્ષાતણુમુખથી
સુગુણુશણી સતિરમણી સુધારે કથને ખંને !
નિહાણી કર્મ રામાના થઇ લાં મુગ્ધ અંતરથી,
સતિ સંસાર નોકા છે વચન એવા કથા સંતે !

“તગણિકા ! ખસકર ! તારી સાથે શાસ્ત્રાર્થ કરવા હુઠ્ઠછતો નથી
કે મારે તારી સાથે વાદ વિવાદ કરવો નથી; મારા પ્રાણુની રક્ષા
ખાતર મારે આ રમણુનો વધ કરવોજ પડશે અતે તે હું અવશ્યજ
કરીશ એવો મારો ઇઠાચક થઇજ ચુક્યો છે માટે જે મારા પ્રસ્તુત
કાર્યમાં તું વિઘ્નરૂપ થશે તો પ્રથમ હું મારી તલવારને તારોજ ભોગ
આપીશ અતે પછી ! પછી તેજ રૂધીરના બરેલા હસ્તે હું આ રમણુનો
શીરંદક કરીશ !”

પ્રથમ મુજ માર્ગના કંટક રહ્યા તેની ખમર લઇને,
પછી પછી અધર્મે હુ કરીશ આ દેહની વૃત્તિ !
જીવે દુરમન બધા જગમાં અતે હું આ તણુ સંષ્ટિ !
નહિ એવી અહિંસામાં કદિ મુજ થાય પ્રવૃત્તિ !
સમાપિ સસમાં દાયા હણાયા હાથથી અતે.
પછીજે ધર્મ ધરવાથી કહો શું થાય નિષ્પત્તિ !

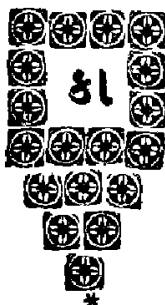
“અસ તો તેમ કરો તેની મને ચિંતા નથી, લાગે તમારી તર-
વાર લાવો અને પ્રથમ મારી આ ગરદનને ઉડાવી દો! પછી ખૂશીયી
તમારે જે કરવા હોય તે અધર્મ આદરો! મારી તેમાં ના નથી!”

પ્રથમ આ કંઠ સંહારી, મને નિર્દોષને મારી,
જૂઝી ઇશ્વર નિરાકારી, બરો આ પાપથી કાયા.
હરિ નિર્દોષ હૈયાને, ચિરી નરનાર હૈયાને,
કરી જૂઝા પપૈયાને, બરો સંતાપથી કાયા.
પરંતુ છે સ્મરણ શબ્દો, નરશ્રિત ને અપંગના,
હણે પૈલાદને પશુ તેં હણે વિજ આપથી કાયા!

“તરણિકા! તારી હઠ તારો જીવ લેશે!”

“તેની મારે પરવા નથી! હ્યો આ રાત્રી મસ્તક; પ્રથમ મેને
ઉડાવી દો!” તરણિકાએ ઉત્તર આપતા પોતાની ગરદન શતીશની
આગળ ઝુકાવી દીધી. શતીશઆણુ લજ્જિત થઇ સાંથી તરતજ એ
હિંસાકાર્યનો પરિભાગ કરી ચાલ્યો ગયો.”

પ્રકરણ:—૨૨ મું.

તમે મારા ભાઈ છો.

સમ્મીયાએ નિશાનાયના કંઠપર પોતાની સમશેરનો
પ્રહાર તો કર્યો પણ તેજ કણે દૈવયોગથી નિશાનાય
ને જે પલંગપર સુવાડ્યો હતો તે પલંગની નીચે
તો જીર્ણ થયેલો બાગ ખસી જવાને લીધે પલંગ વાંકો
ખની ગયો, આથી તે પ્રહાર નિશાનાયના કંઠપર ન

થતાં પક્ષમના ઇસ સાથે અફળાયો અને તેને લીધે તલવારના ટુકડે ટૂકડા બની બધું નિરાનાથની જીવતજીવિતનો સમિપ આવેલો નિર્વાણ કાળ પુનઃ લંબાવા પામ્યો. કાસમ પોતાની સમશેરનો તેના પર બીજો પ્રહાર કરે તે પહેલાં તેની અને રસુલની વચ્ચે દ્રવ્યના સંબંધમાં ખટખટ થઇ પડી અને તેથી તેઓ કોષાનિરૂપી વ્યય થએલા પ્રસ્તુત કાર્યનો પરિવાગ કરી ત્વરિતજ પોતાના શયતાગારમાં ચાલ્યા ગયા; આજ બનાવથી શાંતિશાંતિને હનાશા બાપી ગઇ અને તેથી તેણે પોતાના ગૃહે બધા શશિબાલાનો અંત લાવવાના પ્રયત્નો પણ કરી નાંખ્યા, અને તેમાં પણ તેને નિષ્ફળતા મળવાથી તે પોતે એક એકાંત ગૃહમાં બંધને બેઠો અને હવે કયે પ્રકારે કાર્ય કરવું તત્સંબંધી વિચાર કરવા લાગ્યો. શાંતિશાંતિની પતિ તરણિકા શશિબાલાને પોતાની સાથે લઇ પાકગૃહમાં ચાલી ગઇ ત્યાં ગયા પછી તેણે એક ગુપ્ત ગૃહ ઉઘાડી શશિબાલાને ત્યાં નિર્ભયતા પૂર્વક રહી શકે એટલા માટે ગુપ્ત રહેવાની આજ્ઞા આપી અને પોતે પાછી બહાર આવી પાકગૃહમાં ઉપરિચિત થઇ.

આ પાકગૃહના મધ્ય ભાગે એક સુંદર દેવગૃહ બાંધેલું હતું. તરણિકાએ તે દેવગૃહ પાસે બધા તેની એક ઠળ દયાવી તે સાથેજ તે દેવગૃહ અદ્દર ઉપર આવી ગયું, આ દેવગૃહની લંબાઇ પહોળાઇ ત્રણ અને બે ફૂટની હતી તેની ઉપર ચડી બતાંજ ત્યાં એક સીડી મુકેલી તેની દૃષ્ટિએ પડી તરણિકા એ સીડી પરથી નીચે ઉતરી ગઇ તેણે નીચે બધા પુનઃ એજ ઠળ દયાવી કે તે સાથેજ પાછું દેવગૃહે તેને રથાનેજ આવી ગયું.

તરણિકા આમળ ગઇ અને તે અંધકારમય ગૃહમાં એજ માર્ગે પ્રયાણ કરવા લાગી. આ માર્ગ કાસમમીયાના ગૃહ તરફ જતો હતો.

તરણિકા નિશાનાથને કેદ કર્યા સંબંધીની સર્વ માહિતી જાણતી હોવાથી તે સીધીજ નિશાનાથને જો રથજો બંદિવાન બનાવી રાખવામાં આવ્યો હતો તેજ જોરડામાં ગઈ. આ વખતે નિશાનાથ પોતાના ખલંગપર નિદ્રાધીન થઈ પડેલો હતો અને તેની પાસે નગન તલવાર લઈ રસુલ પોતેજ ઉભો હતો. તરણિકાએ રસુલને જોતાંજ પોતાની પાસેથી એક રૂમાલ કાઢી તેની ઉપર પાંચ સાત દીપા કશેરોફોર્મના નાંખ્યા અને તે તેને સુંઘાડી દીધા. કશેરોફોર્મની વાસ પોતાના શ્વાસોચ્છ્વાસમાં જતાંજ રસુલ ખેમાન બની ત્યાં ઢળી પડ્યો અને તરણિકા નિશાનાથની પાસે નિવિધને જવાનું સદમાગ્ય પ્રાર્થન કરી શકી.

તરણિકાએ નિશાનાથની પાસે જઈ તેના કંકર પોતાનો હાથ મૂક્યો અને તેને જાગૃત કરવાની ચેષ્ટા કરવા લાગી, તેવોજ તે જાગી ઉઠ્યો. નિશાનાથ પોતાની સામે ઉભેલી એ નિર્દોષ રમણીને જોઈ અપાર આશ્ચર્યમાં પડી ગયો અને તેણે તેને પૂછ્યું, “તમે કોણ છો અને અત્યારે મારી સમક્ષ શા માટે ઉપસ્થિત થયા છો વાર?”

“નિશાનાથ ! હું તમારા એક શત્રુની પત્નિ છું અને તે છતાં તમારા મિત્રનું કાર્ય બજાવવા હું અત્યારે તમારી પાસે ઉપસ્થિત થઈ છું. આપ શું મારી યાચનાને સ્વિકાર કરશો?”

“દેવી ! તમારી યાચના જો યોગ્ય હશે તો તેનો સ્વિકાર કરવાની મારી ઠગ્ગાજ એ એમ સમજી લેવામાં તમારે જરાપણ સંકોચ રાખવાનો નથી કારણકે હું અત્યારે સંકટમાં છું અને મને પણ રહાયતાની તો આવશ્યકતાજ છે, માટે તમે કોણ છો અને અત્યારે શા માટે ઉપસ્થિત થયા છો એ જણાવવાની કૃપા કરશો તો આપનો અવશ્ય ઉપકાર થશે !”

“નિશાનાથ ! હું કમલનયનભાણુના મુતીમ શતીશયંદ્રની દુર્ભાગી પત્ની છું અને મારા સ્વામીના જીવનની ક્ષિપ્ત માંગવાને માટે તમારી સમક્ષ ઉપસ્થિત થઈ છું. મારું નામ તરણિકાદેવી છે ?”

“તરણિકાજી ! તમારા સ્વામીના કૃત્યો ઝેટલા બધા ધાતકી અને અધમ છે કે તે કોઈપણ દિવસ અવશ્ય સરકારને હાથે ફાંસીને લાકડે ચઢી પોતાનો પ્રાણ ગુમાવવાનોજ છે. તેણે કમલનયનભાણુની સાથે રહી ધણાં દુષ્કર્મો કર્યા છે અને છેવટે બે સરકારી માણસોના પણ ખૂન કરાવ્યા છે એટલે હવે તે કોઈપણ પ્રકારે બચી શકે એવો સંભવ નથી !”

“તે વાત હું સારી રીતે જાણું છું અને તેવો સંભવ ન હોવાથીજ હું આપની પાસે મારા રતિદેવના ગુન્હાની ક્ષમા માગું છું. આપ જાણતાજ હશે કે પૈસો કેવી ખરાબ વસ્તુ છે તે ! મારા રતિએ પણ એજ પૈસાને લીધે-જાણ્યોને વશ થઈ રહેલા કહેવા પ્રમાણેના નિપણ અત્યાચારો કર્યા છે અને પછી પોતાના પર આવેલા એ ગુનાહમાંથી છટકી જવા માટે તેમને બે સરકારી માણસોના ખૂન કરવા પડ્યા છે !”

“તમારી એ વાત ખરી છે જો ! પણ તે સાથે તમારે એ પણ વિચાર કરવોજ જોઈએ કે એનો ગુન્હો સરકારને ચોપડે નોંધાયો છે અને સરકારી સિપાઈઓ તેને પકડવે ને માટે ખડે પગે તૈયાર થઈ રહે છે પછી તેનો બચાવ હું શી રીતે કરી શકું એમ છે !”

“શ્વહાશય ! તમે કહ્યો છો તે વાત મારા લક્ષની બહાર નથી હું પણ જાણું છું કે તમે મારા સ્વામીના ગુહ્યોનું નિવારણ કરી શકો એમ તા નથીજ પરંતુ આપ અમેને એટલી અનુકુળતા કરી આપશો તો તેથી પણ અમારા ઉપર તમારો ધણોજ ઉપકાર થશે.

આવને શનીવારે અહીંથી જાપાન જવાની 'કામાગાટામારુ' સ્ટીમર ઉપડે છે. એ સ્ટીમરમાં બેસીને આ દેશ હમ્મેશને માટે છોડી જવો એ અમારી ઇચ્છા છે. જો આપ અમેને તેટલી અનુકુળતા કરી આપશે તો પણ અમ સરખાં દુર્ભાગી ઉપર તમારો ઘણો ઉપકાર થશે."

"પરંતુ બહેન ! એ પણ બની શકે એમ નથી કારણ કે વિદેશ ગમન કરવાને માટે પ્રથમથી તમારા નામ ઠામ વિગેરે જાહેર કરવા પડે છે અને તેજ માણસો પછી વિદેશ પ્રત્યે પ્રયાણ કરી શકે છે. તો પછી તમે એમ એકદમ શી રીતે બહાર જઈ શકશો ?"

"તેને માટે પણ અમે બંદોબસ્ત કર્યો છે. અમારો એક મિત્ર પોતાની બે સ્ત્રીઓ સાથે વિદેશ જવાનો છે તેમને તેમ કરતા અટકાવી અમેજ તેમને જહાજે ચાલ્યા જઈશું તો પછી અમેને કેંદ્રપણ રીતનો બાધ આવે એમ મથી ! નિશાનાથ ! તમે મારા ભાઈ છો ! કૃપા કરી મને આટલી સગવડ અવશ્ય કરી આપો અમે તમારા આજન્મરણી રહીશું અને તેના જહાજમાં હું તમેને આ કારાવાસમાંથી મુક્ત કરાવી દઈશ !"

નિશાનાથના હૃદયમાં આ વાક્યોના અમૃતથી એક પ્રકારનું ધોર યુદ્ધ શરૂ થયું તે શું કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યો. જરા વાર રહી તેણે તરણીકાને પ્રશ્ન કર્યો, "ત્યારે તમે આ પ્રકારે પરદેશ ઉપડી જવાની બધી તૈયારી નો કરી રાખી છે પછી તે વાત તમે મને શા માટે કહેવાને અત્રે ઉચિત થયા ?"

"નિશાનાથ ! તેનું એકજ કારણ છે જો અમે સ્વતંત્ર રીતેજ અમારા ધરથી બહાર નીકળીએ તો પોલિસો તો ગીધની માફક અમારા ઉપર ટાંપીજ રહ્યા છે તે અમેને છોડશે નહિ માટે અમારી જોડે બંદર સુધી તમારા આખા કુટુંબને પણ સાથે મોકલવા કૃપા કરો કે તમારા

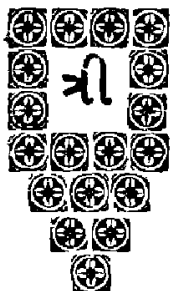
કુટુંબમાં હું તથા મારા સ્વામી સ્ત્રી વેશમાં નિવસાન હુમલું તો અમારું કોઈપણ નામ લઈ શકશે નહિ ! બાઈ ! હવે વિલંબ ન કરો મારી સાથે ચાલો ! શરીરભાલાને પણ મેં બચાવી છે તેને તમારી સાથે લઈ જઈ તમારી ઇચ્છા હોય ત્યાં મૂકી આવો અને મારા કંથને તેના પ્રાણની ભિક્ષા આપો !”

“શું શરીરભાલા તમારે ત્યાં છે ?”

“હા !” તરણીક બોલી; તે બંને ત્યાંથી પલાયન કરી જવાના વ્યવસાયમાં પ્રવૃત્ત થયા.

પ્રકરણ:-૨૩ મું.

કેસ ચાલ્યો.

જે દીવસે કાસીમ બગરની કોર્ટમાં જૂથના ખુન કેસની શરૂઆત થઈ. રજનીકાન્ત કાસીમ બગરનો પ્રસિદ્ધ વ્યાપારી હોવાથી આજે કોર્ટમાં ધણીજ બીડ માલમ પૂડતી હતી. અને તેથી કોર્ટનો રંગ ધણો બદલાઈ ગયો હતો. શહેરમાં વિવિધ પ્રકારની

વાતોનું વાતાવરણ વ્યાપ્તમાન થઈ ગયું હતું. કોઈ રજનીકુમારનેજ દોષિત ઠરાવતા હતા તો કોઈ તેની પ્રમાણિકતાના વિનય ગીતો ગાતા હતા અને કોઈ આવા પાપકર્મીથીજ તેણે પૈસો મેળવ્યો હોવાનું અનુમાન કરતા હતા. બરબર બારનો ટકોરો થતાજ કોર્ટમાં ન્યાયદાતા મહાશયનું આગમન થયું અને તે સાથે ત્યાં પ્રવર્તેલી અશાંતિનો અંત

આવી ગયો. કેસની શરૂઆત થતા રજનીકુમારને ત્યાં લાવી હાજર કરવામાં આવ્યો, ફરિયાદી તરીકે મી. ચેટરજી કામ કરતા હતા અને તેમના તરફથી બંધાણાના જાણીતા એડવોકેટ જનરલ મી. રાયચોધરી કામ ચલાવતા હતા. બંધાણ પક્ષ તરફથી એક પણ વકીલ રોકવામાં આવ્યો નહોતો. કેસનો પ્રારંભ થતાં જ રજનીકુમારની પાસેથી મળી આવેલા બધા પુરાવાઓ, પેલા કમલનયનબાબુના અક્ષરો અને લોહીવાળા છરા વિગેરે કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા અને ત્યાં પડેલી જુઝાનીઓ ઉપરથી રજનીકાન્તજી ખુશી હોવો જોઈએ એની સર્વને ખાતરી થઈ ગઈ હતી.

“મી. રજનીકુમાર ! આલો બચંકર ગુન્હો તમારે શા માટે કરવો પડ્યો વાર ? તમે ધનીક અહરથ આવા બચંકર અપરાધમાં પ્રવૃત્ત થાઓ એથું તમોને શોભા આપનારું છે ?” ન્યાયાધિશે પહેલોજ પ્રશ્ન કર્યો.

“સાહેબ ! આ સંબંધમાં હું કશું જાણુનો નથી અને મારી ખાતરી છે કે હું તદ્દન નિર્દોષ છું !” રજનીકાન્તે ઉત્તર આપ્યો.

“તમારી પાસેથી જે પુરાવાઓ અને મુદ્દા મળી આવ્યા છે તે પરથી એમ માની શકાય છે ખરું કે તમે તદ્દન નિર્દોષ છો ? તમે પોતેજ ખુશી નહિ હો તોપણ ઓછામાં ઓછું તમે ખુનના ગુન્હામાં મદદ કરી છે એવો ખરુંજને !”

“સાહેબ ! મેં ખુનના કામમાં મદદ પણ કરી નથી કિંવા જ્યાં અને જ્યાંરે ખુન થયું હશે ત્યાં અને ત્યારે હું હાજર પણ ન હોતો છતાં જે માણસ ખુની છે તેનું નામ મારાથી આપને આપી શકાય એમ નથી અને આપ મને મને તેટલી શિક્ષા આપશો તો પણ ખુનને ખરો ગુન્હેમાર કોણ છે તે હું આપ નામદારને જણાવી શકતો નથી !”

“પરંતુ જો તમે એ પ્રમાણે ખરા ખુનીનું નામ દેવાનું યોગ્ય નહિજ ખારશે તો કોઈને તમારા પર દિલગિરિ સાથે ખુન-અથવા ખુનમાં મદદ કરવાના ગુન્હાનું આરોપણ કરવું પડશે !”

“તે માટે સાહેબ ! નામદાર કોઈ સ્વતંત્ર છે.”

“વળી જો તમે ખુનના ગુન્હામાં તકસીરવાર નથી તો પોલીસ આગળ રેટરમેન્ટ આપતા તમે પોતાને ખૂની તરીકે ઓળખાવ્યા છે તેનું શું !”

“તેનું કારણ મેં તેજ વખતે દરશાવ્યું હતું પછી આપ ફરી શા માટે એવો પ્રશ્ન મને પૂછો છો !” રબનીકાને કહ્યું.

અંતે યોગ્ય વિધિ થયા પશ્ચાત્ રબનીકાન્ત ઉપર ખુનનો ગુન્હો સાબીત થયો અને ના. કોર્ટે તેને ફાંસીની શિક્ષા ફરમાવી દીધી ! લોકોમાં કુતુહલ ફેલાવી રહેલો એ ખુશના ખૂન કેસ અદ્ય અવસરમાંજ પૂર્ણ રહી ગયો અને સર્વત્ર શાંતીનો વિસ્તાર થયો.

પ્રકરણ:-૨૪ મું.

“હું તમારી લક્ષ્મી છું.”

ક આજુએ રબનીકુમારની ઉપર વિપત્તિનું વાદળ વરસી રહ્યું હતું ત્યારે બીજી આજુ કમલનયન-આણતું કુટુંબ પણ સુખી ન હોતું કમલનયનની પતિ અનુરાધા પાસેથી શતીશ્યામજીએ દશ હજાર રૂપીઆની માંગણી કરી હતી એ વાર્તા અમારા વાંચકાના લક્ષમાં હશેજ પરંતુ મૃતક શરીયાલાના શયને અવસોકવાનું અહોભાગ્ય અનુરાધા પ્રાપ્ત કરી શકી નહી, બીજેજ દિવસે પ્રભાત કાળે અનુરાધા ઉપર પોલિસોએ વોરન્ટ બમળ્યું

અને તેને પોતાના કપાળમાં લીધી. અનુરાધા ઉપર ઈર્ષ્યાઅતના ગુન્હાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો તેની કાષ્ટને માહિતી નહોતી પરંતુ ખૂલના ખૂન કેસના રહસ્યને જાણનારાઓ તેના ઉપર પણ કોઈ પ્રકારનું બયંકર તહોમતજ હોવું જોઈએ એમ સારી રીતે ધાતતા હતા. જેલના જે ક્વાર્ટરમાં રજનીકુમારને રાખવામાં આવ્યો હતો તેની પાસેનીજ ઓરડીમાં અનુરાધાને પણ બંદિવાસ આપવામાં આવ્યો હતો. રજની-કાન્તને જ્યારથી ફાંસીની સજાનું જજમેન્ટ વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું ત્યારથી તેના માત્રા દીવા ધઈ ગયા હતા અને તેના શરીર પરનું બધું નુર ઉડી જઈ તેની દેહ ફિક્કી પડી ગયેલી બાસતી હતી અને સવારના તે ઉઠ્યો અને શૌચ કર્મને માટે બહાર જવાને તત્પર થયો. તેવીજ તેની દૃષ્ટિ અચાનક અનુરાધા ઉપર ગઈ. અનુરાધાની દૃષ્ટિએ રજનીકાન્ત પ્રત્યક્ષ થતાંજ તેના શરીરમાં બયંકર અમકારો પેસી ગયો અને તેની આંખો મિચાઈ ગઈ. વોર્ડરો રજનીકુમાર જેવા પ્રતિષ્ઠિત સજ્જન જોડે ધણીજ સારી રીતે વર્તતા હતા અને તેથી તેમણે રજની અને અનુરાધા થોડી મિનિટ વાતો કરી લે તે માટે વાંધો લીધો નહિ. રજનીઆણુએ અનુરાધાને જોતાંજ પ્રશ્ન કયો,

“કોણુ લક્ષ્મી! તું અહીં શી રીતે, શા માટે આવવા પામી!”

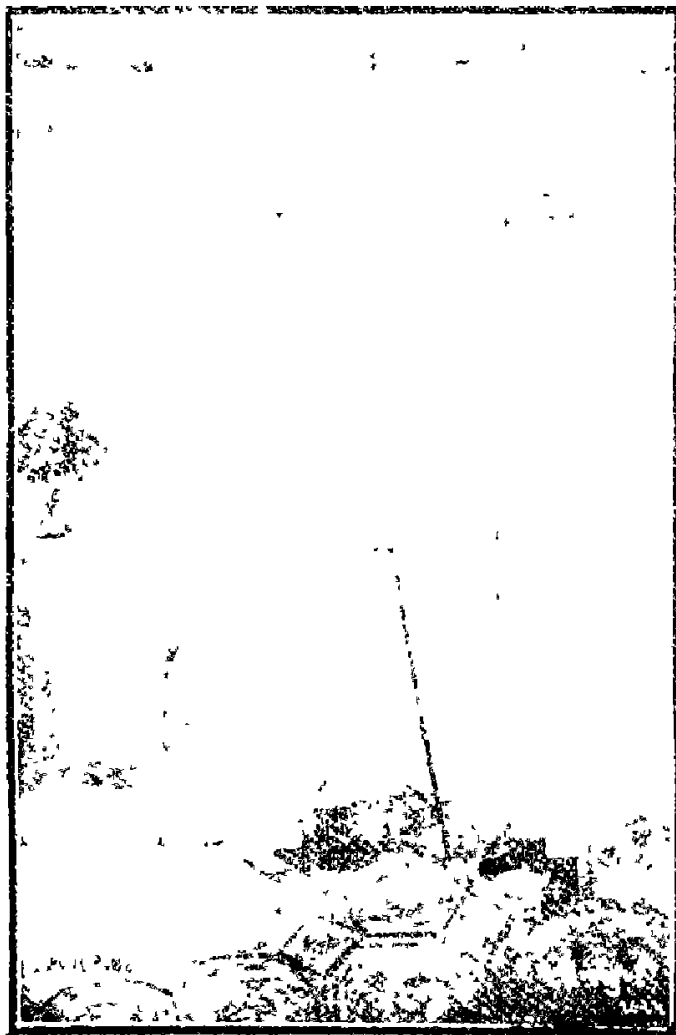
અનુરાધા આ પ્રશ્નનો શું જવાબ આપે તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુ-ઓનો બયંકર પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો અને તેણે રડતા રડતા કહ્યું, “હું શું કહું! મારા હુઝોનો પાર નથી અને આજે આ જેલ નિવાસના બયંકર સંકટો પણ ભોગવવાનો વારો આવ્યો છે. દૈવે મને દગો દીધો છે. હું અમાગિની સ્વકુળથી બ્રહ્મ થઈ મૃત્યુના મુખમાં આવી પડી છું!”

“પણુ લક્ષ્મીબાણા! કિનાબપુરથી નહાસી ગયા પછી તું અહીં શી રીતે આવી અને એવા કયા ગુન્હાને પ્રતાપે તારે આ જેલ નિવાસ સહન કરવો પડ્યો!”

“તે કયા ઘણી લાંબી છે, છતાં હું” એ સદ્ગુણીજ વાનાં આપની આગળ વિસ્તારીને કહ્યું છું, આપને યાદ હશે કે તમે જે દિવસે મેસર્સ હટ્ટર અને વિલસન કંપની સાથે કોલસાનું કોન્ટ્રાક્ટ કરવા ગયા હતા તેજ રાત્રીએ આપણે ત્યાં કમલનયનબાપુ આવ્યા અને તેમણે મને કહ્યું કે રજનીકાન્ત કલક તેથી કાશી યાત્રાએ જવાના છે માટે તમેને તે ખાસ અગત્યનો સંદેશો કહેવા રેશને બોલાવે છે ! હું આ સંદેશો સાંભળી તૈયાર થઈ અને રેશને જવા માટે ધરથી બહાર આવી; નેવાજ એ ચાર મુસલમાન ગુંડાઓ મારી પછવાડે ફરી વળ્યા અને તેમણે મને ઉચકી લીધી ! તેઓ મને આ પ્રમાણે ઉચકીને કમલનયનબાપુને ઘેર લઈ આવ્યા અને ત્યાં પાંચ હજાર રૂપીએ મને વેચી દીધી ! કમલનયનને મેં ત્યાંથી મને આપણે ઘેર પુત્ર મોકલવા બહુ બહુ નિનંતી કરી પણ તે નર પિશાચ સમજ્યો નહિ અને અંતે મારે તેની સાથે લગ્ન કરવા પડ્યા. ત્યાં રહેતા રહેતા મને ખબર પડી કે તે હુસલમાન ગુંડાઓ પાસે બાપુ કમલનયનેજ મારૂં હાથ કરાવ્યું હતું ! કમલનયને ત્યાં મને કોઈ વાતે સુખ નહોતું આપ્યો દિવસ અને રાત મારે સૂખ મળતી કરવી પડતી હતી અને તેના બદલામાં હું માત્ર એ વારતુ ભોજન મેળવતી હતી. આમ કેટલાક દિવસો ગયા પછી અચાનક કમલનયનબાપુનું ખુન થયું અને તે પછી પોલિસોએ મને પણ કારાવાસીની બનાવી અહીં લાવીને રાખી છે ? કમલનયને મને પોતાને ઘેર આણ્યા પછી મારૂં બધી નામ બદલી નાંખ્યું અને તે મને અનુરાધા કહેવા લાગ્યો. આ પ્રપંચ પુટી ન જાય તે માટે તે મને ધરથી બહાર પણ નિકળવા દેતો નહિ ! આમ વિપત્તિમાં ને વિપત્તિમાં મેં મારૂં જીવન પૂર્ણ કર્યું.

(સાથત્ર)
૮ ચિત્રો સાથે **પોલાદી પંખે.** ટિપ્પણી
નવલકથા.

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય. નાગર રોડ-સુરત.

આલોક:-શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય નાગર રોડ-સુરત.

ચંકર પ્રેસ-સુરત.]

બીજા બાર આગળ.

અને અંતે જોલના દુઃખો ગાફી દતા તે પણ આજે પૂર્ણ થયા,
નાથ ! હુંજ તમારી લક્ષ્મી છું.”

“ તમેતે ક્યા શુદ્ધા માટે પડવામાં આવ્યા છે ?”

“મારી ઉપર શશિમાત્રા મારી જત્રિજી- હી ને કુંગરમા કમલ-
નયનની ભત્રિજીનું પુન કમવવાનો પ્રપંચ :ચ્યાતું તહોમત છે ।

“લારે અત્યારે શશિમાત્રા ક્યાં છે ?”

“તે શતિશ્યામુની ગુપ્ત ગુફામાં “દિવાસીની બની પડેલી છે.
મને શનિશ કહેનો હતો કે નિશાનાથ ડિટેડીવે જ્યારે શશિમાત્રાને
પોતાની પાસે સાહી તરીકે બોલાવી હતી ત્યારે તે પોતાની રક્ષણના
હોસ્ટેલમાંથી ગાડીમાં બેસીને નિશાનાથની ઓફિસ તરફ જતી હતી
આજ વખતે શતિશના માથાસો તેને ઉંચકી ગયા હતા !”

“ત્યારે આ બધો અત્યાચાર શતિશે કર્યો છે ?”

“અરે, હજી ખરે અત્યાચાર તો હવે પછી થવનો છે. શતિશ્યામુ
શશિમાત્રાનું પુન કરી નાંખવાની ઇચ્છા રાખે છે.

“તે શા માટે ?”

“કારણ ભય કર દ્રવ્યલોભ !”

“ભયંકર દ્રવ્યલોભ !”

“હા ! ભય કર દ્રવ્યલોભજ આ સંસારના અનર્થોનું મૂળ
છે; જુઓ ! કમલનયને મન ઉઠવી જવાને જો પ્રપંચ રચ્યો તે પણ
ભયંકર દ્રવ્યલોભથીજ; તેની એમ ધારણા હતી કે લક્ષ્મીની પાસે
વિપુલ દ્રવ્ય છે અને તે જો મારા હસ્તમાં આવશે તો હું અખૂટ ધન
સંપત્તિનો સ્વામી થઇશ ! આવા ભયંકર દ્રવ્યલોભેજ મારા જીવનનું
સત્તાનાશ વાળી નાંખ્યું. શનિશ્યામુએ કમલનયનના કથ્યા પ્રમાણે

જે આત્માચારો કર્યા તે પણ ભયંકર દ્રવ્યલોભનો દાસ મધનેજ કર્યા અને કનકભુષણ પણ તેથીજ માર્યો ગયો.

“કનકભુષણ શશિબાલાનો એકનો એક ભાઈ તે શી રીતે માર્યો ગયો ?”

“ભયંકર દ્રવ્યલોભથી ! કમલનયનબાણુના બંધુ અને કનકભુષણના પિતા રતિકુમાર, તેમણે પોતાની સંમ્પત્તિનું એવું વીલ કરી દીધું છે કે જે કનકભુષણ અને શશિબાલા આ સંસારમાં જીવન્ત રહેશે તો પોતાની સઘળી મીઠકત કનકભુષણનેજ પ્રાપ્ત થશે અને તેણે પ્રતિવર્ષે શશિબાલાને સો સો રૂપીઆ આપવા પડશે ! પરંતુ જે તે બંને બાકડો મરણાધિન થાય તો એ સઘળા મિથકતનો માલિક કમલનયનબાણુજ થશે ! આ વીલથી કમલનયનબાણુનો ભયંકર દ્રવ્યલોભ જગૃત થઈ ગયો અને તેણે શશિબાલા અને કનકભુષણનો વિનાશ થઈ જાય એવો માર્ગ શોધી દાઢ્યો ! અમારો મુન્દીમ શતિજી બાણુ કેવા પ્રકારનો માણસ છે તે તમે સારી રીતે જાણો છો. એક દિવસ કનકભુષણે કમલનયનની પાસેથી પોતાના રૂપીઆ પેટ પાંચ હજાર રૂપીઆની માંગણી કરી પણ કમલનયને તે માન્યું નહિ ! ત્યારે કનકભુષણે અમારાથી જુદું ઘર રૂઝું અને પૈસા મેળવવા માટે દાવો માંડ્યો. એક સમયે કનકભુષણ અમારા બારણાપરથી જતો હતો એટલે કુરામ કમલનયને તેને બોલાવ્યો અને ધણી સમજાવી પટાવી, જમાડી અમારે ત્યાંજ સુવાડ્યો. તેજ રાત્રે કમલનયન પોતે એક મોટા છરો લઈ શતિજીનું ખૂન કરવા તૈયાર થયો ! એજ દિવસે કમલનયને શતિજી પાસે એક એકમાંથી થોડીક નોટો મંગાવી હતી. કમલનયને પોતે છરો લઈ શતીજીની ઓરડીમાં પેસી તેના ગળાપર બે ચાર ઘા કર્યા. આ વખતે

તેણે કનકલુપણની બેગ ઉઘાડી તેમાંથીજ ઘોતર અને ખમીસ ઠાઠી લઇ તે પહેર્યાં, હતા અને જાણી જોઈને તેના ઉપર લોહી ઉડવા દીધું હતું. શતિશ બેભાન થઇ મર્યો કે તરતજ કમલનયન બહાર આવ્યો અને તેણે તે કપડા, છરો અને નોટો બધું કનકલુપણની બેગ ઉઘાડી તેમાં સુકી દીધું. કનકલુપણ તો ત્રિચારો આ વખતે ઉધનો હતો તેને આવા ભયંકર પ્રપંચની કશીજ ખબર નહોતી.

પ્રકરણ:-૨૫ મું.

રજનીબાબુ ફાંસીએ.

તુરાધાએ આમળ ચલાવ્યું. કમલનયનની તો એમજ ધારણા હતી કે પોતાના છરાના આઘાતથી જાણે શતિશ મરણજ પામ્યો હશે પરંતુ તેમ નહોતું થયું. શતીશ શઞ્જના આઘાતથી બેભાન બની ગયો.

કમલનયન જ્યારે તેને જોવાને પાછો ઝોરડામાં મર્યો ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે શતીશ માત્ર બેભાન બની મર્યો હતો. તેને શુદ્ધિ આવતાંજ તેણે કમલનયનને પૂછ્યું, સાહેબ ! આ મારા કંઠપર આઘાત કોણે કર્યો ?

“શતિશ ! અને તેની માહિતી નથી પરંતુ જો તું પોલિસે આમળ મારું ખુન કરવાની કનકલુપણે કોશીષ કરી હતી એવી જુબાની આપશે તો હું તને વીસ હજાર રૂપીઆતું ઇનામ આપીશ. શતીશ ! કનકલુપણની બેગમાં તારી દેહપર આઘાત કરનારા છરો, ખુનીએ પહેરેલાં વસ્ત્રો અને તારી નોટો પણ વિધમાન છે તે સંબંધીની પણ પોલિસને અવસ્થ ખબર આપજો !” કમલનયને તેને કહ્યું.

શતિશે તે વાન કપ્પુલ કરી અને તેણે તે પ્રમાણે જુઓની આપરાધા શનિશના ખૂની તરીકે કનકભુષણ કેદ થયો ! પોલિસ તપાસમાં ખૂનની બધી સામગ્રી જોઈ પણ કમલનયને કનકભુષણની બેગમાં નુકી હતી તે જણાવી આવી અને તેને જન્મદેશનિકાલની સગ્ન ગણી આ રીતે કમલનયનનો ઉદ્દેશ કનકભુષણને ફાંસીએ દેવાનો હતો તેનો સિદ્ધ થયો નહિ પરંતુ તેનું જન્મદેશ નિકાલની શિક્ષા તો આખરે ભોગવવીજ પડી. દેવે શશિમાલને કેમ કહેણે પાડવી તેજ એક વાત બાકી હતી. તેને માટે કમલનયન એવો પ્રયત્ન કર્યો કે શશિમાલાને કહેવે તમારું ખુન કરાવી નાખી તમારા ખૂની તરીકે શશિમાલાને પકડાવી દેવી. આ યોજનાની સિદ્ધી કરાવવાનું કામ મારા હાથમાં સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ કામમાં શશિમાલાની કપ્પુલત લેવા માટે ત નિર્દોષ માલાને મેં બણી દુઃખી કરી. માર દિવસ તો અમે તેને ભુખે મારી અને અન્નપાણી વગર અપવાસેજ રાખી મુકી પણ ત્યાં દુર્દેવ કહો કે સુદેવે કહો 'આર્યાવર્ત લાઘવદંત્યુરન્સ કંપનાના મેનેજરને કોઈએ એ વાતની ખબર આપી. શશિમાલાનો એજ વીમાકંપનીમાં વીમો હતારાવ્યો હોવાથી તેણે અમારા ઉપર નોટીસ મેંકલી એટલે અમારાથી તે પછી તેને વધારે દુખ આપી શકાયું નહિ. તે છતાં બીજી રીત તેને ત્રાસ આપવાનું અમે ચાલુજ રાખ્યું અને છેવટે તેના લગ્ન કરવાને માટે એક એવો વ્યભિચારી તથા દારૂડીયો યુવાન શંખી કાઢી અમે શશિમાલાને સાફ બચાવી દીધું કે જો તું રત્નનીઆથુનું ખુન નહિજ કરશે તો તારા લગ્ન આજ કુપાત્રપુરૂષ જોડે કરી દેવામાં આવશે. આ લમકીથી ડરી બંધન છેવટે તેણે તમારું ખુન કરવાનું કપ્પુલ્યું અને તે પોતાની સાથે બે છરા લઈ તમારું ખુન કરવાને માટે ખુલને ગઈ; ત્યાર પછી શું થયું તેના

ઇતિહાસની મને કશી માહિતી નથી પરંતુ જ્યારે તે પાછી આવી ત્યારે તેના મુખપર ભયંકર શોક ફેલાયેલો હતો અને તેનું હૃદય વિદિર્ધી થઈ ગયેલું લાગતું હતું. મેં તો ધાર્યું હતું કે શશિબાલાએ તમારું ખૂન ક્યુંજ હશે પણ આ વાતને બીજે દિવસેજ કમલનયનનું ખૂન થયારા સમાચાર મળ્યા અને વિચિત્ર રીતે તેનું સમહિન શીર અમારા બંગલામાંજ આવી પડ્યું. આટલું કહી અનુગ્રાહી શાંત બની ગઈ, તેણે આંખોમાંનું પાણી લુછી નાંખ્યું અને પોતે કરેલા દુષ્કર્મોની વારંવાર પેતાના પતિ પાસે ક્ષમા માગવા લાગી. આ બેઠે રજનીકાન્ત બેઠ્યો. “લક્ષ્મી! તું મારી પત્નિ હતી અને શુંડાએના ત્રાસને લીધેજ કમલનયનના ઘણ્ટાગારમાં જવાનું દુર્ભાગ્ય પ્રાપ્ત કરી શકી હતી. તે માટે હું તને કશોજ દોષ આપવા માંગતો નથી. શશિબાલાની અરધી વાત ને” મને કહી છે અને બકીની અરધી હું કહું છું. શશિબાલાને મારે માટે ધણોજ પ્રેમ છે અને તેથીજ તેને હરને મારો ધાત થયો નથી. સાંભળ લક્ષ્મી! શશિબાલાને જે દિવસે તમે મારું ખૂન કરવાને માટે મેકડી તે દિવસે તેણે મારું ખૂન કરવાનું પ્રથમ તો નક્કીજ કર્યું હતું પરંતુ મારે બંગલે આવતાજ તેના વિચારો ફરી ગયા, તે મારા પક્ષંગ સુધી આવી, પણ તેવોજ તેના હૃદયમાં રહેલ ઉમરાઈ આવ્યો અને તેણે મને જાગૃત કરીને કહ્યું “નહાસો! નહાસો! તમારો પ્રાણ ભયમાં છે! આજ પળે આ બંગલો છોડી ચાલ્યા જાઓ! અહીં રહ્યા તો યાદ રાખજો બાબુજી! માર્યા જશો; (જુઓ; ટાઇટલ પેજ ઉપરનું ચિત્ર)

શશિબાલાના આ શબ્દોથી હું જાગૃત થયો અને મારા કપડાં પહેરી તૈયાર થઈ ગયો. હું અને શશિબાલા અમે બંને રોશને આવ્યા અને અમે ટીકીટ લઈ ટ્રેનમાં બેઠા હું કાસીચમગરમાં આવી મારી બેઠિસે ગયો અને શશિબાલા તમારે ત્યાં આવી.”

“ત્યારે તમને ક્યા ખૂન બદલ ફાંસીની સજા થઈ છે ! હાય ! હાય ! એ કબૂત તમે કેમ સહન કરશો મારા નાથ !” અનુરાધાની આંખોમાંથી પાણીની ધારા વહી નીકળી.

“લક્ષ્મી ! લક્ષ્મી ! હવે એવો ખોટો પ્રેમ રાખવાનું કંઈ કારણ નથી ! જે આ સંસાર તે કેવળ નરકમાર છે. જગતમાંથી આજે શુદ્ધ પ્રેમ ઉડી ગયો છે. આજે જ્યાં ત્યાં દ્રેષ અને દેહના ભોગ-વિભાસોજ ભરેલા છે, બચકર દ્રવ્યલોભ પ્રત્યેક ઓ પુરુષની છાતીએ ચઢી બેઠો છે અને તેમાં ભારતનો નાશ થઈ રહ્યો છે. આજે દુનીયામાંથી દૈવી સંસારનો સર્વ નાશ થયેલોજ અવલોકાશે. આજ દુનીયા એટલે તો અનુરાધા ! શયતાની સંસાર ! તું અને હું કોણ ! પતિ અને પત્નિ કોણ ! એ બધા આ પાથિવ વિશ્વના ખોટા રનેહ સંબંધો છે. હદિક પ્રેમ-સાચો પ્રેમ-દૈવી પ્રેમ એજ એક સાચી વસ્તુ છે પણ તે પ્રેમ એ કોના તરફનો ! સમ્યક્દાનંદ નિરંજન નિરાકાર પરિશ્વરના દિવ્યતાવ તરફનો ! તેજ પ્રેમને બળનારનું કલ્યાણ છે, અને એજ પ્રેમની ખાતર હું આજે વગર શુદ્ધે ફાંસીએ જાઉ છું ! છતાં હું પ્રેમના યજ્ઞમાં મારી દેહનું બલિદાન આપું છું તેનો મને હર્ષ થાય છે. એક નિર્દોષ બાલિકાનો પ્રાણ બચાવવા મારે ખોટીજ રીતે ખૂનનો એકરાર કરવો પડ્યો છે અને તેથીજ હું ફાંસીએ જાઉ છું !”

“નાથ ! એમ શી રીતે ?”

“વાત એવી છે કે જે દિવસે કમલનયનના ખૂનની વાત પ્રકટ થઈ, તેને બીજેજ દિવસે મને શશીબાલાની સહીનો એક પત્ર મળ્યો હતો. તેમાં તેણે લખ્યું હતું કે કમલનયનના ત્રાસથી કંટાળી મેંજ તેનું

પુન ક્યું છે પણ હવે પોલિસોનેા મને ધણોજ ડર લાગે છે અને તેથી હું પોને આપઘાત કરવાની છું.”

આવો પત્ર મને મળતાજ મેં તેને ઉત્તર લખાવ્યો કે આમ કરવાનું કશું કારણ નથી, જે વું ખુની છે તો તારો પ્રાણ અચવવાનો સહેલામાં સહેલો ઉપાય એજ છે કે તારી પાસે ખુનના જેજે પુરાવાઓ હોય તે બધા મને મોકલી આપવા અને તારે કોઇ મિયાબાઈના દેશી રાજ્યમાં નહાસી જવું. ત્યાંની પોલિસને હાથમાં રાખવાથી બંધીજ વાને આપણા લાભમાં સિદ્ધ થઈ શકશે.” મારો આવો પત્ર જતાંજ શશીબાલાએ કમલનયનબાણુના પહેરવાના ધરણા જે તેમણે ખુન થયું તે દિવસે પહેર્યા હતા તે તથા તેનું જે છરાએ ખુન ક્યું હતું તે છરાઓ મારી પાસે મોકલી આપ્યા; મેં તે લઈ લીધા અને મારી પેટીમાં છુપાવી રાખ્યા. કમલનયનબાણુના પહેરવાના અલંકારો મારી પાસે રાખવા મને ઉચીત ન લાગવાથી તે કોઇ સંસ્થાને આપી દેવાના ઉદ્દેશથી હું તેને ખીસામાં નાંખીને બહાર જવા તૈયાર થઈ બેઠો હતો ત્યાં નિશાનાથ ડિટેક્ટીવ અને પેલિસ અધિકારી મી. ચેટરજી મારી પાસે આવ્યા. અને જડતી લઈ મારી પાસેથી ધરણા તથા છરાઓ મેળવી તેમણે મનેજ ગુન્હેગાર ઠરાવી દીધો. હવે મારી પાસે શશીબાલાના હસ્તાક્ષરોના કાગળો છે એટલે જે હું ધારું તો, તે કાગળો રજુ કરી હું પોતેતો છટકી જઈ એમ છે પણ તેમ કરતા શશીબાલા બંદિવાન થઈ ને ફાંસીએ જાય એમાં કશો સંશય નથી. અનુરાધા! મારાપર શશીબાલાનો અપાર પ્રેમ છે તેણેજ મને મરતો બચાવ્યો છે જે તેણે મારોજ નાશ કરી નાંખ્યો હોત તો હું થું કરત. કિંવા તેણે મને ન ચેતાવ્યો હોત તો શતીશબાણુના મુસલમાન ગુડાઓને હાથે તેજ દિવસે હું માર્યો જાત. પણ શશીબાલાએ

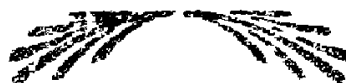
મને બે વાર જ્યાંની લીધે! તેની ઈચ્છા તો મારે ત્યાં આવી મારો મુક્તસંસાર સુધારવાનીજ હતી! પણ હવે! હવે શું! હવે હું સંસાર છોડી જવાની અણીપર છું. અજે કે કાલે આ મારી દેહ માટીમાં મળી જવાની છે. છતાં મને એક વાતનો તો સંતોષજ થશે કે મેં મન હારિણી-ભાવી ભાર્યાના જવાવમાં પ્રાર્થાર્પણ કર્યું છે. હું આજે જો આ પોષણ ફેડી દઉં તો હજીએ જીવંત રહું અને શશીબાલા ફ્રાંસીએ ચઢે; પણ તે હું ચકાતો નથી અને એટલાજ માટે મેં કોર્ટમાં પણ ખુનનો ખોટો એકરાર કર્યો છે. અનુગ્રાહ! ચરતા મરતા પણ મારે હાથે મારી શશિબાલાનું બલું થાય એ હું ઇચ્છુ છું!”

“હવે એનો બેદ હું કદું નાથા” અનુગ્રાહ બોલી.

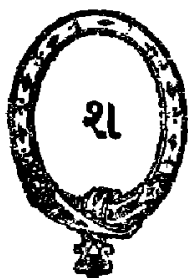
“અનુગ્રાહ પોતાનું બીજું વાક્ય પુરું કરે તે પહેલાં દેદીઓની સહવારની તપાસનો બેલ થયો અને રબર્ડ કુમારને પોલિસો ઇશ્ટિ સ્થળે લઈ ગયા.

ચાર દિવસો પછી! પછી રબનીકાન્તનો કુરકાળ આવી હાજર થયો અને રબનીકાન્ત પાનીપ્રેમના બલિદાનનું ઉત્તમ દૃષ્ટાંત બની ગયો! ફ્રાંસીની સગા અમલમાં આવી ગઇ. રબનીકાન્તના પ્રાણ સર્વે ગયા; પરંતુ હું હૈને તેની દેહ ફ્રાંસીને લાકડેથી નીચે ઉતારી પણ ન હોતી તેટલામાં જેન સપ્રીન્ડેન્ડન્ટ, જેલર, જ્યુરર અને જસ્ટિસને ચાર તાર મળ્યા, “મહેરબાની કરી રબનીકાન્તને સગા થઇ હોય તો તેને અમલ મુક્તી રખો. રબનીકાન્ત તદ્દન નિર્દોષ છે!” લી. નિશાનાથ ડિરેક્ટીવ.

રબનીકાન્ત ફ્રાંસીએ ચઢી ગયો હતો! વિધિ ક્યાં કોઇની પરવા કરે એવો છે!

પ્રકરણ:-૨૬ મું.

“શશીબાલાનો ત્યાગ !”

તિથપાળુની પત્નિ તરુણિકા નિશાનાથ કોટેડીરને પોતાની સાથે કદ કાસમના ગુપ્ત ગૃહમાંથી બહાર નીકળી પુનઃ પોતાના નિવાસમવનમાં આવી રહી અને તેને પિયાશોના પાપી હસ્તમાંથી મુક્ત કરી દીધો. નિશાનાથ શનીશના ગુપ્ત ગૃહમાં એક સ્થળે બેસીહવે કેવા પ્રકારે કાર્ય કરવું તેનો વિચાર કરતો હતો એટલામાં તેની સાથે અચાનક શશીબાલાનો ભેટો થઈ ગયો. શશીબાલાને જોતાં જ નિશાનાથે તેને કુશલ વર્તમાન પૂછ્યા અને તે ભાં કેવી રીતે આવવા પામી હતી તત્સંબંધીની બંધી મદિનિ જાણ્યાને પોતાનો મનોભાવ પ્રકટ કર્યો શશીબાલાએ તે સંબંધી વાત તેને વિસ્તારપૂર્વક કહી સંજ્ઞાવી અને પોતે નિશાનાથના નવા પ્રશ્નની રાહ જોતી સ્વસ્થ રહતે બેઠી એટલે નિશાનાથે પૂછ્યું; “વાર શશીબાલા ! હવે વિશેષ તમારે કદ કરેવું છે !”

“હા, મારે અગત્યની એક વાત આપને નિવેદન કરવાની છે જે આજ હોય તો કહી જાઉં !”

“બોલો, એ સિવાય તમો કંઈ મહત્વની વાત જાણો છો વાર ?”

“હા; એક ઘણી જ મહત્વની વાત મારે તમને જણાવવી છે, તે વાત જે જગતના જાણવામાં નહિ આવે તો સંભવ છે કે રજનીકુમાર પોતે જ ખૂની છે એવો સર્વને સંશય જશે અને નાહક તે માર્યો જશે; મારી કાકી

અનુરાધાને તો તમે સારી રીતે ઝોળ્યો છો. કમલનયનબાપુના મરણ પછી તેણે પણ પતિની પ્રજ્ઞતા બરાબર સાચવી છે અને રજનીકુમારને તથા મને ફાંસીની શિક્ષા મળે તેને માટે તેના પ્રયત્નો અહોરાત્ર ચાલુજ છે. તેણે મારી પાસે રજનીકાન્તપર એવો ખોટો પત્ર લખાવ્યો હતો કે જાણે કમલનયનબાપુનું પુન મેંજ કર્યું છે. અને તેથી મારે હવે આત્મહત્યા કરવી છે. આના જવાબમાં તેમનો મને ઉત્તર મળ્યો કે તું ખુની છે છતાં તારે આપઘાત કરવાની આવશ્યકતાજ નથી કારણ કે તે કમલનયનના ત્રાસથી કંટાળીજ તેનું પુન કર્યું છે. હવે તું તારી પાસેનો બધો મુદ્દામાત્ર મને મોકલી આપ ।” “આવો રજનીકાન્તનો પત્ર મને પ્રાપ્ત થતાંજ મારા કાકી અનુરાધાએ બે છરા તથા કમલનયનબાપુના અલંકારો રજનીકુમાર-રજનીકાન્ત (રજનીબાપુ) ઉપર મોકલી આપ્યા અને તે તેમણે પોતાની પાસેજ મારો પ્રાણ બચાવવા રાખી પણ લીધા । હવે જો પોલિસોના હાથમાં આ મુદ્દામાત્ર જશે તો અપરંપ તેઓ રજનીકાન્તનેજ ખુની ગણશે અને તે કારાવાસી થશે ।”

“શશિબાલા ! તમારી વાત ખરી છે. રજનીકુમારને પોલિસોએ મુદ્દામાત્ર નીકળવાથી પકડ્યોજ છે અને સંભવ છે કે કદાચ તે ફાંસીની શિક્ષાએ પણ જશે ।” આટલા શબ્દ બોલી નિશાનાથ ઉઠ્યો અને તેણે એક માણસને “પાસેની પોરટ ઓફિસમાં જેલ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ, જેલર, જ્યુરર અને જસ્ટિસ ચારે બધા ઉપર “મહેરબાની કરી રજનીકાન્તને સજા થઇ હોય તો તેનો અમલ મુઘતતરી રાખો, રજનીકાન્ત તદ્દન નિર્દોષ છે. લી. નિશાનાથ ડિટેક્ટીવ ।” આ પ્રમાણેના તાર મુકવા રવાના કર્યો. બાંચકો જાણેજ છે કે એ તાર પહોંચે તે પહેલાંજ રજનીકાન્તને ફાંસી દેવાઇ મઇ હતી ।

ઔદ્યોગિક આર્થિક દૈનિક પેપરનો એક અંક લાવી તરણિકાએ નિશ્ચિનાથના હસ્તમાં મુક્યો; તેણે તેને ઉઘાડ્યો, તેથીજ તેની દ્રષ્ટિ નીચે પ્રમાણેના વર્તમાન પર ગઇ.

અતે બાપુ રજનીકુમારને ફાંસી !

“ગઇ કાલે અત્રેના જાણીતા એકર શ્રીયુગ રજનીકુમાર મુખ્યોપાધ્યાયને હેરિટ્જ્સ રોડપર આવેલા નં. ૨૦૧ વાળા અંગલામાં નિવાસ કરતા શ્રી કમલનયન ઘે પતું ખુન કરવા માટે ફાંસીની સજા થયેલી તેના અમલ થઇ ગયો છે. આ કેસમાં જાણવા જેવી મિના એ હતી કે આરોપી પોતે અતુલ શ્રીમંત હોવા છતાં તેણે કાયદાના સલાહકારો રોકવાની ના પાડી હતી, વળી વધુ આશ્ચર્ય જેવું એ પણ દેખાતું હતું કે તેના મિત્રોએ તેના લાભમાં રોકવા માંડેલા ધારાશાસ્ત્રીઓનો પણ તેણે અસ્વિકાર કરીધો હતો અને પોતે રેટરમેન્ટ બાપુ હતું કે ખરા ખુનીને પોતે ઓળખે છે અને તે છતાં તેના હિતને માટે તે તેનું નામ દેવા ઇચ્છતો નથી. ના. કોર્ટ તેને ખુનમાં મદદ કરવાના આરોપ સર ગ્રન્હે ગાર ગણ્યો હતો અને તેથી તેને ફાંસીની સજા ફરમાવી હતી. આ પ્રમાણે ધણે દિવસે ખુનનાના અંગલામાં ગળેલા ખુનનો નિકાલ આવ્યો છે. અને ખુનના ખુન કેસ ઉપર છેવટનો પડદો પડી ચૂક્યો છે.”

આ સમાચારો વાંચતાંજ શક્તિબાલા ખેમાન થઇ ગઇ. નિશ્ચિનાથને પણ ધણેજ સખ્ત આઘાત થયો, તેણે શક્તિબાલા પાસે ખુનની યોગ્ય બાતથી મેળવી હતી અને તેથી રજનીકુમારને ગમે તે રીતે બચાવી લેવો તેને તે પોતાનું ધર્મકાર્ય સમજતો હતો. આ વર્તમાનથી તેની પણ બધી મહેનત ધુળ મળી ગઇ હતી માત્ર તેને ઔદ્યોગિક સંતોષ હતો કે તેણે ખુનના ખુનકેસની પુરી માહિતી પ્રાપ્ત કરી

હતી અને રજનીકુમારને ફાંસી થવા અગાઉજ તે રજનીકુમાર ગુન્દેગાર નથી એ વાત શોધી કાઢી શક્યો હતો. આજ વખતે જોડેના ઓરડામાં એક ધડાકો થયો । નિશાનાથ તેવોજ લાં જોવા ગયો. ત્યાંનો બચકર કરણજીનક દેખાવ નિહાળતાં તેની આંખોમાં પાણી આવી ગયા. શશિબાલાએ રજનીકાન્તના શોકમાં પોતાની પાસેની પિરનેલવડે આત્મ-ધ્યાન કર્યો હતો અને તે પિરનેલનોજ ધડાકો નિશાનાથે સાંભળ્યો હતો. શશિબાલા બેશુદ્ધ થઇ જતા તેને ઉચકી લઇ જઈને નિશાનાથ અને તરણીકાએ જોડેના પલંગમાં સુવાડી દીધી । લાં તેને શુદ્ધિ આવતાંજ તેને હૃદયમાં રજનીકુમારની ચઢેલી દુર્દેશા સંબંધીના વિચારો પુનઃ પસી આવ્યા અને તેજ શોકમાં તેણે પોતાનો દેહ મૂક્યો ।

તરણી અને શતિશને હવે કેવી રીતે બચાવવા તે સંબંધીના નિશાનાથને મોટો પ્રશ્ન થઇ પડ્યો. તરણીકાને નિશાનાથની ઉપર મોટો હપકાર થયો હતો. કારણ કે જો કાસમ અને રસુલના બચકર ગુપ્તગ્રહઆથી તરણીકાએ તેના ઉદ્ધાર ન કર્યો હોત તો અસ્થ કાસમે તેનો નાશજ કરી નાંખ્યો હોત. આથી તરણીકાને તે પોતાની ઇવન્ટતા માનતો હતો અને તેના સ્વામીની નક્કા કરવાનું પોતાનું સુકૃત્યજ છે એમ સમજતો હતો. એક તરફ ખરા ખુનીને શોધી શાઠવાની પોતાનું ફરજ હોવાનું પણ તે સારી રીતે જાણતો હતો અને તેથી ખુનીને જાણુવા છતાં જવા દેવો એ પણ કચરકોહ કરવા જેવુંજ બચકર કાર્ય છે એમ તેને લાગતું. અને બીજી બાજુએ શશિબાલા એક ખંડમાં મરણ પામી-પડી હતી તેના શખતુ શું કરવું એ પણ પ્રશ્ન હતો. બીજે દિવસે સાંજના ચારેક વાગ્યાનો સમય થતાં શતીશે રટવ સળગાવ્યો અને તેણે ચઢા કરવા માંડી. તરણીકા તેને ચઢાના સાધનો લાવી આપતી હતી. વચમાં એક સ્પીરીટનો સીસો

પહેલો હતો એટલામાં તરણીકનો પમ અચાનક તે રપીરીટના સીસા પર પડ્યો, અને તેને થોડો સીસો સ્ટવ પર ઢળી પડના સ્ટવ ફાટવાથી તેનો છુટો થયેલો એક ભાગ શતીશની છાતીમાં આવીને બેસનાંજ તે આ પાર્થિવ પૃથ્વીનો પરિભ્રમ કરી પ્રભુને પંથે પડ્યો. તરણીકા વિધવા થઈ. નિશાનાથને હવે પોતાના વચનમાં અંતરણ્ય આવે એવું રહ્યું નહિ. તેણે તરતજ ત્યાંથી બહાર આવી શેરીસ ટુકડી લઈ શનીશનાં મુના ગૃહમાં પ્રવેશ કર્યું. અને ત્યાંથી શનીશ અને શરીમાત્રાની દેહને બુરુરી હાડેલ તરફ લઈ જવાની અજ્ઞા આપી. થોડા વિધિ થયા પછી તેમની દેહનો અંત્યેષ્ટિ સંસ્કાર થઈ ગયો. શનીશનાં મુને ઇશ્વરેજ થોડા સમય કરી દીધી હતી, હવે નિશાનાથનું માત્ર એકજ કામ બાકી રહ્યું હતું અને તે આમ કનકલુપણુ ઘોષને કારાવાસમાંથી મુક્ત કરાવવાનું ! નિશાનાથ પહેલો જેલવોર્ડમાં પડેલી અનુગતને મળ્યો અને તેની ખાસેથી કનકલુપણના શુન્હાની બધી માહિતી મેળવી તે પછી તરતજ સેન્ટ્રલ જેલ તરફ રવાના થયો અને જે વોર્ડમાં કનકલુપણને અંદિવાન બનાવી રાખવામાં આવ્યો હતો તે વોર્ડમાં જઈ તેને મળ્યો. આ વખતે રાત્રી હોવાથી કનકલુપણુ નિદ્રાવીન બની ગયેલો હતો. નિશાનાથે તેને જાગૃત કર્યો અને પૂછ્યું, 'કનકલુપણુ ! તમો મને જાણ્યો છો કે ભૂલી ગયા છો વાર ?' "

"નહિ સાહેબ ! મને આપનું બરાબર સ્મરણ છે. મારી સ્મરણ-શક્તિ જો મને દગો નહિ દેતી હોય તો મારું કહેવું ખરું પડશે કે આપ મન પ્રથમ કાસીમનગરના સ્ટેશન મળ્યા હતા અને આપે ત્યાં મારી સાથે વાતો કરી હતી "

"બરાબર છે ! હવે તમારો આખો ખૂનકેસ મારે ફરી ચલાવવાનો હોવાથી તમો એ સબધીની એક અરજી આપો કે તમારો કેસ કેટ ફરી તપાસી જુએ !"

“એવી અરજી શી રીતે આપવી તેની સાહેબ ! મને કશી પણ માહિતી નથી.”

તેની ચિંતા નથી, કારણ કે એ અરજી હું ધડી લાવ્યો છું. માત્ર તારે તે ઉપર સહીજ આપવાની બાકી છે. તારી સગીર વય હવે ટળી ગઈ છે એટલે તારી સહી કરેલી અરજી કાયદેસર ગણાશે અને મારા રિમાર્કથી મને આશા છે કે દયાળુ ન્યાયાધિશો કદાચ તમારો કેસ ફરી તપાસી પણ જોશે. તમારી અરજી પણ હું લખી લાવ્યો છું માત્ર તે પર તમારે સહી કરવાનીજ બાકી છે !” એટલું કહી તેણે એક અરજી કઢીને તેના હાથમાં મુકી. કનકલુપણે તે અરજી લઈ વાંચી જોઈ અને તેના ઉપર પોતાની સહી કરી આપી. નિશાનાથે તે અરજી જેબર-જેબસુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ ક્લાર્ક યોગ્ય સ્થળે રવાના કરી દીધી. અને પોતે પણ એજ અધિકારી પર એક જુદો રિપોર્ટ મોકલી આપ્યો.

ના. કેર્ટની કૃપાથી કનકલુપણનો કેસ તેમણે ફરી તપાસી જોયો. આ વખતે નિશાનાથ કિટેકટીવને પણ ત્યાં સાક્ષી તરીકે રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. મુખ્ય આધાર જોલવાસીની અનુરાધાની જુમાનીપર હતો. અનુરાધાએ જો વાતો રજનીબાપુને કહી હતી તેજ બધી વાતો પુનઃ નામદાર જરિટશ સાહેબને વિસ્તારપૂર્વક કહી સંભળાવી અને તેની પુષ્ટિમાં અનુરાધાએ પોતાના ટેબલમાં મુકેલી કમલનયન અને શ્રીશ્યામપુત્રી ડાયરીઓ મંગાવી તે વાંચી જવાની વિનંતી કરી. આ ડાયરીઓ કમલનયનને ધેર લેવા જવું પડે તેમ નહોતુંજ. નિશાનાથે તે ક્યારનીજ મેળવી લઈને પોતાની પાસે રાખી મુકી હતી તેણે પ્રથમ કમલનયનબાપુની ડાયરી ના. કેર્ટ સમક્ષ રજુ કરી દીધી. કમલનયને સ્વહસ્તેજ તેમાં પોતે કનકલુપણબાપુને શી રીતે ફસાવ્યો તે બિના લખી રાખી હતી !

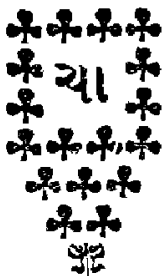
આ ડાચરીની બીનાઓ વાંચતાંજ ત્યાં એક પ્રકારનો આનંદ પ્રવર્તી ગયો. કનકલુપણના ચર્ણમાંથી બેડીઓ નીકળી મઈ અને તે નિર્દોષ હરી છુટી ગયો. કનકલુપણબાપુએ સુકત ચ્યા પછી નિશાનાથની શોધ કરવા માંડી પરંતુ તેનો ત્યાં કોઈપણ જગ્યાએ પતો લાગ્યો નહિ.

હયાંથી પતો લાગે ! જેને સરકારી પમાર ખાધને જનતાની ખરેખરી સેવાજી બળવવી હોય તેને માટે ૨૪ કલાકનો દિવસ ઓછોજ પડે એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. તે શક્તીજીબાપુની ડાચરી લઈને કોઈ બીજીજ તપાસમાં ઉપડી ગયો હતો, વાંચકોને યાદ હશે કે ખુશના-ખુનકેસના ખુનીઓ શોધવાનું કામ હજી ખાકીજ હતું. રબનીકાન્ત વિના વાંકેજ માર્યો ગયો હતો. તેણે ધાર્યું હતું કે શક્તીબાલાજી પ્રસ્તુત કામમાં ગુન્હેમાર હતી પણ અત્રે દર્શાવી ગયા તેમ તે પણ અતુરાધાનો એક ભયંકર પ્રપંચજ હતો ! ચાલો ત્યારે એકવાર આપણે પુનઃ ખુશના ખુનકેસનો ખરો ખુની શોધી કાઢીએ !

પ્રકરણ:-૨૭ મું.

“રજનીકાન્ત નિદોષ છે !”

રે બાળુ દિશાઓમા ઘેર અધકાર ફેલાઈ ગયો હતો. આર વાગી ગયા હોવાથી કાન્તીન પગલના સૂવળા, મહાદેવોઓમા નિર્જનતા વાસેલાન ચામેલી દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. પંખીઓના જંદ પેતાના માળના વિશ્રામ લઈ રહ્યા હતા. ચંડીનો મુખત કડકો પડ્યો હતો.

એવે સમયે કાન્તીન પગલના એક નિર્જન માર્ગમાં નિશાનાય પ્રવાણ કરી રહ્યો હતો. પ્રસ્તુત માર્ગ ઇસ્લામીયા કલબ તરફ જતો હતો. આ વખતે કલબનું મકાન ઉઘાડું હતું, તેમાંથી દિવાનો આવતો પ્રકાશ માર્ગને અજવાળવાનો જરાતરા પ્રયત્ન કરતો હતો અને વાજીત્રોના અજાજ રસ્તા પર રાજી સંભળાતા હતા. નિશાનાયે પાસે જઈ દિવાના પ્રગટમાં તે કલબમાં કેટલાં માણસો ઉપસ્થિત છે તે જોવા માંડ્યું, તેને લાગ્યું કે આસરે આઠેક માણસો કલબના સંગીતના મસ્ત થઈ ગમે તેમ બરાડા મારતા પડ્યા છે. નિશાનાય ત્યાંથી પાછો ફર્યો અને તેણે પોલિસોની એક ટુકડી લાવી કલબની નાચે ગેટવી દીધી. તથા પોતે એક પોલીસને સાથે લઈ કલબના ઓરડામાં ધુસ્યો. નિશાનાયને અંદર આવેલો જતાજ ત્યાં દોડપામ થઈ રહી. એક બાળુએથી અચાનક એ માણસો ઉઠ્યા, અને બારીમાંથી બહાર કુદી પડ્યા. નિશાનાયના સિપાઈ આ નીચે ઉભાજ હતા, તરતજ તેમણે તેમને બંદિવાન બનાવી બેડીઓ પહેરાવી, કારાવાસ તરફ રવાના કરી દીધા !

શતીશઆણુની જે ડામરી નિશાનાથને પ્રાપ્ત થઈ હતી તેમાં તેને એક પૃથ્વર જે નામ લખેલા મળી આવ્યા હતા. તેમાં એક નામ કામમનું હતું અને બીજું રસુજનું હતું. તથા તેમના નામની સામેજ છ મીથા લખવાનું નામ લખેલું હતું આથી તે વિના વિશ્વજે પ્રસ્થાપીયા કસમ તરફ રવાના થયો. કાસમ અને રસુજને નિશાનાથ બરાબર ઓળખતો નહોતો પરંતુ નિશાનાથને જોતાજ તેઓ સાંધી પલાયન કરવાનાં કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થયા એટલે તેઓ સ્વહસ્તેજ કેદી બની ગયા. બીજો દિવસે નિશાનાથ સહવારે આઠેક વાગે ઉડીને પોલિસઢાકસે રવાના થયો અને તેણે કાસમ તથા રસુજને પોતાની સામે લાવીને ઉભા રાખવાની આજ્ઞા આપી; તરતજ પેલિસેજે તેમને આશ્પીને સાંઢાજર કર્યા. નિશાનાથે એક વેળા તેમની સામે ઠોર દ્રષ્ટિપાત કર્યો અને પછી પૂછ્યું.

“કાસમ ! તમે જાણતા હશે કે મેં તમને શા કામ માટે પકડ્યા છે?”

“હા સાહેબ ! અમે ધારીએ છીએ કે આપે અમને રબનીકાન્ત-આણુ નામના શેઠીઆનું ખૂન કરવા માટે પકડ્યા છે !”

“રબનીઆણુનું ખૂન થયું નથી, એ વાત તમે જાણો છો ?”

“સાહેબ ! આપ અધી વાત જાણી તો ગયાજ છે. બારે હવે કું તમારી આમળ કાંઈપણ છુપાવવાનું યોગ્ય ધારતો નથી તમે બહુ વિશ્વકાણુ માણસ છો અને અમારો સહયોગ બેઠ તમોએ ઉધારો પાડી નાંખ્યો છે. મને યાદ છે કે જે વખતે કમલનમનઆણુ જીવીત હતા તે વખતે તેમણે મને જા. એક હળારની રકમ આપવાનું ઠરાવી એક કામ સોંપ્યું હતું અને તે રબનીકુમારઆણુના ખુનનું ! અમે જે દિવસે ખુન કરવા ગયા તેજ દિવસે તેમણે એક હિંદુ છોકરીને પણ જોજ શેઠીઆનું ખુન કરવા મોકલી હતી અને તેથી આ બધો મામલો જમડી ગયો !

અમારી સાથે બાપુ કમલનયનને મુનીમ શતીશર્માદ્ર પણ હતો તેણે અમોને કહ્યું હતું કે આ હિંદુ સ્ત્રી! જે શેઠનું પુત્ર નહિ થાય તો તમે તરતજ જઈને એ છોકરીનું અને શેઠનું ખંતેનું પુત્ર કરી નાંખો! આ પ્રમાણે કમલનયને અમોને એ કામ સોંપેલું હતું ખરું નો પણ તેમને ખાતરી નહોતી લાગતી કે અમે એ કામ બખવી શકીશું કે નહિ! આથી તેઓ પોતેજ અમારાપર દેખરેખ રાખવાને માટે પુલનાના જે બંગલામાં પુત્ર થયું હતું ત્યાં બાવ્યા. અમે ત્યાં જાડને સાથે સંતાપને ખેડા હતા પણ શેઠની નજર અમારા પર ન પડવાથી તેઓ એકદમ બંગલામાંજ પેઠા! અમે બહાર ખેડા હતા તે દરમિયાન શતિશે પેલી હિન્દુ છોકરીને છરો આપીને પહેલેથીજ ત્યાં રવાના કરી હતી. અમે ધારતા હતા કે એ છોકરી અંદર પોતાનું કામ કરતી હશે પણ તેમ નહોતું તેણે તે શેઠને જાગૃત કરી બધી વાત કહી દીધી અને કાંઈ ગુપ્ત માર્ગે તેઓ બન્ને ત્યાંથી નહાસી ગયા! એટલામાં કમલનયનબાપુ અંદર પેઠા અને તેઓ ત્યાં પોતાની બત્રિજીને શોધવા લાગ્યા. કે તે શું કરે છે, પરંતુ આખા બંગલામાં તેનો કશોજ પતો ન લાગ્યો. કમલનયનબાપુ આ પ્રમાણે ક્યારે અંદર ગયા તે વાતની અમને પહેલાથી ખબર નહોતી. એટલે અમે તો પેલી છોકરીને બહાર આવતી દીઠી નહિ. કે તરતજ અંદર પેઠા આ વખતે કમલનયનબાપુ આમથી તેમ ફરતા હતા અમે તેજ રજનીન્કાત છે એમ ધારી લીધું અને મેં મારો છરો તેના જડામાં ખોસી દીધો. અમે અમારા કામની કમલનયનબાપુને ખાતરી થવાને માટે તેનું માથું કાપી લીધું અને તે લઈ કાસીમ બગ્ગમાં બર્ફ શેઠના બંગલામાં પેઠા! તે વખતે શેઠનું દિવાનખાતું ઉઘાડું હતું નિશાની દાખલ પેલું માથું ત્યાં મુકી અમે

પાછા અમારી કલબમાં ચાલ્યા ગયા. અમે ધારતા હતા કે રજનીઆણુનું જ પુનઃ ચયું છે પણ તેમ નહોતું. બ્યારે અમે અમારા કામ બદલના પૈસા લેવાને કમલનયનને બંગલે ગયા ત્યારેજ અમેને ખબર પડી કે અમે જે માણસને મારી નાખ્યો છે તે રજનીકાન્ત નહિ પણ કમલનયનના પુત્ર પોતેજ છે. પણ.....

“પણ આ સિવાય તમે કશો બાંને ગુન્હો કર્યો નથી !”

“સાહેબ ! આપ બરા ધીરજ રાખો. હવે અમે એક પણ ગુન્હો છુપાવવા મંડગતા નથીજ. અમે આખી જીંદગીમાં એટલા બધા પાપકર્મો કર્યા છે કે તેની શિક્ષા અમેને મળવીજ જોઈએ. અમે શતીશ્યામના સેવકોજ હતા અને તેના પૈસા વડેજ અમે અમારું ગૂજરાન ચલાવતા હતા, બ્યારે શતીશને કારાવાસ મળ્યો ત્યારે તેણે અમારા હિપર એક ગુપ્ત ચિઠ્ઠી લખી મોકલી હતી અને તેમાં તેણે બહુબધું હતું કે જે તમે આ કારાવાસમાંથી મારી મુકિત કરાવી આપશો તો હું તમેને એક હઝાર રૂપીઆની બક્ષીસ આપીશ. આ પત્રિકા અમેને મળતાંજ અમે બંને અમારા વસ્ત્રો પહેરી તૈયાર થઈ ગયા અને શતીશને જે જૈલમાં રાખવામાં આવ્યો હતો ત્યાં ગયા. પહેલા અમે દરવાનને મારી નાખ્યો અને પછી જેની પાસે જૈલની ચાવીઓ હતી તેને મારી નાખી તેની પાસેથી કારાગૃહની ચાવીઓ મેળવી અને સાંધી શતીશને છોડાવ્યો. સાહેબ ! હેલ્લામાં હેલ્લું અમારે હાથે આ એકજ પાપ ચયું છે, પણ તેજ અમારા જીવનનો અંત લાવવા બસ છે. સાહેબ ! અમે ને એ પણ માલમ છે કે આ ગુન્હાના બદલામાં અમને ફાંસીનીજ શિક્ષા થશે; પણ તેથી જીવું બોલવાનું હવે કંઈ કામ રહ્યું નથી કારણ કે તમે અમેને સાક્ષો પૂરાવા સાથે કેદ પકડયા છે પછી જીવું બોલવાથી શું લાભ !” આટલું બોલી કાસમ બેઠતો અટકી ગયો.

“વારં કાસમ ! એ સિવાય કમલનયનબાપુના સંબંધમાં તમે બીજી કશી માફિતી ધનાવો છો ખરા ? તમારી અને કમલનયનબાપુની જોળખાણ ક્યારથી અને કોની મારફતે થઈ હતી તે જણાવે.”

“શાંતીશાપુએજ અમારી પહેલ વહેલાં શેઠ સાથે જોળખાણ કરાવી આપી હતી. અને તેના બદલામાં પણ શાંતીશે શેઠની પાસેથી ધણી મોટી રકમ મેળવી છે.”

“વારં ! એ સિવાય બીજું કંઈ તમારા જાણવામાં છે ?”

આ પ્રશ્ન સાંભળી કાસમ રહેજ રિત્તારમાં પડી ગયો અને જરા બાર રહી બોલ્યો, “હા સાહેબ ! એક વાતની મને ખબર છે પણ તે વાતનો હમણાં કંઈ સાબીત પુરાવો મળે એવું નથી. મરનાર શેઠ રબનીકાન્તના અને તેમની સ્ત્રી લક્ષ્મીના સંબંધમાં પણ તમે અધી વાતો મેળવી તો હશે. એ લક્ષ્મીને અમેજ પ્રથમ ઉઠાવી લાવીને કમલનયનના જનનખાનામાં મુકી ગયા હતા એ રબનીકાન્તને લક્ષ્મીબાળાથી એક છોકરો થયો હતો પણ તે છોકરો તેમણે પોતાની પાસે ન રાખતા એક વેશ્યાને ત્યાં સાચવવા મુકી દીધો હતો, કારણ કે જ્યારે લક્ષ્મીબાળાને એ છોકરાનો પ્રસવ થયો ત્યારે રબનીકાન્ત અને લક્ષ્મીના ભગ્ન થયા નહોતા. પાછળથી જ્યારે લક્ષ્મી કમલનયનને ઘેર આવી ત્યારે તેણે પેત્રી વેશ્યાને ત્યાંથી એ છોકરો મંગાવી લઈ પોતાનાજ છોકરા તરીકે તેને મોટા કર્યો. તેજ રામેશચંદ્રને નામે જોળખાતો કમલનયનબાપુનો છોકરો છે. આ વાતની ખાત્રી થવાને માટે એક પુરાવો છે. રામેશના હાથમાં જે કડું છે તેમાં આ બધી વિગત લખેલો પત્ર રબનીકાન્તે પોતાને હાથેજ લખીને અંદર મુક્યો છે. આપ તપાસ કરશો તો તે પણ તમેજ મળી શકશો. બસ એ સિવાય અમે કંઈપણ વિશેષ જાણતાં નથી.”

“તમે આ કામમાં શતિશ્યામ્બુની પાસેથી જે પૈસા મેળવ્યા તેનો શું ઉપયોગ કર્યો છે ? એ પૈસાની રકમ હાલમાં તમારી પાસેજ છે કે કોઈને આપી દીધી છે ?”

‘અરે સાહેબ ! એટલા પૈસાનો તે અમેને હિસાબ શું; અમારો અરથ તો એક મોટા શ્રીમંત શેઠીઆ કરતા પણ વધારે હતો એટલે આવી રકમો તો અમારી પાસે ધડીના છદ્દા ભાગમાં ખલાસ થઈ જતી ! પણ મિયામાઈ પડ્યા ! એટલે બાપડાદાથી અમને વારસામાં મળેલો લુટકાટનો ધંધો ચલાવતા, ખુન અને મારામારીનો તો અમેને કાંઈ હિસાબજ નહોતો એટલે અમારા હાથમાં હંમેશાં પૈસાની નદિઓ વહેતી અને અમારા મુઠમાં એક પાછ પણ નહોતી તો પણ મોટા શેઠીયાની માફક અમે મહાજતા હતા !”

“તમારી ઇસ્લામીયાકલમ કોની છે અને ત્યાં તમે શામાટે જતા હતા ?”

“અમારા જેવાજ વીસેક ધાડપાડુઓએ એ નામની આ કલમ સ્થાપી છે. અમે જે લૂટનો માલ લાવીએ છીએ તે બધો એ કલમની નીચે આવેલા ભોંયરામાં સંતાડીએ છીએ અને પછી તેને સરખે બાગે વહેંચી લઈએ છીએ !”

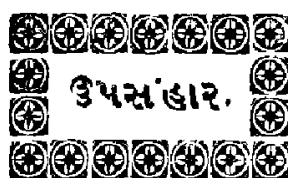
“તમો લુંટોનું ધન પરસ્પર વહેંચી લેો છો તેમાં તમારામાં કદાપિ કંઠાસ કણ્યો થતો નથી, તેવું સાચુ લારે તમે શું કરો છો ?

“બધી વેળાએ તેમ સાચુ છે પણ તે માટે અમે એવો બંદોબસ્ત કરી રાખ્યો છે કે સૈયદ અન્વરદીન નામનો માણસ અમારો મુખી છે તે છેવટે જે ઇન્સાફ આપે છે તે અમે સધળા કણુક રાખીએ છીએ !”

“એ બધા ક્યાં રહે છે તથા સૈયદ અન્વરદીનનો મુકામ ક્યાં છે ?”

“કોર્નેવોલિસ સ્ટીટથી આમળ જતાં સોપારી આમમાં જે મુસલમાનોની મોટી વસ્તી છે, તેમાંથી એ બધા બાણુસો બડી આવશે ! અરં પુછો તો સોપારી આમમાં જેટલા મુસલમાનો રહે છે તે બધાજ અમારા જેવા ગળા ફાંસુનો અને મારામારીનોજ ધધો કરે છે. પણ સાહેબ ! હવે હું આપને તે પણ કહી દઉં છું કે તમે અમોને બ્યારથી જંદિવાન બનાવી દીધા ભારથીજ એ લોકો પોતાની સહિસલામતિ સાચવવા સોપારી આમ છોડીને કોઇ બીજી જગ્યાએ ન્હાસી ગયા હશે; એટલે હવે આપ સાહેબને તેમનો પતો મળી શકે એમ નથી !”

“હીક ! લઇ જાઓ એમને !” નિશાનાથે એક પોલિસ કાન્સ્ટેબલને આજ્ઞા કરી તે સાથેજ પોલિસ સિપાઇઓ તેમને ધટકા મારતા કારાગૃહ તરફ લઇ ગયા. નિશાનાથે ત્યાં બેસીને ખુલ્લનાખુલ્લકેસનો બધો રિપોર્ટ ધડી કાઢ્યો અને તે પોતાના વરિષ્ઠ અધિકારી તરફ રવાના કરી દીધો !

ખૂલના ખૂન કેસનો અત આવી ગયો, કાસમ અને રસુલનો કેસ ચાલ્યો અને તેમને બંનેને ફાંસીની સજા મળી.

રમેશ રબનીકાન્તનો સંતાન હતાં રબનીકાન્તની અને રામનારાયણ ઝવેરીની બધી મિલકતોનો માલિક તેજ થયો.

કમલનયનબાણુની તથા રતિકુમારની સંધળી સંખ્પતિ કનકલુષણને મળી. કનકલુષણ નિર્દોષ હરી કાશવાસમાંથી છૂટી ગયો હતો.

અનુરાધાને શશીમાલાને જીવ લેવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે દસ વર્ષની અખત જોલની સળ થઇ. રત્નકાન્ત નિર્દોષ છે એ વાત જાહેર થઇ અને તેણે શશીમાલાની રક્ષા કરવાના હેતુથીજ પોતે ફાંસીની સળનો સ્વિકાર કર્યો હતો એ વાતથી તેના વિશુદ્ધ પ્રેમ-સન્યાસને કોડો વખાણના લાગ્યા.

શરદ્દશુપણ છુપી પેલિમનું ૧૦૦૦ રૂ. નું ધનામ નિશ્ચિતાયને પ્રાપ્ત થયું. જ્યારે જ્યારે કનકલુપણને પોતાની બગિચાની સ્મૃતિ થતી ત્યારે તે કહેતો કે “આ શયતાની સંસારની દુષ્ટતાથી મારી બગિચાને દેહાંત થયો !” રોમેશ પુકારે કે ભય કર દ્રવ્યલોભથીજ મારી માતાને અર્થ પિપાશુ કમલનયને મારે છળ કર્યો.”

શશીમાલાની અને અનુરાધાની દશ દશ હજાર રૂપીઆની ખાનગી મિલકત હતી તે સઘળી મિલકત કનકલુપણે અને રોમેશે કાસીમજબર આર્યસમાજને ‘શુદ્ધિ અને હિંદુ સંવહન’ના કાર્યને યશસ્વિ બનાવવાને માટે દાનમાં આપી દીધી !

પાઠક ! તું પણ એ પુણ્ય કાર્યમાં જરૂર પડે તારો પ્રાણ અર્પવાની પ્રતિજ્ઞા લે અને “શયતાની સંસાર કિંતુ ભયંકર દ્રવ્યલોભ” નામક કથાની અહીંજ પુર્ણાકૃતિ મળી લઇ સંતુષ્ટ થા ! ઇતી ॥ ૧૪-૧૨-૨૫*

॥ ઓઝમ શાંતિ શાંતિ શાંતિ ॥

*એક બંગાળી નવલકથાને આધારે.

લેખક.

મહાત્મા કબીરજીના લક્ષ્મી આસ સમૃદ્ધવા લામક શ્રી કબીર કૃષ્ણગીતા યાને કબીર બજનામૃત.

તેમાં શું શું છે તે તમારે જાણવું છે? તો વાંચો.

શ્રી કબીર કૃષ્ણ ગીતા પૃષ્ઠ ૧થી ૧૮૦

શ્રી કબીર કે ત્રિપથમે અન્ય ધર્મોએકી માન્યતા ૧૮૧

“ કબીરસામ ” નામકા નાટકકે વિષયમે ૧૧૨

હમ હે સાધુ લડત નાહો બાધ, ૧૧૩

સંતો સહજ સમાધી બધી હૈ ૧૧૫

કબીર સાહેબકે વિષયમે વેદોકા પ્રમાણ. ૨૦૧

જેમના રચેલાં પ્રમાતીયા, ભૈરવી, આજ્ઞાવરી સારંગ ગૌરી,
હુમરી, ગબલ, રેખતા, વીજેરે વીજેરે રાગેથી બરપુર બજનનો અપુર્વ
સંગ્રહ મેડ પટ્ટી કવર, પૃષ્ઠ ૨૮૦ એક કામળ, મહાત્મા કબીરજીની
ત્રીરંગી છબી સાથે ફક્ત રૂ. ૧

અમારાં તરફથી ખંદાર પડેલાં પુસ્તકો.

ચેકટનો એકકો (૮ ચિત્રો સાથે) ૦-૮-૦

બાલનો એકકો (") ૦-૮-૦

પોલાદી પંજો (સચિત્ર) ૦-૧૨-૦

રાગ્ન બરધરી (૧૨ ચિત્રો સાથે) ૦-૮-૦

નરબજા-હીરજી (૮ ચિત્રો સાથે) ૦-૮-૦

સોનેરી જાળ (સચિત્ર) ૦-૮-૦

પૃથ્વી રાજ-ચૌહાણ ૦-૮-૦

દેવી પોપટ યાને રાજ્ય ખટપટ (૮ ચિત્રો સાથે) ૦-૮-૦

જયતાની સંસાર (સચિત્ર) ૦-૮-૦

જયતાની લીલા " ૦-૮-૦

અલાચારી અપ્સરા " ૦-૮-૦

જયકેર બામિની (સચિત્ર) ૦-૧૨-૦

ચિત્રો સાથે.
ક્રિયકારી
વાળા,

ચોકટનો એકો (સાચિત્ર)

પ્રકાશક:- શ્રી પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય. દાવર રોડ-સુરત.

માલી:- શ્રી. પ્રાણજીવન ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એન્ડ પબ્લીશિંગ-સુરત.

કીંમત આઠ આના.

(સચિત્ર)

રિટર્કરીવ નવલકથા.

૮ ચિત્રો સાથે

(અધિવ)

મોતીના માળા અને મહાદેવીની મૂર્તિ

પ્રાચીન રોડ-સુરત.

પ્રકાશક:-શ્રી પ્રાણીજન પુસ્તકાલય.

માર્ગદર્શક:-શ્રી પ્રાણીજન પુસ્તકાલય - સુરત.

ક્રીમન. આઠ આના

